

**T.C.
BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI**

Yüksek Lisans Tezi

**İLKÖĞRETİM ÇAĞINDA VERGİ ALGISININ İNCELENMESİ:
ZONGULDAK İLİ ÖRNEĞİ**

Kadir Çelik

Zonguldak 2013

**T.C.
BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI**

Yüksek Lisans Tezi

**İLKÖĞRETİM ÇAĞINDA VERGİ ALGISININ İNCELENMESİ:
ZONGULDAK İLİ ÖRNEĞİ**

**Hazırlayan
Kadir Çelik**

**Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Onur Eroğlu**

Zonguldak 2013

T.C.
BÜLENT ECEVİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüzün Maliye Anabilim Dalında 115282107004 numaralı **Kadir ÇELİK**'in hazırladığı “**İlköğretim Çağında Vergi Algısının İncelenmesi: Zonguldak İli Örneği**” konulu YÜKSEK LİSANS tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 16/05/2013 Perşembe günü saat 10:00’da yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda tezinin onayına OYBİRLİĞİYLE karar verilmiştir.

Başkan _____

GİDOKMEN

Yrd. Doç. Dr. Gökhan DÖKMEN

Üye _____

Onur

Yrd. Doç. Dr. Onur EROĞLU (Danışman)

Üye _____

Nüket

Yrd. Doç. Dr. Nüket KIRCI ÇEVİK

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

29 / *05* / 2013

Hakan
Doç. Dr. Hakan SARIBAŞ
Enstitü Müdürü

ÖZET

Kurum	: BEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Maliye Anabilim Dalı
Tez Başlığı	: İlköğretim Çağında Vergi Algısının İncelenmesi:Zonguldak İli Örneği
Tez Yazarı	: Kadir Çelik
Tez Danışmanı	: Yrd. Doç. Dr. Onur Eroğlu
Tez Türü, Yılı	: Yüksek Lisans Tezi, 2013
Sayfa Adedi	: 142

Vergi, ekonominin anlaşılmasında ve oluşturulmasında önemli yeri olan kavramlardan birisidir. Vergi, devletin egemenlik gücüne dayanarak, topluma karşı kamu görevlerini yerine getirmek amacıyla, gerçek ve tüzel kişilerden, hukuki cebir altında, karşılıksız olmak üzere, kanunla aldığı parasal miktardır ve toplum bireyleri için anayasal bir yükümlülüktür. Vergi toplumun iyiliğini ve refahını sağlamak üzere gereksinimlerin karşılanabilmesi için çağdaş devletin mali sistemini oluşturan gelir kaynaklarından en önemlisidir. Bu nedenle toplumda vergi bilincinin oluşturulması ve vergi ahlakının geliştirilerek vergiye gönüllü uyumun sağlanması önemlidir. En öncelikli olanı da gelecekte her biri birer vergi mükellefi olacak çocuklara öğrenim hayatlarının ilk dönemlerinde vergi kavramının işlenmesidir. Küçük yaşlarda aile ile oluşmaya başlayan ve ilköğretim çağında edindikleri bilgiler ve yaşantılarla şekillenen vergi algısının, vergi ile ilgili tutum ve davranışların, çocuklarda vergi bilincinin temel belirleyicileri olacağı ve toplumun daha refah bir seviyeye yükselmesinde etkin olacağı kaçınılmazdır.

Bu çalışmada, Zonguldak İli'ndeki ilköğretim öğrencilerinde vergi algısı ve vergi algılamasını etkileyen faktörlerin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda öğrencilerin demografik özelliklerini ve vergi algılamasını değerlendiren soruları içeren iki bölümden oluşan anket, Zonguldak'ın merkez ve çevre ilçelerindeki okulların 4.,5.,6.,7, ve 8. sınıflarında öğrenim gören toplam 766 öğrenciye uygulanmıştır. Elde edilen veriler frekans analizi ve çapraz tablolarla yorumlanmıştır.

Elde edilen sonuçlardan öğrencilerin yarısının vergi kavramını bilmedikleri ve vergi algılamasının yetersiz olduğu görülmüştür. Bu durumun görülmesinde, özellikle çocukların okudukları sınıfın, ebeveynlerinin eğitim durumunun ve ailenin gelir düzeyinin etkili olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Vergi algısı, Vergi psikolojisi, Çocuk psikolojisi

ABSTRACT

Institution : BEU, Institute of Social Sciences, Department of Finance
Title : Tax Perception of Primary School Students: The Case of Zonguldak Province
Author : Kadir Çelik
Adviser : Asst. Prof. Dr. Onur Eroğlu
Type of Thesis, Year : MSc. Thesis, 2013
Total Number of Pages : 142

Tax is one of the concepts that has an important place in understanding and creating the economy. Tax is the amount of money collected by laws on the basis of state sovereignty from real and legal persons under legal compulsion in an unrequited manner in order to fulfill public duties and is a constitutional obligation for the members of a country. Tax is the most important source of revenue of the financial system of the contemporary state with an eye to meet the requirements of the society with a view to maintain welfare and prosperity thereto. As such, it is important to create tax awareness and develop tax ethics within the society and ensure voluntary tax compliance. In this context the first and foremost issue with the highest priority is to create tax awareness during the early childhood education of children who will be taxpayers in the future. The tax perception that will be created at a young age in the family environment and which will be formed by the tax-related attitudes and behaviors and the knowledge and experiences acquired during the early childhood education will be the main determinants of tax awareness and inevitably will have an active role in the creation of a more prosperous society.

In this study, it is aimed to determine the tax perception of primary school students in Zonguldak province and the factors that influence same. In this context, a questionnaire consisting of two parts including questions assessing students' demographic characteristics and tax perception has been conducted with a total of 766 students studying in the 4th, 5th, 6th, 7th and 8th classes of the schools in the central and peripheral districts of Zonguldak. The data obtained were interpreted by frequency analysis and cross tables.

The results have revealed that half of the students did not know the concept of tax and their tax perception were inadequate. It is found that especially the student's age, educational level of parents and family income level is effective in this result.

Keywords: Tax perception, the psychology of tax, child psychology

ÖNSÖZ

Bireylerin vergiye ilişkin davranışlarını yönlendirmede eğitim etkilidir. Çocuklarda vergi konusundaki görüşlerin olumlu olmasını sağlamak, vergi bilincini oluşturmak ve vergi ahlakını geliştirmek için eğitim programları önemli katkı sağlayacaktır. Ülkemizde, maalesef bu konunun önemi gereği gibi kavranılmamıştır. Gelecekte her biri yetişkin birey olarak vergi mükellefi olacak çocukların vergi kavramını doğru algılamaları, olumlu tutum ve davranışlar sergileyebilmeleri konusunda başta aileleri olmak üzere, okulda öğretmenlerine, toplumu yönetenlere önemli görevler düşmektedir. Bu kapsamda çocukların ailelerinden vergi konusunda iyi izlenimler edinmeleri için ailelerin doğru tutum ve davranışlar sergilemeleri, vergi kavramını ve verginin neden ödenmesi gerektiğini kavratması önemlidir. Küçük yaşlarda ailelerin başlattığı bu eğitimi okulda öğretmenlerin de dersleri sırasında kolay kavrayabilecekleri şekilde devam ettirmeleri gerekmektedir. Toplumu yönetenler de kamu hizmetlerinin etkin sunulması, vergi yükünün ve vergi oranlarının makul seviyelerde tutulması, vergi kanunlarının açık, anlaşılır ve sade olması, vergi idaresi çalışanlarının öğrencilerle sık aralıklarla bir araya gelerek bu konunun önemine ilişkin eğitici programlar ve kampanyalar düzenlemesi son derece önemlidir. Bu güncel çalışmada, Zonguldak İli'nde öğrenim gören ilköğretim çağındaki öğrencilerin vergi algısı, vergi uygulamalarına yönelik düşünceleri ve vergi algısında etkili olan faktörler analiz edilmektedir.

Bu çalışmanın tamamlanmasında yardımcı olan, yüksek lisans eğitimim ve tez çalışma süreci boyunca benden hiçbir zaman desteğini esirgemeyen, kendisinden daha çok şey öğrenmeyi umut ettiğim çok değerli hocam ve tez danışmanım Sayın Yrd. Doç. Dr. Onur EROĞLU'na, yüksek lisans eğitimim boyunca bilgisinden ve deneyimlerinden çok şey öğrendiğim Sayın Yrd.Doç.Dr. Tamer BUDAK'a ve benden manevi desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen, eleştirileriyle çalışmaya değer katan ve yine kendilerinden çok şey öğreneceğim hocam Prof.Dr. Muhlis BAĞDİGEN'e, çalışmayı okullarda yapabilmem için destek veren İl Milli Eğitim Müdürü Sayın Turgut ÖZBEK'e, çalışma sürecinde maddi manevi tüm

fedekarlıklarıyla çalışmanın tamamlanmasına katkı sağlayan sevgili eşim Doç.Dr. Sevim ÇELİK'e ve son olarak sevgili oğluma teőekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZET	i
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ	vii
İÇİNDEKİLER	ix
TABLolar LİSTESİ	xiii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiv
KISALTMALAR LİSTESİ	xv
GİRİŞ	i
1. VERGİ ALGISI	i
1.1. Tarihsel Gelişim Süreciyle Vergilendirme	4
1.1.1. İkel Toplumlar Dönemi	4
1.1.2. Sümerler Dönemi	5
1.1.3. Eski Mısır Dönemi	6
1.1.4. Antik Yunan Dönemi.....	6
1.1.5. Roma Dönemi	8
1.1.6. Ortaçağ Avrupası Dönemi	9
1.1.7. Osmanlı İmparatorluğu Dönemi.....	10
1.1.8. Türkiye Cumhuriyeti Dönemi	12
1.2. Verginin Amaçları ve Önemi.....	16
1.2.1. Mali Amacı	17
1.2.2. İktisadi Amacı	19
1.2.3. Sosyal Amacı	20
1.2.4. Diğer Amaçlar	21
1.3. Mali Psikoloji ve Vergi Psikolojisi	22
1.3.1. Mali Psikoloji	23
1.3.2. Vergi Psikolojisi	24
1.4. Vergi Algısı ve Önemi.....	25

2. VERGİ ALGISINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER VERGİYE KARŞI

PSİKOLOJİK TUTUMUN SONUÇLARI..... i

2.1. Bireysel Faktörler	27
2.1.1. Mali Güce Göre Vergi Ödeme Durumu	28
2.1.2. Aile Yapısı ve Anlayışı.....	29
2.1.3. Vergi Bilinci ve Ahlakı.....	30
2.1.4. Devlete Bağlılık.....	32
2.1.5. Siyasal İktidarı Benimseme Durumu.....	34
2.1.6. Yükümlünün Diğer Yükümlüler Hakkındaki Görüşleri.....	34
2.1.7. Kamu Hizmetlerinin Gerekliliğine Olan İnanış	36
2.1.8. Eğitim Durumu.....	37
2.1.9. Meslek.....	39
2.1.10. Dinler ve İnançlar	40
2.1.11. Irk.....	41
2.1.12. Yaş.....	41
2.1.13. Cinsiyet	42
2.1.14. Gelir Düzeyi	43
2.2. Çevresel Faktörler	44
2.2.1. Vergi Adaleti.....	44
2.2.2. Vergi Afları	46
2.2.3. Vergi Sistemin Karmaşıklığı.....	50
2.2.4. Vergi Kanunlarının Değiştirilme Sıklığı.....	50
2.2.5. Vergi Sayısı.....	51
2.2.6. Vergi Oranları	52
2.2.7. Cezalar, Denetim Olasılığı ve Önceki Denetimler	54
2.2.8. Vergi İdaresinin Etkinliği	55
2.3. İlköğretim Çağında Zihinsel Gelişim ve Vergi Algısı	56
2.3.1. Somut İşlemler Dönemi (7-12 yaş)	57
2.3.2. Soyut İşlemler Dönemi (12 -20 yaş)	58
2.3.3. İlköğretim Çağında Vergi Algısını Şekillendiren Faktörler	61
2.3.3.1. Çocuk İle İlgili Olan Faktörler	61

2.3.3.2. Kavram İle İlgili Olan Faktörler	63
2.3.3.3. Öğrenme Ortamı İle İlgili Olan Faktörler	63
2.4. Vergiye Karşı Psikolojik Tutumun Sonuçları.....	64
2.4.1. Olumlu Sonuçları	64
2.4.2. Olumsuz Sonuçları	64
2.4.2.1. Vergiden Kaçınma	65
2.4.2.2. Vergi Kaçakçılığı.....	66
2.4.2.3. Verginin Yansıtılması	67
2.4.2.4. Verginin Reddi	68
2.4.2.5. Vergi Cennetlerine Göç	68
2.4.2.6. Çalışmamayı Tercih Etme	69
2.4.2.7. Tüketimi ve Tasarrufu Kısma.....	69
2.4.2.8. Üretimi Azaltma ve Yatırımdan Vazgeçme	69
3. ÖĞRENCİLERDE VERGİ ALGISININ BELİRLENMESİNE YÖNELİK	
ANKET UYGULAMASI.....	i
3.1. Vergi Algısını Etkileyen Faktörlere Yönelik Ampirik Çalışmalar	70
3.1.1. Dünyada Yapılan Ampirik Çalışmalar	70
3.1.2. Türkiye’de Yapılan Ampirik Çalışmalar	74
3.2. Araştırma Methodolojisi.....	77
3.2.1. Araştırmanın Amacı	77
3.2.2. Araştırmanın Yöntemi	77
3.2.3. Araştırmanın Alanı (Evren) ve Örnek Kitle Analizi	77
3.2.4. Veri Toplama Süreci.....	80
3.2.5. Araştırmanın Hipotezleri	80
3.2.6. Veri Analizi ve Kullanılan İstatistiksel Teknikler.....	81
3.2.7. Araştırmanın Sınırlılıkları	82
3.3. Araştırma Bulgularının Değerlendirilmesi	82
3.3.1. Tanımlayıcı İstatistikler	82
3.3.1.1. Öğrencilerin Demografik Özellikleri.....	82
3.3.1.2. Ebeveynlerin Demografik Özellikleri.....	85
3.3.1.3. Öğrencilerin Vergi Algısı.....	87

3.3.1.4. Öğrencilerin Vergiyi Tanımlaması	89
3.3.1.5. Öğrencilerin Vergiyi Ödemesi Gerekenler Hakkındaki Düşünceleri	90
3.3.1.6. Öğrencilerin Vergi Vermeyenlere Bakışı.....	91
3.3.1.7. Vergilerin Kaldırılmasına İlişkin Görüşleri	92
3.3.2. Çapraz Tablo Analizi.....	93
3.3.2.1. Öğrenim Gördükleri İlçelere Göre Vergi Algılarındaki Farklılıklar	93
3.3.2.2. Öğrenim Gördükleri Sınıflara Göre Vergi Algılarındaki Farklılıklar	97
3.3.2.3. Yaşlarına Göre Vergi Algılarındaki Farklılıklar	100
3.3.2.4. Cinsiyetlerine Göre Vergi Algılarındaki Farklılıklar.....	103
3.3.2.5. Yaşadıkları Yere Göre Vergi Algılarındaki Farklılıklar	105
3.3.2.6. Annelerin Eğitim Durumuna Göre Vergi Algılarındaki Farklılıklar	108
3.3.2.7. Babaların Eğitim Durumuna Göre Vergi Algılarındaki Farklılıklar	112
3.3.2.8. Annelerin Mesleki Durumlarına Göre Vergi Algılarındaki Farklılıklar	115
3.3.2.9. Babaların Mesleki Durumlarına Göre Vergi Algılarındaki Farklılıklar	119
3.3.2.10. Ailenin Aylık Gelirine Göre Öğrencilerin Vergi Algılarındaki Farklılıklar	122
SONUÇ.....	126
KAYNAKÇA.....	129
EKLER.....	140
EK 1: Anket Formu.....	140

TABLolar LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 3.1: Öğrencilerin Demografik Özellikleri	83
Tablo 3.2: Ebeveynlerin Demografik Özellikleri	85
Tablo 3.3: Öğrencilerin Vergi Algısı	87
Tablo 3.4: Verginin Tanımlanması	90
Tablo 3.5: Vergi Ödemesi Gerekenler Hakkındaki Görüşler	91
Tablo 3.6: Öğrencilerin Vergiyi Vermeyenlere Bakışı	92
Tablo 3.7: Vergilerin Kaldırılmasına İlişkin Görüşler	92
Tablo 3.8: Öğrencilerin Vergi Algılarında Öğrenim Gördükleri İlçelerin Etkisi ...	95
Tablo 3.9: Öğrencilerin Vergi Algılarında Okudukları Sınıfın Etkisi	98
Tablo 3.10: Öğrencilerin Vergi Algılarında Yaşlarının Etkisi	101
Tablo 3.11: Öğrencilerin Vergi Algılarında Cinsiyetin Etkisi	104
Tablo 3.12: Öğrencilerin Vergi Algılarında Yaşadıkları Yerin Etkisi	107
Tablo 3.13: Öğrencilerin Vergi Algılarında Anne Eğitim Düzeyinin Etkisi.....	110
Tablo 3.14: Öğrencilerin Vergi Algılarında Baba Eğitim Düzeyinin Etkisi	113
Tablo 3.15: Öğrencilerin Vergi Algılarında Annelerin Mesleki Durumlarının Etkisi.....	117
Tablo 3.16: Öğrencilerin Vergi Algılarında Babaların Mesleki Durumlarının Etkisi.....	120
Tablo 3.17: Öğrencilerin Vergi Algılarında Ailenin Aylık Gelir Düzeyinin Etkisi.....	123

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil 2.1: Mükellef Davranışları Yönünden Oran-Tutum Analizi 53

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
Bkz	: Bakınız
CD	: Bilgisayar Diski (Computer Disk)
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
KDV	: Katma Değer Vergisi
m	: Madde
M.Ö.	: Milattan Önce
Mad	: Madde
Mük	: Mükerrer
No	: Numara
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (Organization for Economic Cooperation and Development)
ÖTV	: Özel Tüketim Vergisi
SPSS	: Sosyal Bilimler İçin İstatistik Paket Programı (Statistical Package For The Social Sciences)
ss	: Sayfa Sayısı
s	: Sayfa
T.C	: Türkiye Cumhuriyeti
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TL	: Türk Lirası
vb	: Ve benzeri
vd	: Ve diğerleri
VUK	: Vergi Usul Kanunu
Yy	: Yüzyıl

GİRİŞ

Çocukların ekonomiyle ilgili kavramlara yönelik algıları 5 yaşında aile ortamında gelişmeye başlamaktadır. Ancak çocuklar açık bir şekilde ekonomiyi 11 yaşlarından önce kavrayamamaktadırlar. Bu durum Piaget'in çocuğun bilişsel gelişim dönemlerini ele aldığı kuramıyla daha iyi anlaşılır şekilde ifade edilebilmektedir. Piaget'in kuramına göre, çocuk erken adölesan döneminden (10-13 yaş) orta adölesan dönemine (14-16 yaş) gelinceye kadar ekonominin temel prensiplerini tam olarak kavrayamamaktadır. Kuramdaki soyut işlemler evresine (12-20 yaş) denk gelen bu dönemde; kavramlar ile ilgili soyut düşünmeye başlayabildiği, problemdeki değişkenler arasında ilişki kurabildiği, tüme varım ve tümden gelim yöntemleriyle akıl yürütebildiği için, çocukta çeşitli ideal fikirler, değerler ve inançlar gelişir; çocuk toplumun yapısıyla, felsefesiyle, politikasıyla ilgilenmeye başlar.

Vergi kavramı da ekonominin anlaşılmasında ve oluşturulmasında önemli yeri olan kavramlardan birisidir. Vergi, devletin egemenlik gücüne dayanarak, topluma karşı kamu görevlerini yerine getirmek amacıyla, gerçek ve tüzel kişilerden, hukuki cebir altında, karşılıksız olmak üzere, kanunla aldığı parasal miktardır ve toplum bireyleri için anayasal bir yükümlülüktür.

Vergi bilinci ise, bireylerin verginin farkında olmaları ve verginin neden alındığını bilmeleridir. Toplumda vergi bilincinin oluşması, öncelikle verginin bireyler tarafından algılanmasına ve algılanan değerlerin içselleştirilmesine bağlıdır. Bireylerin ödeme gücü, eğitim ve öğretim düzeyi, yaşı, devlete bağlılığı, ekonomik durumu, siyasal iktidara sempati düzeyi, kamu hizmetlerinin mükelleflerin tercihlerine uyumu, vergi mevzuatının anlaşılabilirliği, vergi sisteminin adil yapıda olması gibi birçok faktör bireylerdeki vergi algısında etkili olmaktadır.

Toplumun vergiyi doğru algılaması ve bu konuda bilinçli davranması, vergi alanındaki kayıt dışı ekonominin azaltılması ve vergi gelirlerinin artırılması açısından oldukça önemlidir. Vergi geliri artan bir ülke, mali ve ekonomik yönden

daha güçlü bir devlet anlamına gelmekte ve devletin sağlayacağı olanaklardan daha üst düzeyde yararlanabilen bir toplumu düşündürmektedir.

Bu bağlamda; çocuklarda küçük yaşlarda aile ile oluşmaya başlayan vergi ile ilgili algıların, izlenimlerin, duyguların, düşüncelerin, davranışların, beklentiler ve tutumların, ilköğretim çağında edindikleri bilgiler ve yaşantılarla şekilleneceği, vergi bilincinin temel belirleyicileri olacağı ve toplumun daha refah bir seviyeye yükselmesinde etkin olacağı kaçınılmazdır. Bu nedenle, öncelikle ilköğretimde okuyan öğrencilerin konu hakkında ne bildiklerinin saptanması ve elde edilen sonuca göre eğitim verilmesi gerekir. Bilindiği gibi, kavramların öğrenciler tarafından algılanabilmesi, ancak onların konuya ilişkin ön bilgilerinin yeterli olması, etkin olarak o kavramları ve kavramlar arasındaki ilişkileri düşünmelerine bağlıdır. Temel kavramların yeterli düzeyde anlaşılması daha ileriki konuların öğrenilmesine, kişinin öğretilen konu hakkında gelecekteki tutum ve davranışlarının şekillendirilmesine yardımcı olacaktır.

Ülkemizde ilköğretim öğrencilerinde vergi ile ilgili kavramları bilme ve vergi algısı konulu çalışmaların oldukça az sayıda olduğu dikkati çekmektedir. Bu çalışmalardan çıkan sonuçlar; öğrenciler tarafından verginin anlamının tam anlamadığını, vergi eğitiminin ilk olarak aileler tarafından verildiğini, ancak bunu öğrencilerin yeterli görmediğini, vergi eğitiminin vergi idaresi ve okullar tarafından verilmesinin, vergi algısının oluşmasında etkili olacağını göstermektedir. Dünyada yapılan çalışma sonuçlarında da 8 yaş grubu öğrencilerin vergiyi bilmedikleri, 11 ve 14 yaş grubu öğrencilerde konu hakkındaki olumlu ya da olumsuz düşüncelerin daha net olduğu görülmektedir.

Önceki yapılan az sayıdaki çalışma bulgularından da anlaşılacağı üzere; öğrencilerin vergi kavramını anlama ve algılama durumlarının ortaya çıkarılması, eksikliklerinin giderilerek vergi kavramının doğru kavratılması, gelecekte vergi mükellefi olabilecekleri düşünüldüğünde, olumsuz davranışlar sergilemelerin önlenmesinde etkili olacaktır.

Üç bölümden oluşan bu çalışmada, ilköğretim öğrencilerinin vergi algısı belirlenecek ve vergi algısında etkili olan faktörler değerlendirilecektir. Birinci bölümde vergi algısı, ikinci bölümde vergi algısında etkili olan faktörler teorik yönü ile ele alınacaktır. Üçüncü bölümde vergi algısını etkileyen faktörlere yönelik Dünyada ve Türkiye’de yapılan ampirik çalışmalar ve Zonguldak İli 4., 5.,6.,7. ve 8. sınıf ilköğretim öğrencilerinde vergi algısını değerlendirmeye yönelik yapılan anket çalışmasının sonuçlarına yer verilecek, çıkan sonuçlar doğrultusunda öneriler sunulacaktır.

1. VERGİ ALGISI

1.1. Tarihsel Gelişim Süreciyle Vergilendirme

İnsanoğlunun var olduğu ilk zamanlarda siyasi, sosyal ve ekonomik ilişkilerin gerektirdiği günümüz ihtiyaçlarının bulunmaması, toplu yaşamın gerektirdiği birtakım mal ve hizmetlere olan ihtiyacı ortaya koyamamıştır. Ancak, zamanla insanların birlikte yaşadığı toplulukların büyümesi ve geniş alanlara yayılmasıyla; siyasi, sosyal ve ekonomik ilişkilerin ortaya çıkması, ortak ihtiyaçların giderilmesini gerektirmiş, bunun sonucu olarak finansal kaynaklara ihtiyaç doğmuştur (Akdoğan, 1999a:120).

Toplu halde yaşamın sonucu olarak artan finansal ihtiyaçları karşılamak üzere ortaya çıkan vergi; başlangıçta kabile başkanı, derebeyi veya krallara ahlaki ve dini nedenlerle gönüllü olarak sunulan hediye özelliğindedir. Kamu hizmetlerinin artması, derebeyi veya kabile başkanının yerine devletlerin geçmesi ile hediye ve yardımların yetersiz kalması, gönüllü bağışları zorunlu hale getirmiş; kamu harcamalarının karşılanmasında vergi şeklen ve maddeten zora dayanan bir yükümlülük durumuna gelmiştir (Şafak, 1994:12).

Vergilemenin tarihsel gelişimi incelendiğinde, ilk çağlardan günümüze kadar tüm toplumlarda vergi kavramı ile ilgili verilere rastlamak mümkündür. Elde edilen bu verilere göre; tüm toplumlarda ve tarihsel kronolojide vergi kavramının değişip geliştiği, değişen iktisadi ortamın, sosyal, politik ve kültürel yapının da vergiyi etkilediği görülmektedir. Aşağıda tarihte önemli yeri olan uygarlıklarda vergi ile ilgili yaşanan değişim ve gelişmeler anlatılacaktır.

1.1.1. İlkel Toplumlar Dönemi

Özel mülkiyetin oluşmadığı ilkel toplumlarda ne ayni ne de nakdi vergi bulunmaktaydı. Ancak bu dönemde “emek ile iştirak” şeklinde birlikte yaşamın getirdiği genel ihtiyaçların giderilmesi için vergi ödemelerinin olduğu görülmektedir. Özel mülkiyet kavramının ortaya çıkmasından sonraki dönemlerde ise, bireylerin genel ihtiyaçları için ayni vergiler ödenmeye başlanmıştır. Para henüz keşfedilmediği

için bu dönemde alışveriş takas şeklinde gerçekleşmiş, halk hükümdara karşı vergi yükümlülüklerini beden gücüyle ödemiştir (Mutlu, 2009:19). Eski çağda kral adına yaptırılan saray, su kanalı, tapınak gibi işlerde gösterilen beden gücü emek vergisi niteliğindedir. Bu emek vergisi ilk vergilendirme biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Emek vergisinin yanı sıra mal ve ürün olarak da ödenen aynı vergiler bulunmaktaydı. Vergilerin emek vergisi şeklinde alınması ve kralın hakimiyetinde olması vergi bilincinin oluşmasını engellemiştir (Giray, 2006:9-10). Paranın keşfiyle birlikte nakdi olarak da vergiler ödenmeye başlanmıştır. Tüm bu gelişmeler ilkçağda vergilemenin devlet kavramından bile önceye dayandığını göstermektedir (Öncel, 1980:56). Devlet kavramının gelişmesiyle birlikte devletin vergiyi halktan, daha çok savaş durumlarında aldığı görülmektedir. Alınan bu vergiler, halkın tepkisine yol açmaması ve meşruluğu için dini bir vecibe olarak kabul edilmiştir (Kayan, 2000:82).

1.1.2. Sümerler Dönemi

Sümerler, Dicle ve Fırat nehirlerinin arasında uzanan dünyanın en eski uygarlığıdır. Bu dönemde insanların, tanrının evi olduğuna inanılan tapınakların yiyecek, giyecek ve diğer gereksinimlerini karşılamaları için yaratıldığı düşünülmektedir. Sümerlerde vergi mal ve ayın şeklinde ödenmekteydi (McNeill, 1994:28). Verginin asker olarak hizmet sunma, kralın madenlerinde ve arazilerinde çalışma, sulama kanalları ve bentler oluşturma ve bunları koruma hizmetlerinde görev alma şeklinde ödendiği görülmektedir. Sümerlerde “angarya” olarak nitelendirilen bu emek vergisi vergilemenin ilk şeklidir (Giray, 2006:10).

Tarihi veriler incelendiğinde, Sümerler Dönemi’nde uygulanan vergilerin dinsel özellik taşıdığı ve vergileme yükümlülüğünün bireyler üzerinde oldukça büyük bir yük oluşturduğu görülmektedir. Tabletlerden edinilen bilgilere göre, çiftçiler en ağır payı ödeyen insanlardı. Çiftçiler, tanrıların özel hizmetçileri olarak görülen tapınak rahiplerine ürettikleri tahıl ve tarımsal ürünlerin büyük bölümünü, yürütülen işlerde çalışanlara verilmek üzere öderlerdi (McNeill, 1994:28).

1.1.3. Eski Mısır Dönemi

Eski Mısır, Sümer uygarlığının üzerine kurulmuştur. Bu durum Eski Mısırlıların, medeniyetlerinin ilk döneminde Sümerlerden oldukça etkilenmelerine neden olmuştur (McNeill, 1994:41). Eski Mısır'a ait kabartma taşlar ve Babillere ait vergi belgeleri krala ödenen vergilerin türleri hakkında önemli veri sağlamaktadır (Kayan, 2000: 82).

Eski Mısır'da vergiler, mal ve emeğin yanında altın ve gümüş para şeklinde de ödenmekteydi. Emek vergisinin ödenmesi Eski Mısır'da 17.yüzyılın (yy) sonuna kadar devam etmiştir. Emek vergisinin uzun süreli kullanılmasının altında yatan asıl nedenin tanrı-kral anlayışının olduğu düşünülmektedir. Çünkü her şey tanrı-kral olarak görülen Firavun'un etrafında odaklanmıştır (Giray, 2006:13). Firavun'un önceleri halktan bunları rica, vazife, fedakarlık şeklinde gönüllülük esasına dayanarak istediği, daha sonraları ise, emir ile zorunlu duruma getirdiği görülmektedir (Kayan, 2000:82).

Mısır Dönemi'ne ilişkin diğer bir önemli bulgu ise, Piramitlerin inşasından dolayı devlet giderlerinin artmasının sonucu vergi idaresinin en önemli devlet idaresi durumuna gelmesi (Kayan, 2000:82) ve halkın vergiden kaçınmasını engellemek üzere vergi denetimlerinin yapıldığının saptanmasıdır (Gilfillan, 2009:1).

Eski Mısır'da ayrıca devlet giderlerini karşılamak üzere tarım gelirlerinin %20'sinden ve satın alınan yemek yağlarından vergi toplanırdı. Firavun'un vergi gelirlerini toplayan katiplerin, halkın yemek yağından kaçınmasını ve vergilendirilmiş yağa ikame olarak diğer yemek üretimleri tarafından yaratılan artıkların kullanılmamasını garanti etmek için ev halkına habersiz ziyaretler yapıp denetlerlerdi (Gilfillan, 2009:1).

1.1.4. Antik Yunan Dönemi

Yunanlılarda gelir kaynağı daha çok tarımsal faaliyetler olduğu için vergiler emek vergisi şeklinde değil, dolaylı vergilerden oluşmaktaydı (Giray, 2006:14). Bunun yanında bina vergisi, gümrük vergisi ve lüks vergileri de bulunmaktaydı

(Eskiciođlu, 2007:153). Vergi oranları genelde dūřüktü (Giray, 2006:14). Bu nedenle vergiler halkın tepkisine yol amıyordu (Kayan, 2000:82).

Savaş zamanlarında Yunan ordusunun özel savaş harcamalarını ödemek için “eisphora” olarak isimlendirilen bir vergi konulmuştu ve bunu tüm halk ödemek zorundaydı. Savaş sonrasında kazanılan ek kaynaklar vergiyi ödemek için kullanılırdı. Ayrıca Atinalı Yunanlılar, yabancılara aylık baş vergisi koymuşlardı. Annesi ve babası Atinalı olmayanlardan erkekler için 1 drahma, kadınlar için ise yarım drahma baş vergisi alınırdı (Gilfillan, 2009:1).

Milattan Önce (M.Ö.) 800 yıllarında Antik Yunan’da devlet şeklinde değişme olduğu; krallıktan şehir- burjuva- demokrasi tarzında yönetime geçildiği görölmektedir. Devlet hizmetlerinin bir kısmı memur ve asker olarak ücretsiz çalışanlarla yürütölmekteydi. Bu kişiler masraflarını kendi alanları için ayrılan gider kalemlerinden karşılamaktaydı. Böylece onlar dolaylı olarak gelirlerini ve servetlerini vergilendirmiş oluyorlardı (Eskicioğlu, 2007:156). Yunan vergi sisteminin en önemli özelliği, vergilerin zorunlu değil ihtiyari olmasıydı. Varlıklı kişiler devlet dairelerinin ihtiyaçlarını karşılamak için servetlerinden fedakarlıkta bulunuyorlardı (Turhan, 1993:4). Devlet adına çalışan memurlar üst tabakadaki kişilerden donanma inşası, mabet yapımı ve kültür hizmetleri gibi faaliyetler için bağış alırlardı. Bir bakımdan bu, kişilerden zorunlu olmayan şekilde vergi almaktı. Zorlanmaya dayalı vergiler o dönemde, Metökler gibi özgür olmayan halktan toplanmaktaydı. Bu dönemde devlette giderler için bir bütçe oluşturulmamıştır. Ancak masraflar ve ihtiyaçlar olduğu vergiler gündeme geliyordu. Hatta Yunan şehirlerinin M.Ö. 338 yılında Makedonya Krallığı’na bağlanmasından sonra da sistemde bir değişiklik olmamıştır. Kral haraç şeklinde zorunlu ödemeler almış, ancak mali yardımlarda ve vakıflar yoluyla bunu halka geri vermiştir Bu sistemin Romalılar dönemine kadar devam ettiği bilinmektedir (Eskicioğlu, 2007:156).

Yunan vergi sisteminde her bir vergi geliri sadece belirli harcamaları gerçekleştirmek üzere kullanılmış ve bunun dışında kullanılması yasaklanmıştır (Turhan, 1993:4). Yunanlıların halklarından vergiyi farklı durumlarda alması vergiye karşı uyumun ve bilincin gelişmesinde önemli etki oluşturmuştur (Giray, 2006:10).

1.1.5. Roma Dönemi

Roma vergi sistemi, Yunan vergi sistemi ile benzerlik göstermektedir (Giray, 2006:14). Romalılarda vergiler, dolaylı ve dolaysız vergiler olmak üzere iki şekilde alınmıştır. Dolaysız vergiler; mülk gelirleri, tekeller, savaş ganimetleri ve kendilerine bağlı milletlerden alınan haraçlardan (Dikmen, 1964: 57), askerlerden (veraset vergisi), eşlere ve çocuklara olan hediyeler hariç tüm mirastan %5 alınan ve “Tributum” olarak adlandırılan vergilerdi (Gilfillan, 2009:1). Dolaylı vergiler ise, Vectigalia olarak adlandırıldı. Bu vergiler “portoria” ve “tolonea” olarak bilinen ithalat ve ihracat işlemleri sırasında sınır ve limanlarda alınan gümrük vergileridir (Eskicioğlu, 2007:157).

Romalılar’da vergilerin emek olarak alınması çok yaygın değildi, bunun yerine vergiler para ve ayın olarak toplanıyordu (Giray, 2006:14). Dolaysız vergilerin çoğu nakdi olarak tahsil edilmekteydi. Aynı vergiler hiçbir fark gözetmeksizin bütün arazilerden, mahsul kaldırmadan alınırken, nakdi gelirler bina gelirleri, noter kazançları gibi bazı hizmetler karşılığı elde edilen gelirler ile özel kişilere ait kazançlar üzerinden vergi memurları tarafından toplanırdı (Laufenburger, 1964:2). Ancak, Romalılarda diğer topluluklardan farklı olarak dolaylı ve dolaysız vergiler, devlet egemenliğinin bir gereği olarak, yaygın bir biçimde kullanılan hukuki araçlar haline gelmiştir (Gök, 2007:145).

Roma Pön (Kartaca) Savaşları’ndan sonra haraçlardan ve ganimetlerden oluşan gelirler, zafer anıtları, oyun bağışları, hububat bağışları için kullanılmıştır. M.Ö. 27 yılında Kaiser Augustus’un gelişi ve Roma İmparatorluğu’nun kurulmasıyla, iltizam şeklinde vergi toplanması bugün olduğu gibi maaşla çalışan devlet memurları tarafından yapılmıştır (Eskicioğlu, 2007:159). Bu dönemde biri Kaiser’in (fiscus) diğeri de devlete ait (aerarium) iki hazine oluşturulmuştur. Zamanla devlete ait arazilerin tamamı Kaiser’in hazinesinde toplanmıştır. Böylece Roma’nın maliyesi Kaiser’lerin elinde tutulmuştur (Eskicioğlu, 2007:159). Augustus döneminde böylece, vergi sistemi yeniden düzenlenmiş, devlet maliyesi merkezileştirilmiştir. Ayrıca Augustus, vergi yükünün adil dağılımını sağlamak amacıyla, tüm imparatorlukta çeşitli vergiler koymuştur. Bundan sonraki süreçlerde, özellikle 2.yy

sonlarına doğru enflasyondaki artışlar nedeniyle, Augustus'un yaptığı düzenlemeler yetersiz kalmış ve İmparatorluğun mali sistemi çökmeye başlamıştır. Para ekonomisindeki bu düşüş, İmparator Diokletian döneminde Roma'daki vergilerin, özellikle servet vergisi (capitatio-jugatio) ile baş vergisi (capitatio), cebri hale gelmesine yol açmış, bütün vergi muafiyetleri kaldırılmış, toprak ve araziden alınan vergiler artırılmıştır (Turhan, 1982:8).

3. yy'dan itibaren büyük bir imparatorluk olan Roma İmparatorluğu doğu ve batı olmak üzere ikiye bölünmüştür. Doğu Roma İmparatorluğu diğer bir adıyla Bizans İmparatorluğu döneminde de vergi sistemi baş vergisi, arazi vergisi, ticaret yapanlardan ve bankerlerden alınan dolaysız vergilerden, portoria ve vectigalia vergilerinden oluşmuştur. Bunun dışında tütün, resmi ve mukavele harcı gibi müteferrik vergileri de bulunmaktadır (Eskicioğlu, 2007:162).

1.1.6. Ortaçağ Avrupası Dönemi

Ortaçağ Avrupası'nda vergi yerine "hediye", "yardım", "fedakarlık" kökünden gelen kelimeler kullanılmıştır. Bu çağda verginin niteliğinde cebir unsuru olmayıp, verilecek miktar da daha çok dinsel ve ahlaki inancıya bağlı kalarak tamamen verenin isteğine bırakılmıştır. Vergileme bu dönemde dinsel ve ahlaki bir yapıya dayandırıldığı için vergileme sosyal sorumluluk çerçevesinde ele alınmıştır (Edizdoğan, 2004:146).

Zamanla hükümdarlar bazı sosyal sınıflara başvurarak mali yardım talebinde bulunmuşlardır. Bu nedenle vergi vermedeki serbestlik kalkmaya başlamıştır. Hükümdarlar, özellikle savaş harcamaları gibi ortak ihtiyaçlar için vergi istemişlerdir. Bu durumda bile kanun ya da ferman vb. belgeye dayanan cebir uygulanmamıştır. Ancak bu dönemde, hükümdar ya da devletin savaş nedeniyle zor durumda olduğu ve onun yalnız bırakılmaması gerekliliği vurgulanarak psikolojik de olsa bir baskılama söz konusu olmaya başlamıştır (Edizdoğan, 2004:147).

Ortaçağın sonlarına doğru vergiler, para ekonomisinin de gelişmeye başlamasıyla normal kamu geliri olarak görülmüştür. 13.yy'da ilk kez daha düzenli vergi tahsil edilmeye başlanmıştır. Bunun ilk örneği İngiltere'de gerçekleşmiş;

İngiliz Parlamentosu ihraç edilen tüketim mallarını tüketim resmine tabi tutarak, Parlamentosunun bu kararı ile vergi uygulamalarına kanuni bir nitelik kazandırılmıştır (Giray, 2006:19).

1.1.7. Osmanlı İmparatorluğu Dönemi

Yaklaşık 600 yıl hüküm süren Osmanlı İmparatorluğu, şer’i hükümlere göre yönetilen bir İslam devletiydi. Hemen her alanda olduğu gibi, Osmanlı vergi sisteminin oluşumunda da şer’i hükümler etkili olmuş, Osmanlı vergi sistemi, bu hükümler çerçevesinde şekillenmiştir (Aktan vd., 2002:58). Dine dayalı vergiler Cumhuriyet döneminin ilk yıllarına kadar etkisini göstermiştir. Ancak, İslam ülkelerinde vergilemede dinin yanı sıra gelenekten, kültürden, coğrafyadan etkilenecek oluşturulan ya da devletin olağanüstü ihtiyaçlarından doğan vergiler de olmuştur (Mutlu, 2009:21).

Osmanlı İmparatorluğu fetihlerle sürekli genişlediğinden devletin hukuki, askeri, mali ve sosyal yapısında da devamlı gelişmeler olmuştur. Fethedilen bir saha, bir Türk toprağı haline getirilirken öncelikle buranın askeri güvenliği sağlanmış, daha sonra oradan iktisadi faydalar elde edilebilmesi için, halk düzenli vergi ödemeye tabi tutulmuştur. Bu dönemde devlet topraktan, biri reyanın elde ettiği gelir üzerinden ödediğı dolaysız vergi, diğeri de reyanın herhangi bir devlet memuruna, tımar sahibine hizmet ederek ödediğı dolaylı vergi olmak üzere iki türlü gelir sağlanmış. Ancak, Osmanlı ülkesinin her tarafında tek bir vergi düzeni uygulanamamıştır. Fethedilen bölgelerin coğrafi koşulları, ırki ve kültürel özellikleri ile sosyal ve ekonomik yapısına göre, istikrarın bozulmaması için her mahallin kendine özgü nitelikleri değiştirilmeden bir vergi sistemi yerleştirilmek istenmiştir. Osmanlı’da vergi kanunla değil nizamname (tüzük) ile çıkarılmıştır (Aksoy, 1999:15).

Osmanlı vergi sisteminde vergi, “tekalif” olarak isimlendirilirdi. Osmanlı vergi sistemi (Tekalif Kavaidi) vergiyi; milli gelirden bir kısmını, milletin mal ve canlarını korumak amacıyla yapılan harcamalar için, devlet sandıklarından yapılan masraflar

olarak tanımlamıştır (Öz, 2004:2). Tekalif olarak adlandırılan bu vergi sistemi şer'i ve örf'i vergilerden oluşmaktaydı (Kayan, 2000: 84).

Şer'i vergilerin en önemlisi zekattı. Zekat, asli ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra, elinde kalan her nev'i malın zekatı vacip kılması durumunda, üzerinden bir yıl geçmiş olan malın 1/40'nın devlet hazinesine ödenmesidir. Diğer şer'i vergiler ise öşür, haraç ve cizye'dir (Dikmen, 1964:57). Öşür, Müslüman halktan tasarrufu altında bulunan araziden elde edilen üründen %5 veya %10 oranında alınan vergiydi. Osmanlı gelirlerinin 1/3'ü bu vergi ile sağlanmaktaydı (Eroğlu, 2010:59). Haraç da, fethedilen ülkelerde Müslüman olmayan kişilerin ellerinde bırakılan topraklardan alınan paydı. Cizye ise, Müslüman olmayanların askerlik hizmeti yapmamaları karşılığında, ödeme güçlerine göre verdikleri vergiydi (Turhan, 1982:14). Kadınlar, çocuklar, sakat olanlar, ihtiyarlar ve ruhbanlar cizyeden muaf tutulmuşlardı. Bu vergi türünün uygulanması Tanzimat döneminde değişikliğe uğramış, sınıf ve mezhep farkı gözetilmeksizin herkesten eşit ölçüde alınmaya başlanmıştır. Müslüman olmayan halkın erkekleri de bu değişikliklerle askere alınmış, askerlik yapmak istemeyenler için bedel karşılığı nakdi bir yükümlülük getirilmiştir. II. Meşrutiyet'in ilanından sonra 1909 yılında bedel karşılığında askerlik yapmış olma durumu da kaldırılmış, Müslüman ve Müslüman olmayan halkın erkeklerinin tümünün askerlik yapması uygulanmıştır (Eroğlu, 2010:60).

Gelenek, kültür, coğrafya ile ilgili olarak alınan vergiler ise örf'i vergilerdi. Örf'i vergiler, İslam hukuk kurallarına bağlı olmadan, oran ve muafiyeti padişahın tarafından belirlenen vergilerdi. Başlangıçta örf'i vergilerin büyük bölümü sadece olağanüstü dönemlerde ortaya çıkan ihtiyacı gidermek için konulmuş, ancak daha sonra sürekli bir vergi haline dönüşmüştür (Aktan vd., 2002:63). Bu vergilerin çoğu, Osmanlı Devleti genişlemeden önce alınan ve çoğu dönüştürülerek kullanılmış vergilerdi (Eskicioğlu, 2007:226).

Örf'i vergilerin başlıcası ağnam vergisidir. Osmanlı'da ağnam her eyalette ve sancakta bir koyun ve keçinin yılda bir yavrusu, sütü ve yünüyle getirebileceği hasılat tespit edilerek bunun %10'unun alındığı vergidir. Ancak Osmanlı'nın mali güçlük yaşadığı dönemlerde bu vergide artırımlar uygulanmış, 1918-1919 yılları

arasında bu nedenle oranı 4 kat artırılmıştır. Ağman vergisi Osmanlı'dan Cumhuriyet döneminin 1962 yılına kadar yürürlükte kalmıştır (Eroğlu, 2010:62). Bunun dışında; Osmanlı'da ağıl ve kışlak vergisi, yatak ve otlak vergisi, otluk vergisi, asiyepe-değirmen vergisi, kovan vergisi gibi uygulanan çok çeşitli örfi vergiler bulunmaktaydı (Eskicioğlu, 2007:226-27).

Osmanlı vergi düzeni tahakkuk yapıp vergi borcunu daha baştan yükümlüye bildirmek şeklinde oluşturulmuştu. Müslüman olan ve olmayan halkın ödeyecekleri vergiler, miktarı ve ne şekilde ödeyecekleri önceden belirlenip halka bildirilirdi. Yükümlünün borcunu ödememesi durumunda devreye girecek olan bir kurum (başbakikululuğu) bile oluşturulmuştu (Küçükkalay ve Çelikkaya, 2002:888). Buna karşın, bu dönemde merkeziyetçi bir vergi idaresi kurulamamış, gelirleri düzenli ödenen vergilere dayanan bir "vergi devleti" olamamıştı. Bunun başlıca nedeni Osmanlı Vergi Sisteminin, toprak düzeni ve askeri düzenle iç içe geçmesiydi (Öncel vd., 1985:10).

1.1.8. Türkiye Cumhuriyeti Dönemi

Türkiye Cumhuriyeti Devleti bağımsızlığını elde ettikten sonra Osmanlı vergi sistemini ortadan kaldırarak Batı Avrupa vergi sistemini uygulamaya getirmeye çalışmıştır (Tosuner, 1989:21). Bu dönemde, 1923-1930 yılları arasında Osmanlı Dönemi'nin en önemli vergileri olan aşar, ağnam ve temettü vergileri kaldırılmış, 1930-1939 yılları arasında ekonomik krizin etkisiyle vergilerin mali amacı ön plana çıkmış (Ejder, 2000:128), bina vergisi kanunu ve arazi kanunu ayrı ayrı düzenlenerek uygulanmaya başlanmıştır (Kayan, 2000:85). 1940-1950 döneminde İkinci Dünya Savaşı'ndan olumsuz etkilenmiş olan Türkiye'de, kamu harcamalarının artışıyla birlikte Varlık Vergisi, Toprak Mahsulleri Vergisi, Aynı Muamele Vergisi gibi yeni vergiler yürürlüğe konulmuştur (Ejder, 2000:128).

Cumhuriyetin ilanından kapsamlı bir vergi reformunun yapıldığı 1950'ye kadar çeşitli vergi kanunları ve vergi uygulamaları söz konusu olmuş ve 1950'deki Gelir Vergisi Reformu, 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun¹ ve

---

¹ R. G. 28/07/1953- 8469

1957'deki Gider Vergileri Reformuyla Türk Vergi Sistemine batılı bir hukuki çerçeve kazandırılmıştır (Öncel vd., 1985:12).

1950-1960 dönemi için vergi politikası açısından belirgin bir özellik göstermemekle birlikte, bu dönemde tarım kazançları vergi dışı bırakılmış, Gider Vergisi kabul edilmiştir. Döneme özgü enflasyon vergi yükü dağılımında adaletsizlik yaratmıştır (Kumrulu, 1988:195).

1960-1970 döneminde kalkınmanın finansmanı için ek vergilerin getirilmesi gündeme gelmiştir. Bu amaçla tarım gelirleri vergi kapsamına alınmış, ancak normal siyasal sürecin işlemesiyle birlikte tarım kazançlarının gerçek usulde vergilendirilmesi sürekli olarak ertelenmiştir. Ayrıca bu dönemde yatırımları teşvik tedbirleri ilk defa uygulamaya konulmuştur (Kumrulu, 1988:195). 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu² ile tarım kazançlarının vergilendirilmesi, KDV oranının yükseltilmesi, servet beyanının kabulü yürürlüğe konularak önemli değişiklikler yapılmıştır. Ancak bu değişikliklere ilişkin iş çevreleri, çiftçiler, küçük esnaf, ücretliler karşı kampanyalar yürütmüşlerdir (Kumrulu, 1988: 211).

1970'de kabul edilen bir vergi paketi ile sisteme yeni vergi türleri getirilmiştir (Kumrulu, 1988:195). Bu dönemde dolaysız vergilerin arttığı görülmektedir. 1970-1979 yılları arasında daha sıklıkla gelir üzerinden vergiler alınmıştır (Ejder, 2000:130). Ancak, vergiler alanında kayda değer hiçbir yenilik gerçekleştirilmemiştir. Bu, büyük ölçüde döneme özgü “parlamento aritmetiğinin” bir yansımasıdır (Kumrulu, 1988:195). 1980 sonrası dönemde vergilendirme yürütme organının yetkisinde olmuş ve özellikle 1984 yılından itibaren bütçe dışı fon uygulaması yaygınlaştırılarak klasik bütçe ilkelerinden uzaklaşmıştır (Kumrulu, 1988:196). 1980 sonrasında enflasyonun sürekli olması ve yüksek değerlerde seyretmesi nedeniyle iş çevreleri yeniden değerlemeye ilişkin taleplerde bulunmuş, işçi sendikaları, asgari ücretin vergi dışı bırakılması yolunda hükümete baskı yapmışlar, ancak sonuç alamamışlardır (Kumrulu, 1988:217).

---

² R. G. 06/01/1961- 10700

1950-1985 döneminin ikinci reformu, 3065 sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu³'dur (Kumrulu, 1988: 196). Bu Kanun'un kabulü ile Avrupa ülkelerinin vergi sistemleri ile Türk Vergi Sistemi uyumu kolaylaştırılmıştır. 1980'li yıllardan sonra ortaya çıkan iktidarsızlık ortamı ve bozuk iktisadi dengeler, kamudaki finans ihtiyacını artırmış, bu ihtiyaca karşın kamu harcamalarının azaltılamaması, vergi gelirlerinin önemini daha da artırmıştır. Fakat vergi gelirlerinin artırılabilmesi için gerekli vergi reformunun yapılamaması, bozulan dengelerin daha kötüye gitmesine neden olmuştur (Özer, 1976:5).

Olağan dışı siyasal gelişmelere ve baskı gruplarının vergilendirmeler hakkındaki karşıt görüşlerine karşın 1950'li dönemlerden 1980'li ve sonrası yıllarda vergi gelirlerinde bir artış olduğu görülmektedir. 1961 yılı Mart ayında beyan edilen gelirlerde, bir iktisadî durgunluk dönemi olmasına karşın, 1959 yılına oranla büyük artış olmuştur. Aynı şekilde 1981 yılında da vergi geliri, 12 Eylül 1980 olayları sonrası olmasına karşın vergi kanunlarındaki değişikliklerin getirdiğinin çok üstünde bir artış kaydetmiştir (Kumrulu, 1988:219).

3946 sayılı Kanun⁴ ile 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu'nun bir kısım hükümleri değiştirilerek, 9 adet vergi kanununda önemli değişiklikler yapılmıştır. Türkiye'deki ekonomik krizden sonra 3986 sayılı Ekonomik Denge İçin Yeni Vergiler İhdası Hakkında Kanun⁵ ile ek vergiler gündeme gelmiştir. Ancak, vergi gelirlerinin istenilen düzeye ulaşmaması, dolaylı vergilerin gelir dağılımı üzerindeki olumsuz etkileri, vergi sistemindeki otokontrol mekanizmalarının yıpranması sorunlarına çözüm getirmesi amacıyla 4369 sayılı Kanun⁶ ile "Vergi Reformu" adı altında 13 adet vergi kanununda (Vergi Usul Kanunu, Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun, Gelir Vergisi Kanunu, Kurumlar Vergisi Kanunu, Katma Değer Vergisi Kanunu, Gider Vergileri Kanunu, Emlak Vergisi Kanunu, Veraset ve İntikal Vergisi Kanunu, Motorlu Taşıtlar Vergisi Kanunu, Damga Vergisi Kanunu, Harçlar Vergisi Kanunu, 3505 sayılı Kanun, Katma Değer Vergisi Mükelleflerinin Ödeme Kaydedici Cihazları Kullanmaları Mecburiyeti Hakkında Kanun, Belediye

³ R. G. 02/11/1984- 18563

⁴ R. G. 19/01/1996- 22528

⁵ R. G. 07/05/1994- 21927

⁶ R. G. 29/07/1998- 23417Mük

Gelirleri Kanunu) değişiklik yapılmıştır. Bu Kanun ile net artış teorisine geçilmiştir. Böylece vergilendirme tabanının genişletilmesi, vergi kayıp ve kaçaklarının önlenmesi, kayıt dışı ekonominin kayda alınması, yeni gelir unsurlarının vergilendirilmesi hedeflenmiştir. Ayrıca bu Kanun ile “Mali Milat” kavramı gündeme gelmiştir. Mali Milat ile kişilerin 30/09/1998 tarihine kadar servet ve gelirlerini beyan etmeleri istenmiştir. 4369 sayılı Kanun ile getirilen diğer değişikler; ticari kazançlarda götürü usulünün kaldırılıp basit usulün getirilmesidir (Kıvanç, 2007:1).

4444 sayılı Gelir Vergisi Kanunu, Kurumlar Vergisi Kanunu, Katma Değer Vergisi Kanunu, Vergi Usul Kanunu, Emlak Vergisi Kanunu, Belediye Gelirleri Kanunu, Harçlar Kanunu’nda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun⁷ ile de bu düzenlemeler 2002 yılına kadar ertelenmiş, 4783 sayılı Gelir Vergisi Kanunu, Vergi Usul Kanunu, Kurumlar Vergisi Kanunu, Veraset ve İntikal Vergisi Kanunu, 4306 Sayılı Kanun ve 4562 Sayılı Kanunda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun⁸; 4481 sayılı 17.8.1999 ve 12.11.1999 tarihlerinde Marmara Bölgesi ve Civarında Meydana Gelen Depremın Yol Açtığı Ekonomik Kayıpları Gidermek Amacıyla Bazı Mükellefiyetler İhdası ve Bazı Vergi Kanunlarında Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun⁹; 4562 sayılı Organize Sanayi Bölgeleri Kanunu¹⁰ ile tamamen yürürlükten kaldırılmıştır. Baskı gruplarının etkisiyle çıkarılan bu kanun, reform niteliğindeki tüm değişiklikleri ortadan kaldırmıştır (Kıvanç, 2007:1)

2003 yılından sonra reform niteliğinde olmasa da vergi kanunlarında değişiklikler yapılmıştır. 4842 Sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun¹¹, 5035 Sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun¹², 5228 sayılı Bazı Kanunlarda ve 178 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun¹³, 5281 sayılı Vergi Kanunlarının Yeni Türk

---

⁷ R. G. 14/08/1999- 23786

⁸ R. G. 09/01/2003- 24988

⁹ R. G. 26/11/1999- 23888Mük

¹⁰ R. G. 12/04/2000- 24025

¹¹ R. G. 24/04/2003- 25088

¹² R. G. 02/01/2004- 25334 Mük

¹³ R. G. 31/07/2004- 25539

Lirasına Uyumu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun¹⁴ ve 5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu¹⁵ ile vergiler konusunda önemli düzenlemeler yapılmıştır (Kıvanç, 2007:1). Son olarak devletin gelirlerinin artırılması amacıyla 5811 Sayılı Bazı Varlıkların Ekonomiye Kazandırılması Hakkındaki Kanun¹⁶ ve 6111 Sayılı Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılması ile Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ve Diğer Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun¹⁷ yürürlüğe konulmuştur.

1.2. Verginin Amaçları ve Önemi

Tarihsel süreç içinde, müdahaleci devlet anlayışının yaygınlaşmasıyla birlikte, devletin yüklenmiş olduğu görevlerin boyutlarında ve niteliklerinde ortaya çıkan değişim (Tuncer, 2005:218), kamu hizmetlerine olan talebin ve devlet faaliyetlerinin artması nedeniyle gelir ihtiyacı hızla artmıştır (Ejder, 2000: 127-132). Bu bağlamda vergi, devletin fonksiyonlarının yürütülebilmesi (Sağbaş ve Başoğlu, 2005:124) ve toplumun iyiliği ve refahını sağlamak üzere gereksinimlerin karşılanabilmesi için (Wahl vd., 2010:383) çağdaş devletin mali sistemini oluşturan gelir kaynaklarından en önemlisi olmuştur. Öyle ki, piyasa ekonomisine dayanan gelişmiş kapitalist ya da karma ekonomi düzenindeki toplumların devlet gelirlerinin toplamı içindeki vergi gelirleri oranı %70'i aşmış, hatta ileri derecede sanayileşmiş Batı ülkelerinde kamu gelirlerinin %90'ına ulaşmıştır (Turhan, 1982:26).

Schmölders'e göre, vergi "karşılık esasına dayanmayan cebri bir yükümlülük" tür (Schmölders,1976:67). Henry Laufenburger'e göre de "toplumdaki kişilerin kamu harcamalarına mutlak ve zorunlu olarak katılmasıdır". Lucien Mehl için vergi "özel hukuk, kamu hukuku tüzel kişileri ile özel kişilerden, devletin kamu yüklerini karşılamak için belli bir karşılığı olmaksızın, kesin olarak, otorite yolu ile, mükellefin ödeme güçlerine göre alınması gerekli olan paradır" (Erginay, 1994:32). Klasik maliyecilerin kurucularından Gaston Jeze ise vergi için "vergi, belirli bir

¹⁴ R. G. 31/12/2004- 25687 (3.Mük.)

¹⁵ R. G. 21/06/2006- 26205

¹⁶ R. G. 07/04/2011- 27898

¹⁷ R. G. 13/02/2011- 27857(1.Mük.)

hizmet karşılığı olmamak ve geri verilmemek üzere kamu harcamalarını karşılamak için fertlerden cebir yoluyla alınan paralardır” (Nadaroğlu, 1996:214).

Günümüzün anlayışına uygun düşecek bir şekilde vergiyi; devletin veya devletten aldığı yetkiye dayanan kamu tüzel kişilerinin (Nadaroğlu, 1996:214), geniş anlamdaki kamusal faaliyetlerinin gerektirdiği harcamaları karşılamak ya da devletin ekonomik ve sosyal hayata müdahalesini sağlamak üzere, yasal esaslara uymak kaydıyla, hukuki cebir altında, özel bir karşılık vaadi olmaksızın, geri vermemek üzere, gerçek kişilerle gerçek olmayan kişilerden aldıkları para tutarıdır şeklinde tanımlamak mümkündür (Türk, 1999:98; Bilici, 2010:11). Vergi sadece klasik anlamda devletin sunduğu birtakım mal ve hizmetlerin finansman aracı olmayıp, aynı zamanda içinde bulunulan sosyo-ekonomik şartların gerektirdiği önlemleri almak için de yararlanılan bir araçtır (Bağdigen, 2004:292).

Türk Vergi Mevzuatı’nda ve özellikle Vergi Usul Kanunu’nda verginin tanımı yapılmamıştır. Ancak, TC. 1982 Anayasası’nın 73’üncü maddesinde vergi ödevi başlığı altında vergi kavramından “Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, mali gücüne göre vergi ödemekle yükümlüdür. Vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı, maliye politikasının sosyal amacıdır. Vergi, resim, harç ve benzeri yükümlülükler kanunla konulur, değiştirilir veya kaldırılır.” şeklinde bahsedilmektedir (TC. Anayasası, 2001:83).

Tüm bu tanımlardan anlaşılacağı üzere verginin en temel amacı, kamu hizmetlerini yapmak ve bunlardan doğacak giderleri karşılamaktır. Bu durum verginin temel amacının yanında başka amaçlarının olduğunu göstermektedir. Verginin asıl amacı mali olmasına karşın, iktisadi, sosyal ve ahlaki olmak üzere başka amaçları da bulunmaktadır (Ekizdoğan, 2004:60).

1.2.1. Mali Amacı

Verginin kapsamını açıklayan teoriler, kamu gelirlerinin yapısı ve bileşimine ilişkin iktisadi ve mali anlayışlar, zaman içinde büyük değişikliklere uğramasına karşın, kamusal mal ve hizmetlerin finansmanını sağlamak şeklinde ifade edilen mali amaç, halen verginin asıl amacı olmaya devam etmektedir (Yüce, 2004:2). Çünkü

devlet sürekli artış gösteren kamu giderlerini karşılamak için diğer giderlerini azaltma yoluna gittiği gibi, vergi bakımından da, yeni vergileri gündeme getirebilmekte ya da uygulamakta olduğu vergilerin oranlarını artırabilme yoluna gidebilmektedir. Bu bakımdan verginin devlet giderlerinin karşılanması için başvurulan bir araç oluşu, ilk ve önemli amacını yansıtmaktadır (Edizdoğan, 2004:60). Nitekim, Adolph Wagner "Devletin varlığı ve hayatıyeti bireylerinkinden daha önemlidir. Bireylerin hakları ancak, devletin varlığı ile korunabilir" diyerek vergilemenin mali amacının önemine değinmiştir (Nadaroğlu, 1992:310). Dolayısıyla devletin olabilmesi için vergi de olmak zorundadır, vergi olmazsa devletin var olması ya da varlığını devam ettirmesi olanaksızdır (Aktan vd., 2002:137).

Kamu harcamalarının yükünü topluma yayan temel araç olan vergilerin gelir sağlama amacına ulaşma derecesi, harcamaların vergilerle finanse edilme derecesi ile ölçülür. Vergiler hazineye yeterli ve sağlam kaynak sağladığı ölçüde mali amacına ulaşmış olur (Önder, 1993:30). Bu amaçla ülkede rasyonel bir vergi sisteminin kurulması son derece önem taşımaktadır (Yüce, 2004:2). Bu bağlamda, vergi sistemi birden bire ortaya çıkan normalin üzerindeki artışlara rahatlıkla uyum sağlamalıdır. Ayrıca, vergi yükü adil bir şekilde dağıtılmalı, vergilerin tarh ve tahsil giderleri asgari düzeyde tutulmalı, vergileme piyasada rekabet açısından tarafsız olmalı ve piyasanın etkinliğini bozmamalıdır (Turhan, 1996:33-34; Turhan, 1982:44).

Devletin çeşitli nedenlerle vergiyi alamaması ve harcamaların gelirleri aşması durumunda devlet bütçesi açık verecek, devlet bu açığı kapatmak için para basma, iç ve dış borçlanmaya gidecektir. Borçlanmanın gereği olan faiz ödemeleri, ülkenin alt yapı yatırımlarının gerçekleştirilmesini önleyeceği gibi devlet bütçesine de ek bir yük getirecektir. Bunun sonucu olarak da, var olan vergi oranlarının artırılması ya da yeni vergilerin gündeme gelmesi söz konusu olacaktır (Tuncel, 2003:131). Bu olumsuz durumun ortadan kaldırılması, toplumsal huzurun ve barışın sürdürülmesi ve vergi gelirlerinin artırılması için toplumda olumlu vergi algısı sağlanarak vergi bilincinin oluşturulması ve sürdürülmesi son derece önemlidir.

1.2.2. İktisadi Amacı

Verginin asıl fonksiyonu kuşkusuz kamu giderlerini karşılamaktır. Ancak 19.yy'ın ikinci yarısından itibaren özellikle 1930'larda Keynes ile başlayan müdahaleci devlet anlayışı, verginin ilk ortaya çıktığı günden itibaren taşıdığı temel özellik olan kamu giderlerini karşılama niteliği dışında, vergiyi devletin ekonomik ve sosyal hayata müdahale araçlarının en önemlilerinden biri haline getirmiştir. Verginin tarihsel sürecine bakıldığında, verginin ilk ortaya çıkış nedeni devlete gelir sağlama, yani mali amaç taşımaktadır. Ancak günümüzde, verginin mali niteliği yanında iktisadi niteliği de ön plana çıkmaktadır. Bunun en temel nedeni, verginin uygulanmakta olduğu toplumun milli geliri üzerinde bir paya sahip olması ve bu payın nispi büyüklüğünün giderek artmasıdır (Edizdoğan, 1991:61).

Vergilemenin iktisadi amacı ile kişi başına üretimin azamileştirilmesi ve mümkün olan en yüksek kalkınma hızının sağlanmasını kolaylaştırmak için, bir taraftan aşırı vergi yükünü önleyecek diğer taraftan reel gelir artışına yararlı ekonomik davranışları teşvik edecek bir niteliğe sahip olması hedeflenmektedir (Özer, 1993:74). Bu konuda yatırımların teşvik edilmesi, üretimin ve tüketimin teşvik edilmesi ya da kısıtlanması, ödemeler dengesinin düzeltilmesi, tasarrufların teşvik edilmesi, ekonomik istikrarın sağlanması, ekonomik yapının değiştirilmesi, boş kapasitenin ve spekülasyonun önlenmesi yapılabilecek önemli uygulamalardır (Turhan, 1975:249).

Ekonomide enflasyon ve deflasyon dönemlerinde vergiler önemli bir iktisadi araç olarak kullanılmaktadır (Turhan, 1975:249). Günümüzde konjonktürel dalgalanmaların ekonomik istikrarı bozucu nitelikte olduğu kabul edilmektedir. Ekonomide istikrar sağlanmaya çalışıldığında; tam istihdam, fiyat istikrarı ve dış ekonomik dengenin birarada gerçekleştirilmesi gerekir. Bu nedenle modern maliye bilimine göre, konjonktürün daralma zamanlarında vergi yükünün hafifletilmesi, genişleme zamanlarında ise vergi oranlarının değiştirilmesi ve vergi hukukuna ilişkin diğer vergisel önlemler ile vergi yükünün artırılması, başka deyişle, değişen iktisadi koşullara uyumlu esnek bir vergi politikasının uygulanması gerekmektedir (Turhan, 1982:46).

Ancak bu uygulamaların amacına ulaşabilmesi için verginin en üst düzeyde toplanması gerekmektedir. Bu da bireylerin vergiye olumlu bakmalarını sağlamak ile mümkün olacaktır. Vergilendirme, bireyleri bir bütün olarak etkileyen ekonomik nitelikli araçlardan biridir. Bu özelliği ile bireylerin davranışları üzerindeki etkileri çok çeşitli olabilmekte, vergiden kaçınmaları için arayışlara girmesine yol açabilmekte ve vergi koyucuların vergi politikalarını değiştirmelerinde etkili olabilmektedir (Yeniçeri, 2005:280; Sönmez, 1971:14).

1.2.3. Sosyal Amacı

Başlangıçta sadece mali amaç için alınan vergiler, günümüzde tek başına kamu mali yönetimini, ülke içi refah seviyesini, gelir dağılımını ve kaynakların dağılımını etkileyebilecek bir güce sahip olmuştur (Boy, 2002:21). Dolayısıyla, vergilendirmenin kamu giderlerine karşılık bulmak olan geleneksel mali ve ekonomik amaçlarının yanı sıra sosyal amaçları da önem kazanmıştır. Anayasanın 73' üncü maddesinin 1'inci fıkrası herkesin kamu giderlerini karşılamak üzere mali gücüne göre vergi ödemekle yükümlü olduğunu hükme bağlamaktadır. Bu maddede yer alan "kamu giderleri" deyimini devletin ekonomik ve sosyal amaçlarla yaptığı giderleri de kapsamaktadır. Sosyal devlet, vergilendirme aracını bir yandan sosyal adaletin, gelirin ve servetin yeniden dağılımının gerçekleştirilmesinde, diğer yandan da planlı kalkınma için gerekli özendirici tedbirleri alırken kullanmaktadır (Öncel vd., 1985:60).

Serbest piyasa ekonomisinin hakim olmadığı ülkelerde çeşitli nedenlerle gelir ve servet dağılımında adaletin sağlanması bakımından büyük önem taşımaktadır. Adil gelir ve servet dağılımının olmadığı durumda, adaletsizlikleri giderme yönünde piyasaya müdahale edilmesi gerekmektedir. Çünkü, sosyal devlet anlayışının ve sosyal adaletin bir gereği olarak toplumda adil ve dengeli bir gelir ve servet dağılımının gerçekleştirilmesi son derece önemlidir (Aksoy, 1998:174). Adil gelir ve servet dağılımının gerçekleştirilebilmesi için artan oranlı gelir vergileri, belli bir sınırın üstünde bulunan gelirlere alınan ek vergi, gider vergilerinde vergiye tabi mal ve hizmetten alınan vergilerin bunların lüks olup olmamasına göre farklılaştırılması; servet vergileri, sosyal güvenlik aidatlarının vergiye tabi

tutulmaması, sosyal yardımların vergi dışı bırakılması, teşebbüslerin sosyal yardımlarının gider kabul edilmesi ve yararlanan yönünden vergiye tabi tutulmaması; yaşlılara ve ekonomik yönden yardıma muhtaç olanlara ait gelirlerin vergi dışı bırakılması uygulamalarına başvurulmaktadır (Edizdoğan, 2000:63-64).

Sosyal devletin sosyal adalet, gelirin ve servetin yeniden dağılımı hedeflerinin yanında planlı kalkınmayı gerçekleştirme hedefi de vardır. Ancak, sosyal adaleti gerçekleştirme, gelir ve servetin yeniden dağıtılması yönünde alınacak tedbirler tasarruf ve sermaye oluşumuna, dolayısıyla kalkınmaya engel olabilir. Sosyal devletin en zor görevi bu çelişen hedefler arasında uygun bir dengeyi bulmaktır. Planlı kalkınmayı sağlamak için uygulanabilecek vergi tedbirleri başlıca, yatırımları ve ihracatı geliştirmek ve özendirmek amaçlarını hedef almaktadır. Bu düzenlemeler içinde yatırım indirimi, gelir ve kurumlar vergisinde ihracat muafılığı, hızlandırılmış amortismanlar, gümrük vergisinde muafık ve istisnalar, ihracatta vergi iadesi, turizm muafıkları vb. uygulamalar yer alır. (Öncel vd., 1985:62-63).

Ancak toplumda olumsuz vergi algısı ve vergiye gönüllü uyumunun düşük olması vergi tabanında daralmaya, verginin tabana yayılamamasına ve vergi üzerinden ulaşılmak istenen sosyal hedeflere ulaşılamamasına neden olabilmektedir.

1.2.4. Diğer Amaçlar

Vergilemenin diğer amaçları kapsamında otarşi amacından, sağlık politikasına ilişkin amacından ve belirli üretim dallarını veya teşebbüs şekillerini himaye etme amaçlarından bahsedilebilmektedir. Bunlar ya üretim rasyonelliği ya da üretimin halkın tercihleriyle uyumlu hale getirilmesi bakımından daha çok siyasi özellikteki amaçlardır (Turhan, 1982:49).

Üretimin uluslararası düzeyde rasyonel olan strüktürünü bilinçli bir şekilde saptırmak amacı ile dışarıdan çok daha ucuza temin edilebilecek olan malları üreten belirli üretim dallarına vergi ile teşvik edilerek ülke dışından malların alımına engel olunmaya çalışılır. Böylece, ülke ekonomisinin kendi kendine yetinmesi (otarşi amacı) sağlanmış olunur (Turhan, 1982:50).

Belirli üretim dallarının veya işletme şekillerinin teşviki de vergilemenin bir amacıdır. Kooperatiflere tanınan vergisel kolaylıklar, perakende ticareti korumak için oluşturulan büyük mağaza vergisi, belirli ekonomi dallarının muamele vergisinden muaf tutulması bu amaca yönelik uygulamalardır (Turhan, 1982:50).

Dünyada giderek artan sosyal sorunlar olarak karşımıza çıkan çevre sorunları, hızlı ve çarpık kentleşme ve sanayileşme, sigara, alkol ve uyuşturucu kullanımı ile mücadelede de vergiler önemli bir araç olmaktadır (Devrim, 2002:200). Bu sorunları önlemek üzere, sigara ve alkole konulan özel tüketim vergileri (Edizdoğan, 2000:67) vergilerin oranlarını artırma; çarpık ve hızlı kentleşme ve sanayileşmenin önüne geçebilmek için büyük şehirlerde hemşerilik vergisi, çevre temizlik vergileri, hizmet ve harcamalara katılma paylarının uygulanması yoluna gidilmektedir (Devrim, 2002:201).

Vergileme ile nüfus politikasına ilişkin hedefler de izlenebilmektedir. Evlenmeleri teşvik etmek amacıyla evli yükümlüler için vergi indirimleri uygulanırken evli olmayanlara genel tarifelerde zam yapıp, özel vergiler uygulanabilmektedir (Schmölders, 1976:370).

1.3. Mali Psikoloji ve Vergi Psikolojisi

Devletin sunmuş olduğu kamu hizmetleri için gerekli olan gelir ihtiyacının büyük bölümü vergilerle karşılanmaktadır. Vergiler, bireylerin yaşam hakkının ve mülkiyet hakkının güvence altına alınması için devlete hukuki cebir altında ödemeleri gereken bedeldir. Bu ödemenin gönüllü olması son derece önemlidir. Ancak, vergiler belirli ilkelere bağlı olmadan alınıp adaletsiz bir şekilde dağıtıldığında toplumda tepkiler başlar, devletin varlığı tehdit altına girer.

İnsanın gerek bireysel gerek toplumsal olarak vergiye karşı takındığı tutumların olumlu olması için, bunu kolaylıkla benimsemesine yardımcı olan bir anlayışın, önemli bir toplumsal görev yerine getirdiği hissini verecek bir duygunun geliştirmesi sağlanmalıdır (Çataloluk, 2008:215). Bunun için psikolojik koşullar, ekonomik ve mali koşullar ile beraber vergilemede elde edilecek verimde oldukça etkili olmaktadır. Yükümlülerin vergi algılarının, vergi karşısındaki tutum ve

davranışlarının tespit edilmesi ve uygulanan vergi politikalarında bu tutum ve davranışların da dikkate alınması, bu politikalar ile ulaşılması istenen sonucun elde edilmesi açısından kaçınılmaz gözükmektedir (Demir, 2009:2). Bu bağlamda, aşağıdaki bölümde bireylerin vergiye karşı gösterebilecekleri davranışlar psikolojik açıdan ele alınacaktır.

1.3.1. Mali Psikoloji

Mali psikoloji, mali olayların bireyler üzerindeki etkileriyle, bireylerin mali araç ve olaylar karşısındaki tutum ve davranışlarının araştırılmasını konu edinen bir disiplindir (Çiçek, Karakaş ve Yıldız, 2008: 20). Bireyin vergi ve vergileme, bütçe politikaları, harcama değişkenleri ve borçlanma gibi birçok mali olay karşısındaki tavır ve tutumlarını incelemektedir (Çiçek, 2006:38).

Mali psikoloji, maliye biliminin temellerini genişletmek amacı ile ele alınmış bir kavramdır. Mali olayların sadece hukuki, ekonomik ve siyasal yaklaşımlarının incelenmesiyle sorunlara tam çözüm getirilememektedir. Bunun yanında olayların tam olarak yorumlanmasında psikolojik yaklaşımların da dikkate alınması gereklidir. Böylece, mali olaylar tüm yönleriyle ele alındığında, vatandaşların mali sorunlarının daha kolay anlaşılmasına katkıda bulunacaktır (Şenyüz, 1995:3). Dolayısıyla mali psikolojinin oluşmasında, mali olaylar ve araçlar karşısında sergilenen tavır ve tutumların incelenmesi yatmaktadır.

Mali psikoloji, diğer bütün psikoloji dallarında olduğu gibi pragmatik bir disiplindir. Mali psikoloji, insanların olaylar karşısındaki durumlarının tam olarak gözlemlenmesi için uzun yıllar yapılan çalışmaların sonucunda elde edilen bilgi birikimlerini, sistematik bir şekilde toplamak, düzenlemek ve değerlendirmektir (Schmölders, 1968:11-12).

Mali psikolojinin araştırma alanları arasında, halkın vergi zihniyetinin araştırılması, kamu kredilerinin psikolojik esasları, kamuoyunun para kıymeti hakkındaki tutumu bulunmaktadır. Ayrıca mali psikolojide iç denetimin dış denetimler ve cezalardan daha etkin olabileceği üzerinde durulmakta ve bu iç denetimin geliştirilmesine ağırlık verilmektedir (Dülgeroğlu, 1975:223).

1.3.2. Vergi Psikolojisi

Psikoloji insanların karşılaştıkları tüm olaylar karşısındaki davranışları ile ilgilenirken vergi psikolojisi ise sadece vergiler karşısında bireylerin algılarını, tutum ve davranışlarını inceleme konusu yapmaktadır (Aktan, 2006:125). Henry Laufenburger'e göre (1967:239) kamu maliyesinin alanı psikolojik incelemelere daha çok uygun olup vergilerin yükümlüler üzerindeki psikolojik etkileri ve onların davranışlarına nasıl yön verdiği konusu vergi psikolojisi kapsamına girmektedir.

Vergi psikolojisi, bir bilim dalı olmayıp, toplumdan topluma ve aynı toplumda bireyden bireye sosyal, ekonomik, kültürel, ahlaki, siyasi yapı ve zihniyete göre farklılık gösteren bir inceleme konusudur. Vergi psikolojisi, vergilemenin sınırlarını belirleyen en önemli etkidir (Schmölders, 1980:161) .

Vergi psikolojisi, vergi ile ilgili hem bireysel hem de toplumsal psikolojik olayları inceler ve araştırır (Çataloluk, 2008:215). Vergi psikolojisi, mali olaylardan sadece vergilerin insan davranışları üzerindeki etkilerinin araştırılmasını konu edinmekte olup, tüm mali araçların insan davranışları üzerindeki etkilerinin araştırılmasını konu edinmektedir. Dolayısıyla vergi psikolojisi, mali alanın içinde yer almaktadır (Sağbaş ve Başoğlu, 2005:125-26). Vergi psikolojisi ayrı bir bilim dalı değildir. Vergi psikolojisi yükümlülerin vergi ve vergileme karşısındaki davranışlarını ve tepkilerini incelemenin yanında vergi ile ilgilenen kurum ve kuruluşların da yükümlü üzerindeki etkisini incelemektedir (Çiçek vd., 2008:21).

Vergiye karşı gösterilen tutum ve davranışlar çoğunlukla onun nasıl algılandığına bağlıdır. Bireylerin tutum ve davranışlarını belirleyen faktörlerin başında psikolojik algılamalar gelmektedir. Bu nedenle, vergileme ile algılama arasında çok yakın bir ilişki bulunmaktadır (Aktan, 2006:125).

Vergi psikolojisiyle vergisel olaylar incelenirken, yükümlülerin vergi karşısında gösterdikleri tepkilerin nedenlerinde toplumsal etkiler göz ardı edilmemelidir. Vergi psikolojisinin göstermiş oldukları davranış ve tepkileri, iki varsayım altında ele almak ve incelemek mümkündür (User, 1992:24-25).

Bunlardan birincisi; bireyi homo economics olarak değerlendirilmekte, vergi yükümlüsü bireylerin ekonomi hakkında her şeyi bilen, gelirini maksimum yapma isteğinde olan, daha dikkatli davranan rasyonel bir birey olduğunun varsayıldığı durumdur. İkincisi ise, bireylerin tutum ve davranışları belli bir kalıba oturtulmadan, bu tutum ve davranışların altında yatan etkenlerin ne olduğunun irdeleyici bir gözle incelendiği ve nedenlerinin araştırıldığı bir durumdur (User, 1992:24-25).

İnsanların olaylar karşısındaki durumları, algı-tutum ve davranışlardan oluşmaktadır. Bireyin olaylar karşısında sergilediği tutum, onun karşılaşmış olduğu olaydan ne anladığıyla ilişkilidir. Psikolojide algılama olarak ifade edilen bu durum, çevredeki uyarıcıların duyu organlarında oluşturduğu uyarımların beyne iletilmesi, beyinde düzenlenmesi ve bir anlam kazanması olarak tanımlanmaktadır. Bu nedenle algılamanın bireyin sergilediği tutumda çok yakından ilişkisi olduğu belirtilmektedir. Tutum ise, bireye atfedilen ve onun psikolojik bir obje ile ilgili düşünce, duygu ve davranışlarını oluşturan bir eğilim olarak tanımlanmakta, her zaman aynı olmadığı ve değişebileceği ifade edilmektedir. Tutum değişikliği, belli bir konuda var olan görüşün yerine yeni bir görüşün benimsenmesidir ve belli bir gerekçe ile oluşmaktadır. Tutum değişikliğine güdüler ve çevresel temaslar neden olmaktadır (Doğan, 1987:62; Kağıtçıbaşı, 2004:114).

Buradan anlaşılacağı üzere, vergi psikolojisi başarılı bir vergi politikasının uygulanması (Çataloluk, 2008:215), toplumun vergiye uyumunun kolaylaştırılması (Giray, 2006:99), vergi uygulamaları karşısında toplumsal ilişkilerin düzenlenmesi (Saruç ve Sağbaş, 2003:81) için gereklidir.

1.4. Vergi Algısı ve Önemi

Algı, zihnin dış dünyadaki nesnelere varlığını ve özelliklerini sezgisel tanıma eylemi olarak tanımlanır. Algıda iletişim temeldir, bu nedenle algının gücünü anlamak gerekir. Algılama, insanın çevresindeki nesnelere, içindeki oluşumları duyu organlarını kullanarak seçim, organize etme ve yorumlama şeklinde üç aşamada kavramasıdır. İnsanlar nesnelere ve olaylar hakkında bilgi toplamak için duyularını kullanırlar. Sonra bunları organize eder ve etrafında neler olup bittiğini açıklamak

için bu bilgileri yorumlarlar. İnsanlar birbirlerini; fikirler, inançlar, değerler ve tutumları aracılığı ile algırlar. Yeni bilgileri aldıklarında bu araçlar ile bilgileri değerlendirir, sonuçta ya bu bilgileri kabul ederler ya da red ederler (Oberholzer, 2005:259).

Algı sadece mekanik ya da fiziksel bir eylem değildir. Algının bir özelliği de kişisel bir süreç olmasıdır. İnsanın algıları sıklıkla doğru değildir ve birçok durumdan etkilenebilir (Oberholzer, 2005:259).

Vergi algısı ise, vergi psikolojisi içerisinde ele alınan bir kavramdır. Vergi algısının daha önce yapılmış bir tanımı olmamakla birlikte, algılama kavramından yola çıkarak, insanların vergileri duyu organları aracılığıyla anlamlandırılması şeklinde tanımlamak olasıdır (Sağbaş ve Başoğlu, 2005:126).

Vergi psikolojisi içerisinde yer alan vergi algısı, aynı zamanda insanların vergiye bakışını yansıtmaktadır. Vergiyi kamu hizmetlerinin fiyatı gibi algılamak, verginin mantığını kavramak ve vergiyi doğru algılamak bakımından önemlidir. Vergilerin toplumun yararına olduğunu ve daha sonra hizmet olarak topluma yansıtacağı algısı ve bilinci vergilere olumlu yönde bakmaya neden olacaktır (Sağbaş ve Başoğlu, 2005:126).

Vergileri kişinin doğru algılayamaması, dolayısıyla vergilerini vermemesi, sadece topluma zarar vermekle kalmaz, aynı zamanda devletin sunduğu hizmetlerden kişilerin kendisinin, yakınlarının ya da toplumun gereği gibi yararlanamamasına neden olur. Uzun dönemde ise ekonomiyi olumsuz yönde etkileyerek işsizlik, enflasyon, borçlanma sonucu borç faiz ödemelerinde sıkıntı gibi istikrarsızlıklar oluşur (Sağbaş ve Başoğlu, 2005:126).

Toplumun vergileri doğru algılaması, vergi alanındaki kayıt dışı ekonominin azaltılması ve böylece vergi gelirlerinin artması bakımından önemlidir. Vergi gelirlerinin artması ise, mali ve ekonomik yönden güçlü bir devletin sağlayacağı olanaklardan toplumun faydalanması anlamına gelmektedir (Sağbaş ve Başoğlu, 2005:126).

2. VERGİ ALGISINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER VERGİYE KARŞI PSİKOLOJİK TUTUMUN SONUÇLARI

İnsanların toplu halde yaşamaya başladığı andan itibaren var olan vergi ödevinin yerine getirilip getirilmemesini etkileyen çeşitli faktörler vardır. Ancak, vergileme karşısındaki tutumların bireysel olma özelliği, inceleme açısından güçlükler oluşturmaktadır. Bu nedenle vergileme karşısında bireylerin tutumlarını incelenmek için genelleme yapmak gerekmektedir (Aktan vd., 2006:160).

Bireylerin vergilerin içeriği, amaçları ve mali bağlantı hakkındaki bilgilerinin düzeyi vergiler karşısında tutumlarının belirlenmesinde önemlidir. Çünkü daha önce de belirtildiği gibi, insanın bilmediği bir nesneye veya olguya karşı tutumu oluşamaz, az bilinen şeylere karşı da tutumları eksik ve tutarsız olur (Çiçek vd., 2008:28).

Demokratik bir ülkenin vergi sistemleri vatandaşlarının algılarını, tutumlarını ve değerlerini yansıtan önemli göstergelerden biridir. Ancak tüm vatandaşlarda aynı algı ve tutumlar ortaya çıkmayacağı dikkate alınmalıdır (Cloyd ve Weaver, 2012:1). Vergi borçlusu durumundaki mükelleflerin tutum ve davranışlarının vergi politikalarının oluşturulma sürecinde göz önünde bulundurulmasının dışında, mükellefleri bu davranış biçimine yönlendiren faktörlerin de bilinmesi, vergi politika uygulamalarının başarısı açısından oldukça önemlidir (Saruç ve Sağbaş, 2003:80-81). Bu faktörler bireysel ve çevresel faktörler olarak iki ana başlık altından incelenecektir.

2.1. Bireysel Faktörler

Bireylerin vergileme karşısında algısını etkileyen bireysel faktörler olarak bu bölümde, özellikle ödeme gücü, vergi ahlakı, eğitim, gelir düzeyi, devlete olan bağlılık, siyasi yaklaşım gibi faktörler ve yaş, cinsiyet, din, ırk gibi demografik özellikler ele alınacaktır.

2.1.1. Mali Güce Göre Vergi Ödeme Durumu

Bireylerin tutum ve davranışlarının temel belirleyicisi algılama olduğuna göre, verginin ne üzerinden alındığı ve vergilemede ödeme gücünün dikkate alınıp alınmadığı son derece önemlidir (Aktan ve Çoban, 2006:139).

Mali güce göre vergilendirme, sosyal devletin vergi adaleti ile ilgili ilkesidir. Mali güce göre vergilendirme kişilerin ekonomik ve kişisel durumlarının göz önüne alınarak vergilendirilmeleridir (Öncel vd., 1985:60-61). Başka bir deyişle, belirli bir karşılık veya fayda göz önüne alınmaksızın, kamu hizmetleri için her bireyin kendisini ve ailesini geçindirecek miktarın üstünde sahip olduğu servet ve gelire göre vergi yüküne katılmasını ifade eder (Turhan, 1993:329). 1982 Anayasası'nın 73'üncü maddesine göre, herkes kamu giderlerini karşılamak için mali gücüne göre vergi vermekle yükümlüdür. Bu madde uyarınca, kanun koyucu, vergi sistemini bu ilkeye uygun olarak düzenleyecek ve kişilere mali güçlerini aşan ölçüde vergi yüklemeyecektir (Çağan, 1988:220). Bu ilke, mali gücü fazla olanın az olana göre daha fazla vergi ödemesini sağlayacak şekilde uygulamaları gerektirmektedir. 1982 Anayasası'nın 73'üncü maddesi vergilerin mali güce göre konulacağını hükme bağlamakla beraber, mali gücü tanımlamamış ve hangi göstergelere göre belirleneceğini öngörmemiştir. Kamu maliyesinde bu göstergeler; bireylerin gelir, servet ve tüketim harcamaları olarak kabul edilmektedir (Öncel vd., 1985:61).

Vergilemede ödeme gücü ile ilgili olarak vergilendirilebilir gelir, servet ve harcamaya ulaşmak için, bireyin sadece iktisadi durumunu değerlendirmek yeterli olmayıp bireyin sosyal ve kişisel nitelikteki statüsünü de göz önünde bulundurmak gereklidir. Bu açıdan ödeme gücü, gerçek vergilendirilebilir gelir, servet ve harcamaya ulaşarak vergilemede adaleti sağlama amacına hizmet eden bir araç konumundadır (Aktan ve Çoban, 2006:139).

Vergi ödeme ya da ödememe yönünde bireylerin psikolojik tutum ve davranışlarını belirlemede etkili olan faktörlerden birisi, verginin ne üzerinden alındığı ve vergilemede ödeme gücünün dikkate alınıp alınmadığı ile ilgilidir.

Bireylerin bu konudaki algıları, onların tutum ve davranışlarında belirleyici olur (Aktan ve Çoban, 2006:138-139).

Bireyler gelirlerinde belirli bir miktar azalmaya neden olan vergilere karşı gelir azalmasını telafi etmek amacıyla daha fazla çalışabilir. Tam tersi olarak çalışma ve üretme arzusunu kaybetmesi sonucunda çalışmak ve üretimde bulunmaktansa boş durmayı, aylıklığı tercih edebilir. Bunlardan birinci durum gelir etkisini diğeri ise ikame etkisini tanımlamaktadır. Burada önemli olan gerek bireysel ve gerek sosyal açıdan refah kaybına yol açmayacak şekilde gelir etkisinin yaratılması veya en azından ikame etkisine neden olmayacak bir vergilendirme politikasının izlenmesidir (Akdoğan, 1999b:98). Türk Vergi Sistemi'nde en az geçim indirimi, artan oranlı vergi tarifeleri, emek gelirlerinin sermaye gelirlerine göre daha hafif vergilendirilmesi, sosyal amaçlı vergi muaf ve istisnaları ile vergi indirimleri gibi yöntemler mali güce göre vergilendirme uygulamalarıdır (Öztürk ve Ozansoy, 2011:210)

2.1.2. Aile Yapısı ve Anlayışı

Bireylerin vergiye karşı nasıl bir davranış göstereceği ailede kişi başına düşen gelire de yakından ilişkilidir. Büyük ölçekli ailede, ödenen vergi nedeniyle aile bireylerine düşen harcanabilir gelir miktarı daha fazla düşeceği ve daha az tüketime giden fon ayrılabilceği için, vergi yükümlüsünün evli, bekar, çocuklu ve bakmak zorunda olduğu kişilerin bulunup bulunmaması, vergiyi hissetmesinde farklılıklar oluşturacaktır (Şenyüz, 1995: 30-31). Bu açıdan bireylerin medeni durumunun da vergiye bakışları üzerinde etkili olabileceği düşünülmektedir (İpek ve Kaynar, 2009a:119).

Bekar durumdayken yeterli gelir nedeniyle fedakarlık olarak kabul edilmeyen vergi, medeni halin değişmesiyle gelirin yetmemeye başlaması, vergiye karşı olumsuz bir davranış içine girilmesine neden olur. Bu nedenle vergi davranışları değerlendirilirken, toplam gelir yerine ailede kişi başına düşen ağırlıklı gelirlerin ilgili kişilerin normal ihtiyaçlarını karşılayıp karşılayamamasına bakılmalıdır. Kişi başına düşen ağırlıklı ortalama ile yükümlünün, eşinin, çocuklarının ve bakmak

zorunda olduğu kişilerin farklı gelir düzeyleri ile ihtiyaçlarını karşılayabilmesi ifade edilmektedir (Şenyüz, 1995:30-31). Bu bağlamda, Türk Vergi Sistemi'nde Gelir Vergisi Kanunu'nda bireyin evli ve bekar oluşuna göre asgari geçim indirimi uygulanması söz konusudur (Ekinci, 2012:196).

Konu başka bir boyutu ile değerlendirildiğinde de; bekarların riski göze alabilmeleri, hayatla ilgili beklentilerini henüz yerine getirememiş olmaları ve yeterince gelir elde edememeleri gibi faktörler göz önüne alındığında, bekarların evlilere göre daha fazla vergi ödememe davranışında bulunabilecekleri de dikkate alınmalıdır (İpek ve Kaynar, 2009a:119).

Orviska ve Hudson (2002:100) İngiltere'de yaptıkları anket çalışmalarında, evli çiftlerin bekarlara göre vergi kaçırmaya bakışlarının daha yüksek olduğunu saptamışlardır. Torgler (2003:295) de ayrılmış insanların bekarlara göre daha yüksek vergi ahlakına sahip olduklarını belirlemiştir. Ülkemizde yapılan çalışmalara bakıldığında, Saraçoğlu (2008:32) evli olanların vergi kaçakçılığının en önemli nedenini vergilerin kamusal hizmet olarak geri dönmemesi olarak gösterdiklerini bulmuştur. İpek ve Kaynar (2009a:128) tarafından yapılan bir diğer çalışmada ise, vergi ödemenin devlete bağlılık göstergesi olarak algılanmasının doğru bir davranış olduğu yaklaşımının evli olanlarda daha yaygın olduğu görülmüştür.

2.1.3. Vergi Bilinci ve Ahlakı

Vergilemeye ilişkin olarak bireylerin olumlu vergi algısını arttıran bir diğer davranış biçimi ise vergi ahlakı ve bilincidir (Aktan ve Çoban, 2006: 150). Vergi bilinci arttıkça vergi ödeme davranışı ve bağlı olarak vergi gelirleri artarken, vergi bilinci azaldıkça vergi kaçırmada yükseliş meydana gelmektedir (Kumluca, 2003:91).

Vergi bilinci toplumdaki ahlaki, sosyal ve ekonomik değişimlerden etkilenmektedir. Bireylerin devletten memnuniyetsizlikleri, vergi yükünün adil dağıtıldığına inanmamaları, vergi gelirlerinin kamu hizmetleri için harcanmaması, vergi idaresine ve yargısına güven duyulmaması gibi etkenler vergi bilincinin olumsuz etkilenmesine neden olmaktadır (Kumluca, 2003:91).

Ahlak, toplumsal yaşamda, belirli kişi, grup ya da toplum için belirli zamanda ve belirli bir yerde geçerli olan değer yargılarının, örf, adet, norm ve kuralların oluşturduğu bir sistem bütünüdür (Aktan, 2006:131). Vergi ahlakı, genel ahlaktan farklı bir kavramdır (Şenyüz, 1995:32). Vergi ahlakı birçok araştırmacı tarafından vergi ödeme konusundaki içsel bir motivasyon, diğer bir deyişle, dışsal bir baskı ya da zorlama olmaksızın gönüllü vergi ödemeyi ifade etmektedir (İzgi ve Saruç, 2011:134). Başka bir tanıma göre vergi ahlakı, bireylerin vergileme süreci ile ilgili olarak, devletle aralarındaki ilişkiyi belirleyen davranış normları olarak tanımlanabilir (Aktan ve Çoban, 2006:150). Vergi ahlakı, vergiye ilişkin yükümlülüklerinin yerine getirilme derecesi olarak da tanımlanır. Kanunen ödenmesi gereken vergi borcunun tam olarak ödenmesi, vergi ahlakının tam olduğunu gösterir (Şenyüz, 1995:33).

Mali psikolojide, vergi ahlakı ve vergi bilinci birbirini tamamlayan kavramlardır. Vergi bilinci, bireylerin elde ettiği gelirlerden veya servetlerinden kanunlarda belirtilen usul, esas ve oranlara göre katkıda bulunmaları gerektiğini fark etme, bilme ve hatırlama yeteneğine sahip olmalarıdır (Ömürbek vd., 2007:104). Vergi bilinci, diğer bir ifadeyle, vatandaşların bizzat vergileme ve vergileme ile kendilerine yüklenen özel mükellefiyet karşısında takındıkları genel tavidir (Gerçek ve Yüce, 1998:39).

Vergi ahlakı, tüm bireylerde aynı değildir (Şenyüz, 1995:33). Vergi ahlakının algılanması ve etkisi toplumdan topluma farklılık gösterebileceği gibi, aynı toplumda yaşayan bireylerin aile yapıları, çevre ile olan ilişkileri, toplumsal bağlılıklarına göre de farklılık gösterebilir (Aktan ve Çoban, 2006:150).

Sosyal bilimcilere göre vergi ahlakı, birçok sosyal ve kültürel faktörden etkilenen bir olgudur. Devletin yönetim şekli, devletin ve siyasal iktidarların bireysel ve toplumsal olarak kabulü ve güven derecesi, milli ve manevi duygular, ülkedeki demokrasi anlayışı gibi birçok sosyal ve kültürel faktör vergi ahlakının oluşumunda, gelişiminde ve sürdürülmesinde önemli ölçüde etken kabul edilmektedir (Gencel ve Kuru, 2012:33).

Vergi sisteminin daha iyi bir şekilde işlemediği için temelde vergi ahlakının kaybedilmemesi gerekmektedir. Vergi ödevinin yerine getirilmesinde vergi ahlakı ve vergi bilinci önemli bir yere sahiptir. Devletin sahip olduğu vergi mevzuatı adil bir vergi oluşturmaktan uzak ve bireyleri ağır yükler altına sokuyorsa, vergi ahlakı olumsuz etkilenir. Bir ülkede sık sık vergi aflarından söz ediliyor, vergi vermeme geniş bir kesim veya belli bir kamuoyu tarafından akıllılık ve kurnazlık olarak değerlendiriliyorsa, vergi ahlakından söz etmek hatalı olur. Devletin sağladığı vergi gelirlerini nerede, nasıl harcadığı ile ilgili toplumda olumsuz bir görüş hakim ve yayılmakta ise, vergi ahlakının henüz oluşmadığı ifade edilebilir (Çataloluk, 2008:218). Vergi ödemeyi bir ödev ahlakı olarak ele alan ve vergi kaçakçılığını ayıplayan ve kınayan bir toplumda bireylerde olumlu vergi algısının kendiliğinden sağlanabileceği söylenebilir (Aktan, 2006:131).

Bir toplumda vergi ahlakının gelişip gelişmediği, uygulanacak vergilerin başarılı olabilmesinde en önemli faktördür. Vergi ahlakı ve bilincinin geliştiği ülkelerde dolaysız vergiler daha önemli ve başarılı uygulanmaktadır (Çataloluk, 2008:218). Vergi ahlakının düşük olduğu bir ülkede ise, gelirlerin mal ve hizmet kullanımından kaynaklanan Katma Değer Vergisi ve Özel Tüketim Vergisi gibi dolaylı vergilere ağırlık verilmesi söz konusu olmaktadır (Çataloluk, 2008:218; İlhan, 2007:9).

Yasal olarak ödenmesi gereken vergi borcunun eksiksiz ödenmesi, vergi ahlakının yüksek olduğunun göstergesidir (Çiçek vd., 2008:35). Vergi bilinç ve ahlakının özümsemiği İsviçre, ABD, Avusturalya, İngiltere, Almanya, vb. ülkelerde bireyler vergi görevlerini daha titiz bir şekilde yerine getirmektedirler (Aktan ve Vural, 2004:4).

2.1.4. Devlete Bağlılık

Bireylerin devlet hakkında sahip oldukları düşünceler, onların davranışları üzerinde etkili olur. Devletin vergileri toplayabilmesi için vatandaşa güven vermesi son derece önemlidir. Güvenilmeyen, vatandaşı haksız ve yanlış uygulamaları ile kıran, küstüren devlet, vatandaşlarından vatandaşlık görevini yerine getirmelerini

bekleyemez. Vatandaşın devlete güvenmesinin en önemli koşullarından biri de, devletin onların haklarına sahip çıkması, saygı göstermesi ve geleceğe güvenmelerini sağlamasıdır (Çiçek, 2006:65-66)

Kamu hizmetlerinden yeterince yararlanamadığı ve fazla vergi ödediği hissine kapılan, bu açıdan da kötü bir yönetimin sergilendiğine inanan bireylerde, devlete olan bağlılık azalır. Bunun sonucunda bireylerin vergi ödemeye ilgisi azalır (Şenyüz, 1995:37-38). Ayrıca, devlete yükledikleri görev veya yaratmış olduğu devlet imajı beklentisinin sonucu, devletin giriştiği faaliyetleri değerlendirerek birey devlete vergi vermenin gerekli veya gereksiz olduğu inancına kapılabilir (Çataloluk, 2008:219).

Vergi verme konusunda yükümlüler; devletin siyasi, demokratik, ekonomik ve hukuki yapısına duydukları güven derecesi oranında istekli olurlar (Çataloluk, 2008:219). Otoritenin her zaman ve her koşulda yanlarında olacaklarına inanan bireyler, vergi ödemeyi devlete bağlılık anlayışı içinde değerlendirirler. Vergiye karşı aşırı bir davranışa girmekten kaçınırlar (Şenyüz, 1995:38), devlete büyük bir sadakatle bağlı olarak vergi vermede daha istekli olurlar (Çataloluk, 2008:219).

Yapılan bir çalışmada da, devlete olan bağlılığı zayıflayan bireylerin vergiye karşı ilgisizliğin arttığı, devlet düşmanlığı ile vergi mukavemeti davranışlarının yaygınlaştığı saptanmıştır (Schmölders, 1968:69). Orviska ve Hudson'un İngiltere'de yaptığı anket çalışmasıyla vatandaşların vergi ödevini yerine getirmenin vatandaşlık görevi olduğunu benimsemiş olmalarının devlete olan bağlılığın bir göstergesi olduğu görülmüştür (Orviska ve Hudson, 2002:83). Wenzel (2004:222) tarafından Avustralya'da 1306 kişi ile yapılan çalışma sonuçlarında, devlete güven ile vergi ahlakı arasında anlamlı ilişki olduğu ortaya çıkmıştır. Ülkemizde, İzgi ve Saruç tarafından 1351 üniversite öğrencisinde yapılan anket çalışmasında da öğrencilerin sadece %18.7'sinin devlete tamamen güvendikleri belirlenmiş, devlete olan bağlılığın vergi ahlakı üzerinde etkili olduğu saptanmıştır (İzgi ve Saruç, 2011:137).

Görüldüğü üzere, bireylerin devlete olan güven ve bağlılıkları arttıkça vergiye olan ilgi artacak, azaldıkça ise tepkiler artacaktır. Bu bağlılığı artırmada da devletin

yapmış olduğu kamu harcamalarının etkinliği ve vergilemedeki adalet önemli rol oynayacaktır.

2.1.5. Siyasal İktidarı Benimseme Durumu

İktidar, devlet yapısı içinde siyasal otorite biçiminde şekillenen hukuksal bir organdır. Parleментар sistemi benimsemiş olan ülkelerde, iktidarın temeli siyasal partilere dayanmaktadır. Bu kuruluşlar, seçim dönemlerinde gerçekleştirmeyi düşündükleri programları halka açarlar ve oy isterler. Bireyler, buldukları ülkenin kanunlarında ve anayasasında belirtilmiş olan süreler ve şartlar içinde yapılan seçimlerde, siyasi partiler aracılığıyla kendisine alternatif olarak sunulan siyasal tercihler arasında seçimini yapacak siyasal iktidarı belirlerler. Bireyler ister iktidardaki partiye oy vermiş olsun, ister vermemiş olsun, artık iktidarca alınan kararların muhatabı olurlar (Şenyüz, 1995:39).

Siyasal iktidarların aldıkları kararların bir kısmı vergilere ilişkindir. Vergilere ilişkin düzenlemeler yapılırken, bazı yükümlüler bu düzenlemeleri olumlu, bazıları olumsuz karşılamak eğilimindedirler. Bu eğilimi belirleyen önemli faktörlerden biri de, yükümlünün siyasal iktidarı desteklemiş olup olmamasıdır. Siyasal iktidarı destekleyen yükümlüler, alınan kararları savunma çabası içine girerlerken, desteklemeyen yükümlüler muhalefetteki partilerin de yönlendirmesiyle yerme çabası içine girerler. Buna göre, yükümlülerin vergilere ilişkin kararları benimsemesi psikolojik açıdan iktidardaki partiyi benimsemeleri ile ilişkilidir (Şenyüz, 1995:39).

2.1.6. Yükümlünün Diğer Yükümlüler Hakkındaki Görüşleri

Toplumun vergiye yaklaşımı ile toplumun bir üyesi olan bireyin vergiye bakış açısı arasında sıkı bir ilişki vardır. Vergi kaçakçılığına göz yumulmayan toplumlarda bu olgu izole edilirken, göz yumulduğunda ise bu düşünce yaygınlaşmakta ve bir hüner olarak görülmektedir (Gerçek ve Yüce, 1998:38).

Vergiye karşı gösterilen davranışlar, yükümlünün diğer yükümlülerin vergisel durumlarını bilmesine göre farklılıklar gösterebilmektedir. Yükümlülüklerini yerine getiren birey kendisi gibi aynı şartlara sahip olan veya kendinden daha iyi hayat

standardına ve gelire sahip mükellefin ödediği vergiyi karşılaştırarak, kendisinin haksızlığa uğradığına ve ağır bir vergi yükü altında bulunduğu subjektif düşüncesine sahip olur (Şenyüz, 1995:40).

Yükümlüler katıldıkları sohbetlerde, aile toplantılarında, seminer ve konferanslarda diğer yükümlülerin vergilere ilişkin düşüncelerini öğrenebilirler. Edindikleri bilgilere bağlı olarak, kendi ödedikleri vergileri ağır veya normal olarak kabul edebilirler (Şenyüz, 1995:41). Özellikle, aynı durumda/konumda olduğunu düşündüğü başka bir yükümlüden farklı bir vergisel yükümlülük altında ise, bu durum onun vergilemeye ilişkin adalet algısını değiştirecek ve bu psikolojiye bağlı olarak tepkisini ortaya koyacaktır (Aktan ve Çoban, 2006:143).

Vergi yükümlüleri kendileri ile ilgili herhangi bir vergi denetimi yapıldığı halde, başkalarına bu tür mali denetimler uygulanmadığını öğrenmesi durumunda da olumsuz tepki göstererek, kendilerine haksızlık yapıldığı düşüncesine kapılabilirler. Yükümlü zamanında vergisini verdiği halde, diğerinin ödemediği ve daha sonra da af edilen vergi karşısında kendilerini aldatılmış hissedebilirler. Bu durum ise yükümlülerin tepkilerinin artmasına neden olacaktır (Çataloluk, 2008:220).

Vergilerini beyan esasına göre ödeyen yükümlüler, vergileri kaynakta kesilen yükümlülere oranla kanunlara karşı daha esnek davranabilme olanağına sahiptirler. Vergileri kaynakta kesilen yükümlülerin ödemesi gereken vergilerle ödedikleri vergiler arasında hiçbir fark olmazken, diğer yükümlülerin ödedikleri vergiler ödemeleri gerekenden daha az olabilmektedir. İşte, mali yükümlülüklerini tam olarak yerine getiren yükümlüler, kanunlara uygun davranmayıp eksik vergi ödeyen ve takibata da maruz kalmayan yükümlüleri gördükçe haksızlığa uğramış hissine kapılırlar ve ödedikleri vergileri daha ağır hissetmeye başlarlar (Çiçek vd., 2008:41). Eğer kendisi dışındaki mükelleflerin ciddiyetle vergi borçlarını ödediklerini ve bu konuda sadık olduklarını ve bunu vatanseverliğin bir parçası olduğunu kabul ederlerse, bireylerin ödeyeceği vergi ile ödemesi gereken vergi o oranda uyumlu olur (Sofuoğlu, 1997:132-142).

2.1.7. Kamu Hizmetlerinin Gerekliliğine Olan İnanış

Dünyanın her yerinde, vergi ödeyenlerin en çok üzerinde durdukları konulardan birisi de toplanan vergilerin nerelere ve nasıl harcanacağıdır. Politika uygulayıcıları, seçmenlerine sunmuş oldukları programlarda, kamusal kaynakların ve bu kaynakların en önemlisi olması nedeniyle vergilerin ne için, nasıl, kim için ve ne kadar harcanacağını ortaya koymaktadırlar. Uygulayıcıların tercihleri ve öncelikleri, seçmenlerin ve dolayısıyla vergi yükümlülerin siyasi ve ekonomik kararları üzerinde oldukça etkilidir (Aktan ve Çoban, 2006:144).

Palil ve Mustapha'nın Malezya'da 1073 kişi ile yaptıkları çalışma sonuçları, hükümetin harcamaları ile vergiye karşı tutum ve davranışları arasında ilişki olduğunu göstermiştir. Özellikle yüksek vergi ödeyenlerin, hükümetin paraları nerelere harcadığı konusunda daha duyarlı oldukları belirtilmiştir (Palil ve Mustapha, 2011:11). Bireyler arasında, hükümetin vergi gelirlerini etkin kullanmadıkları kanısı oluşursa, bireylerin vergilemeye ilişkin sahip olduğu psikoloji olumsuz etkilenecek ve sonraki süreçte vergilemeye ilişkin tutum ve davranışları değişerek vergi kaçırma eğiliminde olmalarına yol açacaktır (Aktan ve Çoban, 2006:144).

Kamusal mal ve hizmetlerin ne kadar, ne zaman ve kim için üretileceğinin belirlenmesi, hükümetin belli bir dönem için belirlediği bütçe planlaması ile olmaktadır. Hükümet bu planlama sürecinde, kendi siyasi görüşü doğrultusunda önceliklerini belirleyerek ve kamu hizmetlerinin dağılımını ve bunların karşılığı olarak alınan verginin yükümlüler arasındaki paylaşımını karara bağlayarak uygulamaya koymaktadır (Aktan ve Çoban, 2006:144).

Bütçe ile uygulamaya konulan harcama planının yükümlülerce onaylanma durumu, vergilere karşı gösterilecek tepkiler üzerinde etkili olacaktır. Gelir düzeyi düşük olan bir kişinin ödediği vergi ile ihtiyacı olan sağlık, eğitim, konut ve alt yapı yatırımları gibi kamu hizmetleri devlet tarafından gerçekleştirildiğinde, vergiye karşı daha olumlu bir davranış içine girmesi söz konusu olacaktır (Şenyüz, 1995:41). Diğer taraftan birey, ödediği vergilerin kendilerine hizmet olarak dönmediği kanısına varırsa vergi ödeme sorumluluğuna karşı isteksizleşecek ve vergi kaçırmaya

çalışacaktır. Bu durum ise, vergide adaletsizliğe yol açacaktır (Laufenburger, 1967:291)

Türkiye’de yapılan bir anket çalışmasında, vergi mükelleflerinin %97’si toplanan vergilerin gerekli yerlere harcanmadığını belirtmişlerdir (Kızılot ve Çomaklı, 2004:133). Bayraklı vd. (2004:227) tarafından yapılan farklı bir anket çalışmasında, benzer şekilde, “devlet tarafından toplanan vergiler akıllıca kullanılarak bana hizmet şeklinde geri dönüyor” önermesini çalışmaya katılan mükelleflerin sadece %2’sinin onayladıkları belirlenmiştir. Konuya ilişkin İpek ve Kaynar’ın anket yöntemi kullanarak yaptıkları çalışmalarında da, mükelleflerin yaklaşık yarısının (%40.3) verilen vergilerin kamu hizmeti olarak geri dönmediklerini ifade ettikleri görülmüştür (İpek ve Kaynar, 2009a:123). Hazman’ın Afyonkarahisar İli Ticaret Borsası’na kayıtlı 231 firma ile yaptığı anket çalışmasının sonuçlarına göre, kamu mal ve hizmet sunumundaki yetersizlik vergiye karşı tutum ve davranışları olumsuz etkilemektedir (Hazman, 2009:53). Tüm bu çalışmalardan anlaşılacağı üzere, kamu hizmetleri vergi yükümlülerinin vergi ödeme konusunda olumsuz tutum sergilemelerine neden olacağını yansıtan önemli bir göstergedir.

2.1.8. Eğitim Durumu

Vergiye karşı algı ve tutumları belirleyen öğelerin içerisinde eğitim büyük önem taşır. Eğitim çok yönlü bir yapıya sahip olup, bireylerin dünya görüşü biçiminde ifade edilebilecek, her türlü inanç ve davranışları etkilemeyi amaçlayan çabaların bütünü olarak tanımlanabilir (Şenyüz, 1995:34). Eğitim, bireyi iyi vatandaş olma, katılımcı olma, sorgulayabilme, bilgiye ulaşabilme vb. birçok yönüyle geliştiren bir araçtır (Aktan ve Çoban, 2006:147).

Verilecek eğitim ile bireylerin vergiye ilişkin davranışlarını yönlendirmek mümkündür (Şenyüz, 1995:34). Bireylerin vergi konusundaki görüşlerinin olumlu olmasını sağlamak için, toplumda vergi bilincinin oluşturulmasına ve vergi ahlakının geliştirilmesine katkı yapacak eğitim programları önemli katkı sağlayacaktır (Çataloluk, 2008:218). Vergiye yönelik olarak verilecek bu eğitimlerin, bireylerin öğrenim hayatlarının ilk dönemlerinde işlenmesi son derece önemlidir. Çünkü daha

çocukluk çağında, verginin önemini derslerinin bir gereği olarak kavramış olan bireylerin, vergi ile ilgili algı ve davranışlarının olumlu olacağı kuvvetli bir varsayım olarak ileri sürülmektedir. Vergiye ilişkin başlangıçtaki böyle bir olumlu davranışın, diğer davranışları da olumlu yönde etkileyeceği düşünülmektedir (Şenyüz, 1995:35).

Gelecekte her biri birer vergi yükümlüsü olacak öğrencilere, öğrenim hayatlarında yeterli politik eğitim verilememektedir. Bu eksikliği gidermede ilk ve orta öğretim ders programlarına yeni dersler konulması etkili olacaktır (Şenyüz, 1995:35). Ayrıca, çocuklarda vergi bilincinin yerleştirilmesi için her türlü iletişim araçlarından yararlanılmalı, eğitim ve öğretim sisteminin ilk kademelerinde adeta vergi propagandası yapılarak verginin ulusal bir görev olduğu aşılmalıdır (Bakkal, 2007:81). Bu türdeki eğitim çabaları, ileride vergi geliri olarak devlete yansıtacağından verimli olarak kabul edilmelidir (Şenyüz, 1995:35).

Vergi yükümlüsü bireylerde de, mali alandaki politik ve teknik eğitimlerinin artırılması, olumlu vergi algısı sağlayacaktır. Burada, ilgili eğitimin verilmesinde kullanılacak haberleşme araçlarının seçimi de önemli olmaktadır (Şenyüz, 1995:36). Bu eğitim çalışmalarında bireylerin en çok kullandığı ve benimsediği iletişim araçlarının tercih edilmesi eğitimlerin etkinliğini artıracaktır (İpek ve Kaynar, 2009a:120).

Bireyin eğitim düzeyi ile bilgiye ulaşma kapasitesi arasında ilişki söz konusudur. Eğitim düzeyi yüksek olan bireylerin vergilemeye ilişkin bilgi seviyesi artar, bilgisizlik nedeniyle ortaya çıkabilecek kağıt israfı, zaman kaybı vb. işlem maliyetleri azalır. İşlem maliyetlerinin düşmesi, bireylerin olumlu vergi algısını kolaylaştıran önemli bir unsurdur (Aktan ve Çoban, 2006:147).

Benzer şekilde, eğitim düzeyi yüksek olan bireylerin, vergilerin ekonomik ve sosyal işlevleri konusunda bilinçli tutum sergilemeleri, onların vergi kaçırma konusundaki eğilimlerinin daha düşük olmasına neden olur. Aynı zamanda eğitim düzeyi yüksek olan bireylerin mevzuatı daha kolay anladıkları ve vergi mevzuatında ve elektronik vergi dairesi işlemlerinde yapılan değişikliklere daha kolay uyum sağladıkları görülmektedir (Aktan ve Çoban, 2006:147).

Öte yandan, eğitimin artması ile birlikte kanunlardaki açıklıkları fark eden bireyler bu açıklıklardan yararlanarak vergiden kaçınma yöntemlerini daha kolaylıkla uygulayabilir. Ancak çalışmaların çoğunda, eğitim düzeyi ile vergiye karşı ilgi arasında doğru orantı olduğu ifade edilmektedir. Richardson (2006:15) eğitim düzeyi yükseldikçe bireylerde vergi kaçırma eğiliminin azaldığını belirtmiştir. Orviska ve Hudson'un 2002 yılında İngiltere'de 860 kişiyle yaptığı anket çalışmasının sonuçlarına göre, eğitim düzeyinin artışı ile vergiye olan tutum ve davranışların olumlu yönde desteklendiği saptanmıştır (Orviska ve Hudson, 2002:89-92). Çelikkaya ve Gürbüz (2008:38)'ün 1750 kişi ile yüz yüze görüşme ile yaptıkları çalışmada da, eğitim düzeyi yükseldikçe bireylerin verginin nereye harcandığı konusunda duyarlılıklarının arttığı saptanmıştır. Cansız'ın Afyonkarahisar'da 816 kişi ile yaptığı anket çalışmada, eğitim düzeyinin Türk Vergi Sistemi'nin algılanışında etkili olduğunu belirlenmiş, eğitim düzeyi arttıkça vergi vermenin vatandaşlık görevi olduğunu düşünenlerin oranının arttığı, vergi kanunlarının daha iyi anlaşıldığı saptanmıştır (Cansız, 2006:123).

2.1.9. Meslek

Yükümlülerin vergiye karşı davranışlarının bağlı olduğu faktörlerden biri de, geliri elde ederken, yaptığı çaba ve fedakarlıklardır. Gelir elde edilirken, mesleklerin içinde bulunduğu koşulların farklılığı bu yönde değerlendirilmesi gereken bir noktadır. Farklı mesleklerdeki kişiler aynı geliri elde etseler bile, gelirin elde edildiği koşulların farklılığı nedeniyle katlanılan zahmetler farklı olur. Fazla zahmet gerektiren meslekteki kişiler, ödedikleri vergiler dolayısıyla daha büyük bir subjektif yük altında kalacaklardır. Genellikle bu bireylerde de vergiye karşı direnç söz konusu olmaktadır (Şenyüz, 1995:44).

Vergiye tabi gelir belirlenirken, gayri safi gelirden indirimi kabul edilen gider kalemlerinin genişliği ve serbestliği gösterilen davranışlar üzerinde etkili olur. Bu avantaja sahip mesleklerde yükümlülerin, vergi toplayıcısı olan devlete karşı daha az dürüst olduğu alanın işletme giderlerinin indiriminde gerçekleştiği görülmektedir (Şenyüz, 1995:44). Bu bağlamda, tüccarlık, serbest meslek erbaplığı gibi meslekler

en fazla vergi kaçırma durumun gözlendiği meslekler arasındadır (Bayraklı vd., 2004:244).

Vergilerin bazı meslekleri avantajlı duruma getirmeleri, kişileri asıl verimli olarak çalışacakları alanlardan kopararak, daha az verimli alanlara yöneltebilir. Bu durum vergi kayıplarının doğmasına yol açabilir (Çataloluk, 2008:221).

2.1.10. Dinler ve İnançlar

Din, toplumsal yaşamda insan tutum ve davranışlarını belirleyen ve etkileyen çok önemli bir faktördür. Kamu düzeninin oluşturulmasında önemli olan dini kurallar şüphesiz bireylerin vergisel ödev ve yükümlülüklerini yerine getirmeleri açısından da büyük önem taşır (Şenyüz, 1995:47). Dini inançları kuvvetli olan ve yaşamını önemli ölçüde dinin gereklerine bağlı olarak sürdüren bireyler, kutsal kitaplar ve diğer dini referansların vergileme konusundaki emir ve tavsiyelerine uyma eğilimi gösterirler (Aktan ve Çoban, 2006:151). Örneğin, İslam dininde bireyler yoksulları desteklemek ve hükümetin fonksiyonlarını gerçekleştirmelerine yardımcı olmak için zekat verirler (McGee, 1997:250). Türk kültürünün genelde vergiye sadık olmasında da İslam dinindeki bu zekat yükümlülüğünün etkisi olduğu düşünülmektedir (Schmölders, 1980:163).

Dini inançlarına bağlı olan bireyler, dini kurallara göre alınan ya da alınacak vergilere daha çok uyum gösterirler. Çünkü vergiler, mensup olunan dinin bir ödevi olarak kabul edileceğinden büyük bir bağlılıkla yerine getirilir. Dinin gereği olarak kabul edilmeyen vergilerin, dindar bir yükümlüce, dini vergilerde olduğu gibi kolaylıkla kabul edilmeleri mümkün değildir (Şenyüz, 1995:48).

Bu bağlamda, 1996-2010 yılları arasında panel yaklaşımı kullanılarak 123 ülkede yapılan çalışmada, Protestan ve İslam dinleri ile vergilerin toplanması arasında pozitif; Katolik, Ortodoks, Budist ve Hindu dinleri ile de negatif bir ilişki olduğu saptanmıştır (Mihai, 2012:3). İzgi ve Saruç'un üniversite öğrencilerinde yaptığı anket çalışmasında da din ile vergi ahlakı arasında ilişki bulunmuş, dini açıdan vergi kaçırmanın günah olduğunu düşünenlerin vergi ahlak ortalamalarının yüksek olduğu belirlenmiştir (İzgi ve Saruç, 2011:140). Bugün medeni toplumlarda

tamamen dini referanslara dayanan vergi sistemi olmamakla birlikte, verginin kutsallığına ve bu kutsallığın ihmal edilmesinin dinen hoş görülmediğine işaret eden açıklamalar yaşamını dini referanslara dayalı olarak yürüten bireyler için etkilidir (Aktan ve Çoban, 2006:151).

2.1.11. Irk

Vergiye karşı tepki ve tutumlardaki farklılıkların, yükümlülerin mensup oldukları ırklarla da açıklama yoluna gidilmektedir. Bu açıdan Anglo-Sakson Irkı'na mensup olan İngiltere, İsviçre gibi Kuzey Avrupa Ülkeleri, Cermen Irkı'na mensup Almanya, Latin Irkı'na mensup Fransa ve İspanya'ya oranla vergiyi daha anlayışla karşılayabilmişlerdir. Yükümlü davranışlarına ilişkin çalışmaların İtalya, Fransa ve Almanya'da ele alınmasının nedeni, belki bu yüzdendir. Yapılan bir sıralamada, ödenilen vergilerde eşitlik halinde bile, Fransa'da diğer ülkelere göre subjektif vergi yükünün çok fazla olduğu görülmektedir. Bu ülkelerin vatandaşlarının davranışlarının birbirine çok benzerlikler göstermesinin altında yatan nedenlerden biri ırk faktörü olarak belirtilebilir (Şenyüz, 1995:46). Ancak, günümüzde ırk faktörüne dayanan açıklamalar pek geçerli kabul edilmemektedir.

2.1.12. Yaş

Son zamanlarda yapılan araştırmalar, yaşın vergilere olan tutumlar üzerinde etkili olduğunu ortaya koymuştur. Genç yaştaki bireyler, gelirlerinin büyük bir kısmını tüketirler ya da tüketime yönelik kısa vadeli tasarruflara ayırmak durumundadırlar. Özellikle, yaş sınıflamasında 25-30 yaşlarındaki kişilerin henüz yüksek bir gelire sahip olmadıkları ve bir aile kurmak, daha yüksek bir hayat standardına ulaşmak istedikleri için, devletin vergi taleplerine tam bir isteksizlikle karşı durmaktadırlar (Şenyüz, 1995:47).

Yaşlılar gençlere göre daha sıklıkla kamu hizmetlerinden yararlandıkları ve ödedikleri vergilerin karşılıklarını alacaklarını düşünerek gençlere göre vergi ödeme konusunda daha bilinçlidirler. Çünkü yaşlılar topluma daha sıkı ve güçlü bir şekilde bağlıdırlar (Özdemir ve Ayvalı 2007:51-73; Çomaklı, 2008:113-120). Buna karşın, 55 yaş üzeri insanların mali konularda daha tutucu olmalarından dolayı, bu kişilerin

hem harcamaların, hem de vergilerin kısılmasını istemeleri sonucu söz konusu olabilir. Böyle bir durumda ise, tam tersi bir yaklaşımla gençlere göre, 55 yaş ve üzerindeki bireyler vergi konusunda daha isteksiz olabilirler (İpek ve Kaynar, 2009a: 118-119).

21-25 yaş grubunu kapsayan üniversite öğrencilerinde yapılan anket çalışmasında bu yaş grubundakilerin vergi bilincinin ortalamasının üstünde olduğunu saptanmıştır (Öbürbek vd., 2007:120). Benzer şekilde, Çanakkale İli'nde yaşayan 25 yaş ve altındaki bireylerin de vergiye yaklaşımlarının olumlu olduğu, yaş ilerledikçe olumlu yaklaşımın azaldığı belirlenmiştir (İpek ve Kaynar, 2009b:188). Çelikkaya ve Gürbüz de, Eskişehir'de yaşayan bireylerin yaşları ile vergiye karşı tutum ve davranışları arasında anlamlı ilişki saptamış, yaş ilerledikçe affa karşı olma düşüncesinin arttığını belirlemiştir (Çelikkaya ve Gürbüz, 2008:52).

2.1.13. Cinsiyet

Bireyin cinsiyeti de vergi algısında önemli bir değişkendir. Kadınların vergiye karşı olumlu davranışlarının erkeklere göre daha üst düzeyde olduğu düşünülmektedir. Kadının çalışma hayatındaki yerinin genişlemesiyle bu fark azalmaya başlamışsa da, hala kadınların vergi algılarının daha yüksek düzeyde olduğu ifade edilmektedir (Demir, 2009:1-18).

Vergiye karşı gösterilen tepkiler açısından cinsiyet arasındaki farklılıklarla ilgili yapılan çalışmalarda farklı sonuçlar elde edilmesine karşın, vergiye karşı kadınların erkeklere göre daha itaatkar, daha uyumlu olduğu savunulmaktadır. Kadınların yaşadıkları topluma da bağlı olarak, erkeklere oranla ekonomik ve sosyal güçlerinin daha az olması nedeniyle kendileri için en büyük koruyucu olarak baktığı devlete ödenen vergiye daha ılımlı bakması beklenebilir (Şenyüz, 1995:31).

İpek ve Kaynar da Çanakkale İli'nde yaptığı anket çalışmasında kadınların erkeklere göre vergi vermeye daha olumlu baktıklarını saptamıştır (İpek ve Kaynar, 2009a:128). Saraçoğlu'nun 494 katılımcı ile yaptığı anket çalışmasında, erkeklerin kadınlara göre daha fazla oranda vergilerin gerektiği gibi harcanmadığı düşüncesine sahip oldukları ve bunun vergi kaçakçılığının en önemli nedeni olarak belirttikleri

görülmüştür (Saraçoğlu, 2008:26). McGee vd. (2011:477)'nin Türkiye'deki 176 muhasebeci ile yaptığı çalışmada da, erkek muhasebecilerin kadınlardan daha fazla vergi kaçırmaya karşı oldukları belirlenmiştir. Malezya'da yapılan bir çalışmada sonuçları, bu çalışmalardan farklı olarak cinsiyetin vergiye karşı tutum ve davranışlarda etkili olmadığını göstermiştir (Kasipillai ve Jabbar, 2006:84). Vergi mükelleflerinde olduğu gibi, üniversite öğrencileri arasında yapılan bir çalışmada, kadınların vergi vermeye daha ılımlı oldukları belirlenmiştir (Kasipillai, Aripin ve Arman, 2003:135). Öbürbek vd. (2007:120) üniversite öğrencilerinde yaptığı anket çalışmasında ise farklı olarak erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha vergi vermeye daha olumlu baktıkları ve vergiyi bir vatandaşlık görevi olarak gördükleri belirlenmiştir.

2.1.14. Gelir Düzeyi

Vergi ödemelerini etkileyen diğer önemli faktörlerden biri de milli gelir seviyesinin düşük olmasıdır. Milli gelirin arttırılması ve bunun halk arasında adil bir şekilde dağıtılması sonucunda vergi gücünün yükseldiği ve devletin vergi gelirlerinin de bu şekilde artış gösterdiği düşünülmektedir. Bununla birlikte, yapılan birçok araştırma, gelir arttıkça vergi kaçakçılığının da arttığını ortaya koymaktadır (Demir, 2009: 4).

Gelir düzeyi konusundaki diğer önemli bir önemli nokta, gelir eşitsizliği ve bu durumun bireylerin vergi algıları üzerindeki etkisidir. 1982 Anayasası'nda herkesin kamu giderlerini karşılamak için mali gücüne göre vergi vermekle yükümlü olduğu belirtilmektedir. Gelir, servet ve harcamaları farklı olan mükelleflerin mali güçlerine göre vergilendirilerek vergi yükleri adil dağıtılmalıdır (İlhan, 2007:4). Bunun olmaması durumunda, vergi algısında bir azalma dikkati çekmektedir.

Konuya ilişkin ülkemizde yapılan araştırma sonuçlarında farklı sonuçlara ulaşılmıştır. İpek ve Kaynar (2009b:188), Çanakkale İli'nde yaptığı anket çalışmasında, bireylerin gelir düzeyi ile vergiye yaklaşım arasında anlamlı ilişki saptamamıştır. İstanbul İli'nde 300 katılımcı ile yapılan anket çalışması sonuçlarına göre de, bireylerin gelir düzeyleri yükseldikçe vergi uygulamalarına karşı

hassasiyetleri de artmaktadır. Yüksek gelir düzeyine sahip olanlar daha sıklıkla vergi oranlarından, vergilendirme formalitelerinin çokluğundan, vergi idaresinden memnun değildirler. Vergi ödemenin gerekli olduğunu düşünen grup ise daha çok orta düzey gelire sahip olanlardır (Yeniçeri, 2005:297). Sağbaş ve Başoğlu Afyonkarahisar İli'ndeki ilköğretim öğrencilerinde yaptıkları çalışma sonuçlarında ise, ailelerin gelir düzeyi arttıkça öğrencilerin vergiyi daha doğru algıladıklarını belirlemişlerdir (Sağbaş ve Başoğlu, 2005:123).

2.2. Çevresel Faktörler

Vergiye algısını etkileyen çevresel faktörler; vergi adaleti, vergi afları, vergi sisteminin karmaşıklığı, vergilerin sayısı, vergi oranları, cezalar ve denetim olasılığı, önceki denetimler ve vergi idaresinin etkinliği başlıkları altında incelenmiştir.

2.2.1. Vergi Adaleti

Adalet, hak etme ile ilgili bir kavramdır (Aktan ve Çoban, 2006:141). Vergilemede ise adalet, genel olarak yatay ve dikey adaletin kurulmasına yönelik olarak kullanılmaktadır. Yatay adalet (eşitlik), aynı ödeme gücüne sahip olan bireylerin aynı vergiyi ödemesi, dikey adalet (eşitlik) ise farklı ödeme gücüne sahip bireylerin farklı oranda vergilendirilmesi olarak tanımlanmaktadır (Musgrave, 2004:199).

Vergi adaleti oldukça karışık olup, her adalet gibi görecelidir. Yere, zamana ve kişilere göre değişken yapıya sahiptir. Çağdaş toplumlarda adalet anlayışı eşitliğe dayanmaktadır (Şenyüz, 1995:59). Daha geniş bir ifadeyle, istisna ve muafiyetlerin, vergi indirimlerinin, vergi aflarının vb. vergisel avantajların yükümlü grupları arasındaki dağılımını da içermektedir (Aktan ve Çoban, 2006:142).

Vergide adaletin sağlanması için, büyük ölçüde eşit durumdakilerin eşit muameleye tabi tutulmalarına, verginin ödeme gücü ile orantılı olmasına, gelir ve servetlerin belirli bir düzen içinde yeniden dağılımının gerçekleştirilmesine bağlıdır. Bu girişimler devlet açısından, vergi reformlarının yapılmasını, bireyler ve sosyal gruplar açısından da kendi lehlerine olanaklar sağlayacak veya var olan durumlarını

korumaya olanak sağlayacak isteklerde bulunma yönünde olmalıdır (Gökbunar, 1998:4).

Bazen bir politika gereği, bazen uygulamadan kaynaklanan aksamalar nedeniyle, vergi yükleri yükümlüler üzerinde eşit bir biçimde dağıtılamaz. Bununla beraber, yükümlülerin vergiye en az rahatsızlıkla katlanabilmeleri için, toplam vergilerin adil bir şekilde paylaştırıldığına, dolayısıyla kendi paylarına düşen yükün adil ve makul olduğuna inanmaları gerekir (Şenyüz, 1995:61). Aksi takdirde vergi vermeyenlerin veya ödemesi gereken verginin altında vergi verenlerin var olduğu bir toplumda, kamu hizmetlerinden yararlanmada vergi vermeyen bu kesimin de kamu malları özelliğinden kaynaklanan herkesin yararlanması veya kamu malları tüketiminden mahrum bırakılmama nedeni ile, vergi adaletine yönelik inanç kaybolacaktır (Çataloluk, 2008:223).

Adil olmayan bir vergi sistemi, vergi sahtekarlığını teşvik edici niteliktedir. Vergi adaleti ve vergi algısı arasındaki ilişki incelendiğinde, vergiye karşı olumsuz tepkilerin en büyük gerekçesinin mükellefler tarafından adil bulunmayan vergi algısı olduğu göze çarpmaktadır (Gencel ve Kuru, 2012:35). Aynı gelir grubundaki bireyler, vergi yüklerinin birbirinden farklı olduğunu düşünürlerse vergi algısı olumsuz olacak, bu gruplar arasında vergi kaçırma gözlenecektir (Palil ve Mustapha, 2011:17).

Vergilemede adaletin sağlanabilmesi büyük ölçüde, eşit durumdakilerin eşit muameleye tabi tutulmalarına ve verginin ödeme gücü ile orantılı olmasına, gelir ve servetlerin belli bir düzen içinde yeniden dağılımının gerçekleştirilmesine bağlıdır (Neumark, 1970:21). Bu anlamda zengin ve fakirden aynı miktarda vergi alınmaması, bir insanı ancak yaşatabilecek gelirin vergi dışı bırakılması, bir bekarla çocuklu veya çocuksuz bir aile reisinin aynı yük altında tutulmaması, emek ve sermaye gelirinin vergilendirilmesinde farklı muamele yapılması vb. gibi esaslar, vergi adaletine belli ölçülerde ulaşılmasını sağlayabilmektedir (Erginay, 1995:35). Bu nedenle vergi otoritelerinin vergi hukuku ve düzenlemelerinde bu ilkeye özen göstermeleri ve bu düzenlemeler hakkında mükelleflere yeterli bilgi vermeleri gereklidir. Vergi kanun ve düzenlemeleri hakkında artan bilgi ve adalet algısı

mükellefler arasında olumlu vergi algısı artacaktır. Diğer taraftan, cezalandırıcı amaçla uygulanan adalet de, mantıksız ve müdahaleci denetimler, mükelleflerin mutsuz olmasına yol açarak vergiye karşı olumsuz algıya neden olacaktır (Palil ve Mustapha, 2011:17).

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yapılan bir araştırmada, ankete katılan mükelleflerin %71.3'ü vergi sistemini adaletsiz bulmakta ve vergi adaletsizliğinin nedenini devletin hala bazı kesimleri vergilendirmemesine bağlı olduğunu belirtmektedir (Çiçek vd., 2008:72). Bayraklı vd. (2004:226) Afyon'daki 477 vergi yükümlüsü üzerindeki çalışmanın sonuçlarına göre de, katılımcıların % 75'i gelirlerinin kendilerinden fazla olanların kendilerinden fazla vergi ödemediklerini düşünmektedirler. Benzer şekilde Cansız'ın Afyonkarahisar'da 816 kişi ile yaptığı anket çalışmasında, bireylerin %75'inin Türk Vergi Sistemi'nin adaletli bir yapısının olmadığını düşündükleri görülmüştür (Cansız, 2006:121). Çetin'in Manisa'da 246 mükellef ile yüzyüze görüşerek yaptığı çalışmada da, mükelleflerin %91.1'i Türkiye'de vergi sisteminin adil olmadığını ifade etmişlerdir (Çetin, 2007:181). Tüm bu sonuçlar, bireylerin adalet algısının oldukça olumsuz olduğunun göstergesi olarak kabul edilebilir.

2.2.2. Vergi Afları

Ülke ekonomileri, özel ve kamu kesimi olmak üzere, iki farklı kesimden oluşmaktadır. Özel kesimde, özel nitelikteki mallar, piyasa mekanizmasının belirlediği şartlar altında üretilmektedir. Kamu kesiminde ise kamusal ve yarı-kamusal mal ve hizmetlerin üretimi, siyasal karar alma mekanizması içinde gerçekleşmektedir. Özel kesimde üretimin finansmanı ve dolayısıyla devamlılığı, kişilerin ve işletmelerin sahip oldukları ve ürettikleri mal ve hizmetleri bir fiyat karşılığında satmaları yoluyla sağlanmaktadır. Kamu kesiminde sunulan mal ve hizmetlerin, kural olarak, bir fiyatının bulunmaması kamu kesiminin finansmanı sorununu gündeme getirmektedir (Karakoç, 2012:3). Kamu ekonomisi bu finansman sorununu kamu gelirlerini inceleyerek çözmeye çalışır. Kamu giderleri çözümleriyle mal ve hizmetlerin arzı sorunu ele alınır. Bu ilişkileri inceleyen kamu ekonomisi ya da kamu maliyesinin hukuki yönü mali hukuku ilgilendirmektedir (Öncel vd.,

1985:1). Başka bir deyişle mali hukuk, kamu mali yükümlerini, kamu gelirlerinin toplanmasını, kamu harcamalarının yapılmasını, bütçeyi, kamusal malvarlığını ve kamu borçlarını ilgilendiren kuralları ve bunlardan kaynaklanan anlaşmazlıkları/uyuşmazlıkları inceleyen bir hukuk dalıdır. Bu bağlamda, kamu gelirleri hukuku, kamu harcamaları hukuku, bütçe hukuku, kamu malları hukuku, kamu icra hukuku ve kamu borçları hukuku mali hukukun alt dallarını oluşturmaktadır (Karakoç, 2012:3).

Kamu gelirlerinin elde edilmesinin ve harcamaların yapılmasının belirli kurallara bağlanması gerekmektedir. Bunun doğal bir sonucu olarak, kamu maliyesini bir bütün halinde düzenleyen ve kamu hukukunun bir dalı olan mali hukukun birbirinden farklı iki alt dalı niteliğiyle gelir hukuku ile gider hukuku ortaya çıkmaktadır. *Gelir hukuku*, vergiler ile devletin egemenliğine, üstün gücüne dayanarak topladığı diğer kamu gelirlerinin (harç, resim, harcamalara katılma payı, fon gelirleri ve benzeri mali yükümler) talep ve tahsil edilmesine ilişkin kuralları düzenlemektedir. *Gider hukuku* ise mali hukukun, kamu harcamalarının gerçekleştirilmesinde uyulması gereken usul ve kuralları düzenleyen alt dalını ifade etmektedir. *Vergi hukuku*, vergilendirmenin hukuki yönü ve düzeniyle ilgilenebilir. Bu çerçevede vergilere ilişkin hukuk kuralları, bunların sistematik olarak değerlendirilmesi, yorumlanması, uygulanması ve bunlardan kaynaklanan anlaşmazlıkların/uyuşmazlıkların çözülmesi vergi hukukunun konusunu oluşturmaktadır (Karakoç, 2012:4).

Vergi hukukunun kamu hukukunun diğer dalları ile çeşitli ve yoğun ilişkileri vardır. Bunlardan en önemlisi de ceza hukukudur. Vergi hukukunun ceza hukuku ile ilişkisi daha çok vergi hukukunun *Vergi Ceza Hukuku* adı verilen alt dalında kendini göstermektedir. Gerçekten, vergi ceza hukukunda yer alan hukuka aykırı fiillerden bir kısmı vergi hukuku ilkeleri çerçevesinde Kabahatler Kanunu anlamında idari kabahat niteliği taşıyan mali ihlaller ve bunlara ilişkin olarak idari yaptırımlar esasına göre düzenlenmekte; diğer bir kısmı ise doğrudan Türk Ceza Kanunu anlamında *suç ve ceza* niteliği taşımaktadır. Ceza hukuku anlamında suç sayılan vergi suçlarında suçun oluşması, suçluların belirlenmesi, cezanın verilmesi ile yargılama usulü ilke

olarak genel ceza hukuku ve ceza yargılaması hukuku hükümlerine tabidir. İştirak/cezadan indirim, tekerrür ve birleşme gibi konular vergi ceza hukukunda özel olarak düzenlenmektedir (VUK.m.360, 339, 335-338) (Karakoç, 2012:9).

Toplumsal yaşamı ekonomik ve sosyal bunalımların sarstığı dönemlerde hukuku olağanüstüleştirmenin yolları aranmakta, bu koşullar kalktıktan sonra toplumsal barışı yeniden sağlamak için toplumdaki gerilimi hafifleten yatıştırıcı bir araç olarak ceza hukukunda gündeme gelmektedir (Dönmez, 1992:11). Af ve benzeri uygulamalar ceza adalet sisteminin önemli bir kurumudur. 1982 Anayasası'nın TBMM'nin görev ve yetkilerini düzenleyen 87'inci maddesinde yasama organının genel ve özel af ilanlarına karar vermeye yetkili olduğu belirtilmiştir. Anayasa'nın 87'inci maddesine göre TBMM'nin üye tam sayısının beşte üçü çoğunluğunun kararı ile genel af ve özel af çıkarılabilir (Üyümez, 2012:157).

Genel af hem mahkumiyeti, hem de kamu davasını ortadan kaldıran, başka bir deyişle, fiil artık suç olmaktan çıkaran aftır. Buna karşılık özel af yalnız ceza üzerinde etki yapar. Cezayı kaldırır, değiştirir veya hafifletir (T.C.K. Mad. 98). Özel af etkilerini kesin hükümden sonra gösterir. Genel afta mahkumiyet ortadan kalktığı için, sonraki suçtan dolayı tekerrür hükümlerinin uygulanması söz konusu olmaz. Oysa özel af yalnız cezayı etkileyip, mahkumiyeti etkilemediğinden daha sonra işlenecek suçun cezası diğer şartlar da mevcut olduğu takdirde tekerrüre ilişkin hükümlere göre arttırılır (Çağan, 1972:111).

Vergi hukukundaki af kavramı, ceza hukuku kapsamında olan af kavramından teorik çerçeve ve temel ilkeler açısından daha belirsiz durumdadır. Buna rağmen, af mekanizmasına vergi uygulamalarında daha sık başvurulmaktadır (Dönmez, 1992:3). Vergi affi denildiğinde, vergi kanunlarına aykırı hareket edenlere uygulanan idari ve hukuki yaptırımların 1982 Anayasası'nın 87'inci maddesine göre yasama organı tarafından ortadan kaldırılması olarak tanımlanabilir (Demir,2009:7). Vergi ödemeyi etkileyen faktörlere ilişkin olarak; gecikme affi, faiz affi, matrah artırım affi, stok ve demirbaş affi gibi vergi afları uygulanabilmektedir (İlhan, 2007:9). Yapılan bu vergi aflarının acil gelir sağlayabilmesinin ötesinde, daha fazla mükellefin kayıt altına alınması ve daha sıkı uygulamaları içeren yeni bir vergi rejimine geçilmesini

kolaylaştırması, vergi gelirlerinin artırılması, vergi tabanının genişletilmesi, idare ve yargı organlarının iş yükünün hafiflemesi gibi bazı etkileri vardır (Alm vd., 2007: 47).

Vergi affının bireylerin vergi karşı tutum ve davranışlarında kendinden beklenen olumlu gelişmeleri sağlayabilmesi için yalnızca bir defa ve önceden tahmin edilmeden uygulanması gerekir. Vergi aflarına sıkça başvurulması ya da bunların önceden tahmin edilmesi, vergi suçlarının işlenmesi için ekonomik bir teşvik sağlayacağından mükelleflerin vergi algısını olumsuz yönde etkileyecektir (Alm vd., 1990:23).

Bu olumsuz etkisine karşın, Türkiye’de vergi idaresinde iyileştirme gerçekleştirilmeden, vergi sistemi değiştirilmeden yapılan vergi afları, son 40 yılda artış göstermiş ve özellikle 1980 yılından itibaren her üç yıl için bir vergi affı düşecek şekilde vergi ve sigorta prim afları çıkartılmıştır. Bu durum mükelleflerin, vergi aflarının devamlı olacağına karşı inancını artırmakta, vergisini zamanında ödeyen mükelleflerin cezalandırıldığını, ödemeyenlerin ise ödüllendirildiğini düşündürerek mükelleflerin vergi ödemesini olumsuz yönde etkilemektedir (İlhan, 2007:9). Konuya ilişkin Çetin’in Manisa İli’nde 240 mükellef ile yüz yüze görüşerek yaptığı çalışmaya göre, mükelleflerin %52.4’ü vergi aflarının dürüst mükellefleri cezalandırdığını düşündüğünü, %52.8’i tamamen vergi aflarına karşı olduklarını ifade etmişlerdir. Bu sonuçlardan vergi aflarının sık tekrarlanmasının mükelleflerin vergiye karşı tutum ve davranışlarında olumsuz sonuç doğuracağı anlaşılmaktadır (Çetin, 2007:182-183). İpek vd. (2012:250) Trakya Bölgesi’nde 408 kişi ile yaptığı anket çalışmasında da, yükümlülerin %59.3’ünün vergi aflarının vergi suçlarının tekrarlanmasına neden olduğu görüşünde oldukları belirlenmiştir.

Vergi affı aracılığıyla vergi ahlakı olmayan bireylerin sorumluluktan kurtarılması, vergisini dürüst şekilde ve zamanında ödeyen mükellefler üzerinde eşitsizlik düşüncesi yaratacak ve vergi sisteminin adaletini azaltacaktır. Bu şekilde vergi afları bireylerin vergi algısı üzerinde olumsuz etkide bulunarak, vergi sisteminin vergi kaçakları yönünde daha fazla çarpıtılmasına neden olacaktır (Alm vd., 1990:23).

2.2.3. Vergi Sistemin Karmaşıklığı

Vergi sistemleri çok gelişmiş ülkelerde zaman içinde giderek daha karmaşık hale geldiğinden dolayı, sistemdeki karmaşıklar vergi algısının önemli bir belirleyicisi haline gelmiştir (Palil ve Mustapha, 2011:13).

Bir ülkede belirli bir dönemde uygulanan vergilerin, resim ve harçların tümüne birden vergi sistemi denmektedir. Bireyler ve kurumlar açısından bakıldığı zaman ise, vergi sistemi, bireyler ve kurumların belli dönemlerde ödemekle yükümlü oldukları vergilerin tümü olarak ifade edilmektedir (Çiçek vd., 2008:42)

Vergi kanunları, bireylerin ödeyecekleri ve yönetimin toplayacağı vergilere ilişkin yerine getirilmesi gereken esasları gösterir. Her iki tarafın da, kanunlara uygun davranması, esasların uygulanabilir ve anlaşılabilir olmasıyla mümkündür. Bireyler, basit olmayan kanunlar karşısında keyfi uygulamalara yer vererek, bilerek ya da bilmeyerek vergi kaybına neden olabilirler (Şenyüz, 1995:62).

Bireyler, vergi kanunlarındaki ilgili konulara ait hükümleri, şüpheye yer bırakmayacak bir açıklıkla görmelidirler. Kanunlar bu açıklığa sahip değilseler, yükümlüler, kendilerine göre yorum yaparlar ve farklı uygulamalara giderler. Kanunların yeterince açık olmaması, bazı yükümlüleri vergiden kaçınma ve kaçakçılık fiillerine sevk ederken, bazılarını da çaresizliğe ve şaşkınlığa itmektedir. Vergi kanunlarının anlaşılır şekilde hazırlanmaması bireylerin doğru beyanda bulunmama eğiliminde olmalarına neden olabilir, bu da vergi kaybının oluşmasına neden olur (Şenyüz, 1995:64).

2.2.4. Vergi Kanunlarının Değiştirilme Sıklığı

Uygulanmakta olan vergi kanunlarının birçok hükümlerinin sık sık değişmesi ve yeni vergilerin konulması, bireyler açısından her defasında yeni hükümlerin öğrenilmesini ve yeni formalitelere alışmayı gerektirmektedir. Bunlar da yeterince karışık olan vergi tekniğinin daha karışık hale gelmesine neden olur, dolayısıyla vergilemede güven ilkesini zedeler. Vergi kanunlarının sık sık değişmesi, aynı zamanda bireylerde yeni vergilerin daha da ağır olacağı hissi bırakarak onlarda

vergiye karşı direnç gelişmesine neden olabilmektedir. İlgili değişiklikleri izleme, anlama ve gereklerini yerine getirebilme gücüne sahip olmayan nitelikteki bireyler bu durumdan daha da çok olumsuz etkilenmektedirler. Hatta yapılan değişiklikleri muhasebe mesleğini yerine getiren kesimler bile zaman zaman kavramakta güçlük çekebilmektedirler (Çiçek vd., 2008: 45).

Kanunların hızlı değişmesi nedeniyle vergi idaresi mükelleflerin sorunlarını çözmeye bazı sorunlar yaşayabilmektedir. Bunun nedeni, kanunların yapılma aşamasında öngörülemeyen pek çok unsurun uygulanma aşamasında ortaya çıkmasıdır. Vergi idaresinin karışıklığa meydan vermemek için vakit kaybetmeden konuyla ilgili çıkaracağı tebliğ, genelge, mukteza ve açıklamalarla konuya açıklık getirmeleri, bireylerin kafasındaki şüphelerini gidererek olumlu vergi algısını sağlamada etkili olacaktır (Çiçek vd., 2008:45).

2.2.5. Vergi Sayısı

Vergilerin belirli bir sayı ile sınırlandırılması fikri XVIII. Yüzyıla kadar uzanmaktadır. Konuya ilişkin en belirgin fikir Fizyokratlar'ın öncüsü olan Quesnay'dan gelmiş ve o vergilerin tarım sektöründen alınacak tek bir vergi ile sınırlandırılmasını ileri sürmüştür (Schmölders, 1976:43). Tek bir vergi ile devletin gelirlerini sağlaması, mükelleflerin de yükümlülüklerini yerine getirmeleri arzulan bir durumdur. İlk bakışta, tek vergi, gerçekten mükellef psikolojisine daha uygun gözükülebilmektedir. Ancak, kamu gelirlerini aşırı vergi baskısı yaratmadan çeşitli vergilerden sağlaması, bazı vergilerin iyi ve kötü taraflarının sistemde yer alan diğer vergiler tarafından giderilmesinin mümkün olması, daha da ötesi, tek vergili sistemin uygulama olanağının olmaması, çok vergili sistemlerin benimsenmesine yol açmıştır (Şenyüz, 1995:69).

Çok vergili sistemde, vergi sayısında, her toplum için her zaman geçerli olacak bir miktarı yoktur. Ancak bu, optimal sayıdaki verginin önemini azaltmaz. Vergi sayısı, vergi sisteminin bir vergi ormanı haline gelmesine ve bireylerin doğru yolu kaybetmesine yol açmamalıdır (Şenyüz, 1995:70).

Mükellefler ödemek zorunda oldukları vergi sayısının çok olduğuna inanıyorlarsa, üzerlerindeki vergi yükü çok ağır olmasa bile, psikolojik nedenlerden dolayı vergiye olumsuz bakabilirler. Vergi sistemi karmaşık, vergi sayısı fazla ve ödenme prosedürü zor ise bireyler kayıt dışı kalmayı tercih edebilirler (Sofuoğlu, 1997:135-136).

2.2.6. Vergi Oranları

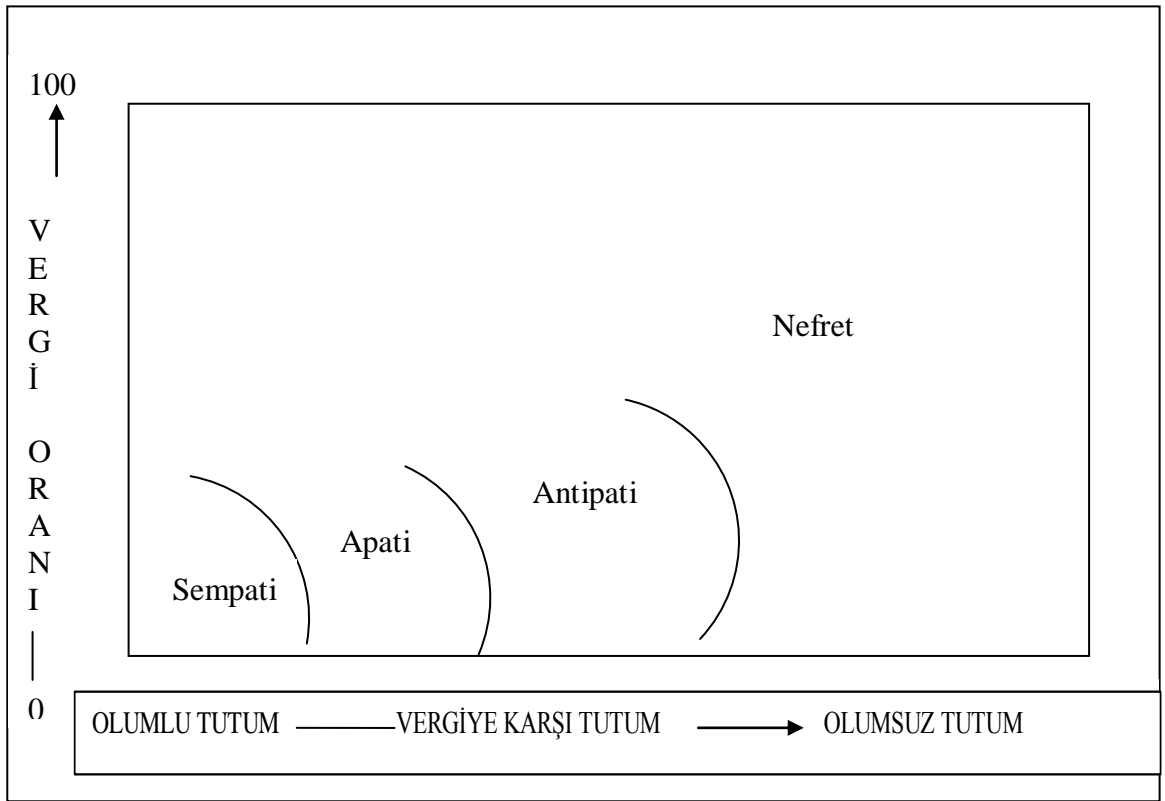
Mükelleflerin vergileme karşısındaki tutumlarının en önemli belirleyicisi, mükellefler üzerinde oluşan vergi yüküdür. Vergi yükünün belirleyicisi ise, vergi oranlarıdır. Dolayısıyla, vergi oranlarının mükelleflerin psikolojik tutumlarını belirlemede önemli bir işleve sahip olduğu söylenebilir (Aktan vd., 2006:160).

Mükelleflerin vergileme karşısındaki algı ve tutumlarının derecesi ile vergi oranları arasında doğru orantı bulunmakta, vergi oranları arttıkça mükelleflerin vergileme karşısındaki algı ve tutumlarının derecesi olumsuz yönde etkilenmektedir. Çünkü vergi oranlarının artması ile mükelleflerin ödeyebileceği vergi miktarı, dolayısıyla üstlenilen vergi yükü artmaktadır (Aktan vd., 2006:160). Türk Vergi Sistemi'nin artan oranlı tarife yapısı vergi yükümlülerinin içinde buldukları gelir grubu itibariyle vergi konusundaki tutum ve davranışlarında farklılıklar oluşturabilir (Yeniçeri, 2005:281).

Vergi oranlarında meydana gelen artışların mükelleflerin vergiye karşı tutumlarında ne yönde bir değişim meydana getireceği Şekil 1'de gösterilmiştir. Başlangıçta mükellefler düşük oranlı vergiler karşısında olumlu bir tutum sergilemekte ve vergilere sempati ile yaklaşmaktadırlar. Ancak bu durum, vergi oranlarının artışına bağlı olarak değişime uğramakta ve vergiye karşı tutum, vergi oranının yükselmesine bağlı olarak olumsuz yönde değişmekte, birey vergiye karşı isteksiz bir durumu ifade eden apatik bir tutum sergilemektedir. Dolayısıyla, bu aşamada genel bir kararsızlık hali söz konusu olmakta ve mükelleflerin tutumları farklılık göstermektedir. Eğitim seviyesi, devlete bağlılık, sosyal sınıf farklılıkları vb. özellikler vergiye karşı tutumların farklılaşmasında etkili olmaktadır. Üçüncü aşamada ise, bireylerde artan vergi oranlarına karşı antipatinin görüldüğü aşamadır.

Karasızlık hali içindeki bireyler bu aşamada kararlılık göstermeye başlamakta ve bazı olumsuz hislere kapılmaktadır. Son aşama ise, nefret duygusunun yaşandığı aşamadır. Mükelleflerin vergiler karşısında nefret aşamasına gelmesi, ileri düzeyde vergi alerjisi olarak da adlandırılmaktadır. Bu aşama vergiye karşı tutumların en gergin olduğu aşamadır ve bireyler bu duygularını protesto ve gösterilerle direnç şeklinde gösterebilmektedirler (Aktan vd., 2006:160).

Şekil 2.1: Mükellef Davranışları Yönünden Oran-Tutum Analizi

Kaynak: “Vergileme Ekonomisi ve Vergileme Psikolojisi Perspektiflerinden Vergiye Karşı Tutum ve Davranışları Belirleyen Faktörler”, *Vergileme Ekonomisi ve Vergileme Psikolojisi*, (Editörler: C.C. Aktan, D. Dileyici ve İ.Y. Vural), Seçkin Yayıncılık, Ankara s.160

Vergi oranları optimal seviyenin üzerine çıktığı zamanlarda vergi gelirleri azalmaya başlar, çünkü insanlar çalışmak yerine vergisiz para kazanma yollarını ararlar (Demir, 2009:7) ve verginin yansıtılması, vergiden kaçınma ya da vergi kaçırma davranışı gösterirler (Gencel ve Kuru, 2012:44). Buna karşılık düşük vergi oranları vergi kaçırma ve vergiden kaçınma isteğini sona erdirerek vergi tabanının genişlemesinde olumlu bir etki yapar ve bunun sonucunda vergi gelirlerinde bir artış meydana gelir (İlhan, 2007:8). Vergi oranlarının azaltılmasının, tam olarak etkisi

hala belirsiz ve tartışmalı olmasına karşın vergi kaçakçılığını önlemek için önemli politikalardan biridir, hükümet ve mükellefler arasında güven derecesini belirler (Palil ve Mustapha, 2011:10).

2.2.7. Cezalar, Denetim Olasılığı ve Önceki Denetimler

Vergi, devletin kamu hizmetlerini sunması ve kişilerin de toplumsal yaşamlarını sürdürmesini sağlayan bir araç olduğundan kanunlarla getirilen bu zorunluluk, hukuk devleti ilkesinin vergi hukukundaki yansımasıdır. Verginin bu olumlu sonuçlarının toplumda yerleşebilmesi için etkin bir denetim mekanizmasına ihtiyaç vardır (İlhan, 2007:10).

Vergi sistemleri büyük ölçüde beyan esasına dayanmaktadır. Bu bağlamda, verginin beyanı ve tarhi mükelleflerce idareye verilen beyanname aracılığıyla gerçekleşmektedir. Bundan dolayı, bireylerin yaptığı beyannameye dayalı bildirim gerçeği yansıtmaması büyük önem taşımakta ve bu durum etkin bir vergi denetimi gerektirmektedir (Daştan, 2011:186).

Vergi denetimi, mükelleflere ait belgelerin, muhasebe kayıt ve defterlerin üzerinde yapılan incelemelerle çeşitli muhasebe oyunlarının, yanlış ve hilelerin ortaya çıkartılarak düzeltilmesini ve caydırıcı etkisiyle de mükelleflerin kanunlara uymasını (İlhan, 2007:10), ödenmesi gereken vergi borcunun zamanında ve eksiksiz olarak ödettirilmesini sağlamak amacıyla, vergi idaresinin yetkili elemanlarınca mükelleflerin vergi kanunlarından doğan ödevlerini yapıp yapmadıklarının araştırılmasıdır (Daştan, 2011:186).

Vergi hukukuna göre vergi denetimi, sadece defter ve belgeler üzerinde yapılan bir denetim olarak değil, ödenmesi gereken vergilerin doğruluğunu araştırmak, tespit etmek ve sağlamak üzere her türlü faaliyeti kapsamaktadır (Karakoç, 2011:303). Vergi denetimi, vergi kayıp ve kaçakları ile mücadelede etkin bir uygulama aracıdır. Denetim; etkinlik, caydırıcılık ve eğiticilik fonksiyonlarını yerine getirdiği ölçüde anlamlı sonuçlar doğurur (Daştan, 2011:186). Denetimlerin sıklığı ve titizlikle yapılması, mükelleflerin beyannamelelerini doldururken daha titiz davranmalarını

sağlayabilir. Buna karşılık hiç denetlenmeyen vergi mükellefleri gerçek gelirlerini göstermeyebilir, sahte kesintiler iddia edebilir (Palil ve Mustapha, 2011:10).

Çeşitli gelir gruplarına dahil olan Afyon'daki 477 katılımcı ile yapılan anket sonucunda, katılımcıların %50'si vergi kaçırın mükelleflerin vergi idaresi tarafından yakalanma ihtimalinin düşük olduğunu, ayrıca katılımcıların %54'ü vergi kaçırın mükelleflerin vergi idaresince yakalanması sonrasında ödeyeceği mali cezanın yüksek olmadığını düşünmektedir (Bayraklı vd., 2004:224). Benk vd. (2011:186) tarafından Zonguldak İli'nde 369 vergi mükellefi ile yapılan bir araştırmada da, mükelleflerin vergi ödemelerinde cezaların büyüklüğünün ve yasal yaptırımların olumlu etkisi olduğu belirlenmiştir.

Bireylerin vergilemeye ilişkin suç sayılan davranışları ortaya koyma derecesi, denetimlerin sıklığının yanı sıra vergi cezalarının etkinliğine de bağlıdır. Vergi cezaları vergi kaçırınmayı önleyecek niteliğe sahip değilse, vatandaşların vergiye karşı göstermiş oldukları olumsuz tavırları engellemeye yeterli gelmeyebilir. Mükellef denetim etkinliğine bağlı olarak ortaya çıkan yakalanma olasılığını ve cezaların etkinliğini göz önünde bulundurarak, vergiye tabi kazancının ne kadarını beyan edeceği, ne kadarını kaçıracağı konusundaki tercihini yapar (Aktan ve Çoban, 2006: 146-147).

Suç ve cezalar açısından etkinliği sağlanmış bir vergi sistemi içerisinde mükellef, tercihini tüm kazancını beyan etme yönünde yapacaktır. Vergi cezalarının etkinliği aynı zamanda, mükelleflerin vergi uygulamalarında adaletin sağlandığı yönündeki algısını güçlendirecek ve olumlu tutum sergilemesini kolaylaştıracaktır (Aktan ve Çoban, 2006:146-147).

2.2.8. Vergi İdaresinin Etkinliği

Vergi ilişkisi, vergi borçlusunu ve vergi alacaklısı olmak üzere iki taraf arasında gerçekleşmektedir (Bilici, 2010:49). Vergi mükellefleri, vergi idaresi ile her zaman yüz yüze bulunduğu için vergi idaresinin kendisine takınmış olduğu davranış ve tavıra büyük önem verir. Bireylerdeki vergi bilincinin geliştirilmesi, vergi idaresindekilerin davranışlarına bağlıdır (Csontos vd., 1998:299). Mükellefin vergi

otoritelerine olan güveni olumlu vergi algısını artırır (Wahl vd., 2010:385). Kendisini dikkate almayan bir kuruma, muhatap dahi kabul edilmeyerek fikri alınmadan kendisine vergi salınmasına girişilmesi, vergiden kaçınmasına ve vergiyi vermeme tutumuna sevk eder. Vergi mükellefleri vergi idaresine en az ödedikleri vergi oranında önem vermektedirler. Ayrıca vergi anlayışına ters bir vergi uygulaması ve vergi uygulaması esnasında, vergi memurları tarafından saygısızca bir muameleye maruz kalan vergi mükellefi, vergiye karşı olumsuz algıya sahip olacaktır (Çataloluk, 2008:222).

Mükellefi dikkate alan bir vergi idaresinin etkinliğinin sağlanması bireylerin olumlu tavır takınmasına katkıda bulunacaktır. Bunun için; vergi idaresinin güven verici bir uygulama, işleri hızlı sonuca bağlama, işlerde tarafsızlığa özen gösterme, düşük maliyetle vergi toplama konularında, yeni yöntemlere de başvurarak faaliyetlerini geliştirmesi son derece önemlidir. Bu uygulamalar bireylerin idarenin tarafsız ve etkin çalıştığına olan görüşleri kuvvetlenmesine ve vergi idaresinden gelen taleplere daha bir dikkatli ve olumlu bakmalarına katkıda bulunur (Çataloluk, 2008:222).

Vergi idaresinin etkin olarak çalışmasında yukarıda belirtilen özelliklerin yanı sıra vergi mevzuatını uygulayacak idari personelin nitelik ve niceliksel vasıfları, personelin elde ettiği gelir ve çalışma şartları, genel ve mesleki eğitim noksanlığı, iyi bir iş bölümü ve personelin bilgi ve yeteneklerine uygun yerde bulunmaları da önem taşımaktadır. Yeterli tatmini kendi çalıştığı kurum ve ortamda bulamayan personelin, vergi mükellefine karşı iyi davranması beklenemez. Toplanmasına aracılık ettiği vergi gelirlerinin heba edildiğini ve devletin bazı kesimlerine bunları haksızca aktararak koruduğu hissine kapılan bir vergi memurunun verimli çalışması gerçekte bağdaşmaz. Onun bu kanaati vergi mükellefine yönelik olumsuz davranış gösterilmesine yol açar (Çataloluk, 2008: 222-223).

2.3. İlköğretim Çağında Zihinsel Gelişim ve Vergi Algısı

Doğumla başlayıp insanın yaşamı boyunca devam eden ve son derece de karmaşık bir süreci kapsayan bilişsel gelişim (Ahioğlu-Linberg, 2011:1; Öçalan,

2012:1); bireylerdeki düşünme, akıl yürütme, bellek ve kavrama sistemlerinde meydana gelen değişimlerdir (Kale, 2012:3). Bir anlamda organizmanın çevreye yönelik bir tür uyumdur. Bu uyum sürecinde organizma çevresinden gelen uyarıcıları alır, işler, değiştirir ya da olduğu gibi kabul eder, bunları birbirleriyle uyumlu bir bütün oluşturacak şekilde bir araya getirir (Ahioglu-Lindberg, 2011:1). Bu sürecin en önemli evresi ise, hiç şüphesiz, gelişimin en hızlı gerçekleştiği çocukluk ve gençlik yıllarıdır (Öçalan, 2012:1).

Bilişsel gelişim kuralları denildiğinde ilk akla gelen isim, Jean Piaget'dir. Piaget, çocuktaki bilişsel gelişimi; 0-2 Yaş Arası Bilişsel Gelişim (*Duyusal Motor Dönem*), 2-7 Yaş Arası Bilişsel Gelişim (*İşlem Öncesi Dönem*), 7-12 Yaş Arası Bilişsel Gelişim (*Somut İşlemler Dönemi*), 12 Yaş ve Sonrası (*Soyut İşlemler Dönemi*) olmak üzere dört temel aşamaya ayırmış ve çocukta oluşan algı ve davranış biçimlerini hiyerarşik olarak açıklamıştır (Piaget ve Inhelder, 1969:96-106). Çocuk hangi kültür ortamında olursa olsun yaş sınırları ne olursa olsun zihinsel gelişim evreleri belli bir sıra izler (Günçe, 1973:171).

Bu bölümde, okul yaşantısının başladığı yaş olan 7 yaşından itibaren çocukların zihinsel süreçleri ve vergi algısı ele alınacaktır.

2.3.1. Somut İşlemler Dönemi (7-12 yaş)

Çocuk, ortalama olarak 7 yaş civarında sezgisel dönemden somut işlemler dönemine geçiş yapar. Bu dönem yaklaşık olarak 7-12 yaş arasını kapsar (Yapıcı ve Yapıcı, 2006:4). İlkokul yıllarına denk gelen bu dönemde çocuklar, bilişsel yeterlilik bakımından çok hızlı değişme gösterirler. İlkokul dönemindeki çocukların düşünmesi okul öncesi çocukların düşünmesinden çok farklıdır. Bu dönemde çocuk, görüşleri sıraya koyabilir, parçalara bölerken bütünü hatırlar ve yaptığı faaliyetleri kendi orijinal ifadesine dönüştürebilir, bir başka deyişle çocuk korunumu geliştirir. Artık, tersine çevirebilme kavramı kazandıklarından korunum ilkesi ile ilgili bir sorunları da yoktur (Kale, 2012:3). Korunum, bütün ve onun parçalarının çeşitli düzenlemelerini aynı anda düşünme yeteneğine işaret eder. Çocuk bütünü, parçalarının birbirinin yerine geçişini ve birbirine nasıl uyduğunu görebilir (Piaget ve

Inhelder, 1969:96-106; Yapıcı ve Yapıcı, 2006:4). Nesnelerin fiziksel yapılarında ya da mekandaki konumlarında değişmelerle, miktar, hacim, sayı vb. özelliklerinde değişme meydana gelmeyeceğini anlarlar. Örneğin; kısa ve geniş bardaktaki süt ile ince uzun bardaktaki sütün aynı miktarda olduğunu görebilirler; parçalanmış çikolatalarla kalıp halinde olanın aynı miktarda olduğunu söyleyebilirler. Algılanan görüntüye göre değil gerçeği anlayarak tepkide bulunurlar (Kale, 2012:3).

Bu dönemde, bazı işlemleri zihinsel olarak yapabilecek durumdadırlar, en düzeyde gruplama yapabilirler. Bir grup bir nesnenin bir başka grubun alt sınıfı olabileceğini anlarlar. Örneğin; taşıt araçlarına otomobiller ve kamyon vb. diğer taşıt araçları olarak gruplayabilir, otomobilleri de, benzinle çalışanlar ve mazot vb. yakıtla çalışan diğer otomobiller olarak sınıflandırılabilirler (Kale, 2012:3).

Düşünme açısından çocuk, artık bir yetişkin gibidir. Mantıklı düşünür, olgu ve olaylar arasında bağ kurabilir. Tek fark, çocuğun bu işlemleri, somut, duyu organlarıyla algılanabilir, obje, olay ve kişiler üzerinde yapabilmesidir (Piaget ve Inhelder, 1969:96-106; Yapıcı ve Yapıcı, 2006:5).

Somut işlemler dönemindeki çocuklar ben merkezilikten uzaklaşmışlardır. Olayları ve dünyayı, başkaları açısından da görebilirler. Ancak bu dönemde, düşünme süreçleri çocuk tarafından gözlenebilen gerçek olaylara yöneliktir. Çocuklar, somut olduğu sürece karmaşık problemleri çözebilirler. Soyut problemleri ise çözemazler. Soyut kavramları, çevresindekileri model alma yoluyla yerinde kullanmalarına rağmen, anlamlarını açıklayamazlar (Kale, 2012:3).

2.3.2. Soyut İşlemler Dönemi (12 -20 yaş)

Soyut işlemler dönemi ortalama olarak 12 yaş ve üstü olarak kabul edilmektedir. Piaget'e göre bu dönem, 12 yaşında başlar ve bütün ergenlik boyunca devam eder. Bu çağın zihinsel gelişiminde Piaget'in en belirgin olduğunu ifade ettiği yüksek düzeyde bir dengelemeye ulaşmış olmak vardır (Piaget ve Inhelder, 1969:96-106; Yapıcı ve Yapıcı, 2006:5).

Bu dönemin başlangıcından itibaren çocukların düşünme biçimleri, yetişkinlere benzer hale gelir ve artık soyut düşünme başlar (Piaget ve Inhelder, 1969:96-106). Ancak bu durum çocuğun yetişkin gibi problem çözdüğü ya da yeni karşılaşılan durumlarda yetişkine eş değer kararlar aldığı anlamına gelmez (Yapıcı ve Yapıcı,2006:5). Bir problemin çözümünde ya da karar verme sürecinde soyut düşünebilirler. Problemden yer alan değişkenler arasında ilişki kurup denenceler geliştirebilirler. Geliştirdikleri denenceleri denerler. Bu şekilde problem çözümünde sistemli yol izlerler (Eripek, 1998:100-101). Bu dönemde tümevarım ve tümdengelim yoluyla akıl yürütme gözlenir (Kale,2012:4).

Birey soyut düşünceleri analiz edip, soyut kavramları anlaşılır hale getirilebilir. Analiz ettiklerini sentezleyebilir. Sorunları mantık dizgesi içinde çözebilir. Düşüncenin bilimsellik boyutlarında artış olur (Yapıcı ve Yapıcı,2006:5).

Çocuklar soyut kavramları anlayarak etkili bir şekilde kullanabilirler. Bu dönemde, çeşitli ideal fikirleri, değerleri, inançları geliştirmeye başlarlar. Toplumun yapısıyla, felsefesiyle, politikayla ilgilenir: bir değerler sistemi örgütlemeye yönelirler (Kale, 2012:4). Bunu yaparken, geçmişten getirdiği bilişsel ve duyuşsal birikimini ve çevresinden elde ettiği deneyimleri kullanır. Bu dönemde, bireyin çevresindeki uyarıcıların zenginliği, onun soyutlama becerilerinin de gelişimini etkileyebilir. Küçük, bir kasabada ya da köyde, ekonomik yoksunluk içindeki bir ailede yaşayan ergen, soyutlama yapma açısından, varsıl bir kent çevresinde, entelektüel uyarıcılarla donanmış bir çevrede yaşayan ergenle eş değer bir soyutlama yapma kapasitesine sahiptir. Ama ikisinin soyutlama becerilerindeki gelişim, farklılıklar gösterebilir. Bunun nedeni, ergenin evreni anlamlandırmaya zihinsel olarak zaman ayırıp ayırmamasından kaynaklanmaktadır (Piaget ve Inhelder, 1969:96-106; Yapıcı ve Yapıcı, 2006:5).

Ergenin evreni anlamlandırma çabasını dolayısıyla soyutlama becerisinin gelişimini;

- ergenin doğumdan bugüne geçirmiş olduğu bilişsel, duyuşsal ve fiziksel gelişimin niteliği,

- ergenin doğumdan bugüne geçirmiş olduğu yaşantılarda etkileşime girdiği uyarıcıların zenginliği ve niteliği,
- ergenin soyutlama becerilerini geliştirmeye başladığı dönemde, aile içi yaşamın dinginliği,
- ergenin soyutlama becerilerini geliştireceği dönemde, eğitim kurumunun, buna yapacağı desteğin varlığı (dersler, sosyal aktiviteler, projeler vb.),
- ergenin kendisi ile baş başa kalabileceği bir özel mekanın varlığı,
- ergenin, karşı cinsle ilgili yaşantılarının niteliği etkiler (Yapıcı ve Yapıcı, 2006:5).

Ergenliğin başlamasıyla vücutta değişimler meydana geldiği gibi, beyinde ve beynin fonksiyonlarında birçok değişim gözlenmektedir. Piaget'in bilişsel gelişim kuramına göre ergen, bu dönemde somut işlemler döneminden soyut işlemler dönemine girmektedir. Ergen, tümdengelim ve tümevarım akıl yürütme yollarının her ikisini de birlikte kullanabilir. Bilişsel yöntemle denenceler üretim her birinin sırasıyla test ederek problemi çözebilir. Piaget ve Inhelder göre (1969: 96-106) ergenlikte beynin olgunluğu, bu işlemleri yapmaya uygun hale gelmekle birlikte, soyut işlemleri yapabilmesi çevreden gelen taleplere bağlıdır. Yani, ergenin soyut işlemleri başarabilmesi için beynin olgunlaşmasının yanı sıra soyut işlem yapmasını gerektirecek bir çevrede bulunması da gereklidir. Diğer bir deyişle, tüm gelişimde olduğu gibi, soyut işlemler döneminin özelliklerini kazanabilmek içinde, olgunlaşma ve ergenin çevresiyle etkileşimlerin sonucu yaşantı kazanması gerekmektedir. Piaget, birçok yetişkinin soyut işlemleri geliştirmede ifade etmektedir. Bunun nedeni de, içinde yaşadıkları çevrenin niteliğidir. Kısaca bireyin soyut işlemleri yapabilmesi için, bu tür düşünme tarzını gerektirecek karmaşık problemlerle karşılaşması gerekir. (Piaget ve Inhelder, 1969: 96-106; Kale, 2012:5).

2.3.3. İlköğretim Çağında Vergi Algısını Şekillendiren Faktörler

Çocukların duydukları, dokundukları, tattıkları, hissettikleri her şeye anlam verme çabaları, onların bu olaylarla ilgili çeşitli düşünceler üretmelerine neden olur. Ancak, etrafındaki dünyayı anlama 5, 9 ve 13 yaşındaki çocuklar için birbirinden oldukça farklıdır. Çünkü bu yaştaki çocukların dünyayı algılama kapasiteleri aynı değildir. Çocukların düşünme ve bilgiyi yapılandırma yolları basit değildir. Çocuklar için anlamlı olan şey, yetişkinler için aynı değeri ifade etmeyebilir. Onların kişisel deneyimleri, duyguları, yorumlama çatıları vb. kişisel bilgilerinin ve onları yapılandırma biçimlerinin doğasını etkileyen yöntemlerin karmaşık bir sistemini yaratmalarını sağlar. Bu süreç her bireye özgü biçimde gerçekleşir (Şimşek ve Tezcan, 2008:571). Böylece çocuklar, küçük yaşlarda fiziksel ve sosyal dünyayı kendi deneyimleri ile tanıyarak, zihinlerinde gerçek bilimsel düşüncelerden farklı bir düşünce süreci oluştururlar. Onların zihinlerinde nesnelere ve olaylara ait oluşturdukları kavramlar, bilimsel olarak kabul görmüş kavramlardan farklılık gösterebilir. Çünkü bu farklılıklar öğretim etkinliklerine katılmadan önce öğrenciler tarafından geliştirilmişlerdir. Öğretimdeki amaç da, öğrencilere ailesi dışındaki dünyayı tanıtmak, etrafında olup bitenleri gözlemlemelerini sağlamak ve mantık süzgecinden geçirip yorumlamalarına yardımcı olmaktır. Fakat bunu yaparken çocuğun bildikleri ve bilmedikleri önemlidir. Etkili öğretme-öğrenme faaliyeti çocuğun ne bildiğine dayanır (Ekiz ve Akbaş, 2005:61).

Çocukta vergi algısını şekillendiren birçok faktör bulunmaktadır. Bu faktörleri çocuk, kavram ve öğrenme ortamı ile ilgili olanlar olmak üzere üç ana başlıkta ele almak mümkündür.

2.3.3.1. Çocuk İle İlgili Olan Faktörler

Çocukla ilgili olan faktörler; kavram hakkında deneyim, zihinsel gelişim, merak ve tutum ile çocuğun yaşadığı sosyo-ekonomik çevredir. Kavramlar ile ilgili düşüncenin gelişiminde, çocukların kavramlara ilişkin olgu ve olayları ne kadar deneyimledikleri önemlidir. Çünkü çocuklar, gözlemledikleri olaylarla ilgili daha çok yorum yapabilirler (Şimşek ve Tezcan, 2008:572).

Kavramın yanı sıra çocukların konuya ilişkin merak ve tutumları da önemli yer tutmaktadır. Çocuk ilgi duyduğu olayların üzerinde daha çok duracağı için o konularla ilgili düşünceleri daha hızlı gelişecektir. Ancak konu, ilgi alanına girmiyorsa, bu konunun üzerinde durmayacak, dolayısıyla bu kavram ile ilgili gelişme kaydetmeyecektir (Şimşek ve Tezcan, 2008:572).

Çocuğun sahip olduğu zihinsel yeterlilikler de oluşturacağı düşüncelerde önemli bir yere sahiptir. Buna göre 7-11 yaşını kapsayan ilköğretim çağında çocuklar Piaget'in kuramına göre somut işlemler döneminde bulduklarından, bu dönemde daha çok basit sınıflamalar yapmayı, basit işlemleri tersine çevirmeyi başarabilmektedirler. Ne kadar karmaşık olursa olsun, düzeylerine uygun problemleri çözebilirler; tek koşul problemin somut olmasıdır (Piaget ve Inhelder, 1969:96-106; Yapıcı ve Yapıcı, 2006:5). Ekonomi de soyut bir kavram olduğu için çocuk 11 yaşından önce ekonomi ile ilgili kavramları algılayamaz (Zabukovec ve Polic, 1990:529). Bu dönemde aile yaşantısı içinde çocuklar talep ve beklentilerine anne ve babalarının verdikleri tepkiler aracılığıyla doğrudan ekonomiyi öğrenmeye başlar. Aynı zamanda somut bir eylem olan alışveriş yapılması durumunda kişilerin davranışlarını gözlemleyerek ekonomi bilgileri bütünleşmeye başlar (Bayhan vd., 2007:5).

Somut işlemler dönemindeki çocuklarla soyut işlemler dönemindeki ergenler arasındaki temel fark, ergenlerin bir olayın çok değişik yönlerini görebilmeleri ve bilgiyi soyut olarak üretebilmeleridir (Yapıcı ve Yapıcı,2006:5). Bu dönemde ergenler çeşitli ekonomik eylemleri bir sistemde birleştirirler. Ekonomik nedensellik deneyimlerinin artışına bağlı olarak gelişir. Çocuklar iş, çalışma koşulları, para, enflasyon, vergi, satın alma gücü, tüketim gibi ekonomi kavramlarını tanımlayarak yetişkinlere benzer ekonomi algısı sergileyebilirler (Bayhan vd., 2007:5). Bundan dolayı ilköğretimin 6.,7.,8. sınıflarında ve lisede ergenlerin, analiz etme karşılaştırma soyut ilişkileri bulma özgün bir şey üretme, eleştirel düşünme gibi özelliklerini geliştirici nitelikte etkinliklere yer verilmesi gerekmektedir (Kale,2012:5).

Çocuğun yaşadığı çevre de vergi algısının gelişiminde önemli bir role sahiptir. Çocuğun ailesinde bulunan bireylerin eğitim durumları, ailenin sosyo-ekonomik

durumu, çocuğun arkadaş çevresi gibi birçok faktör çocuğun algısında olumlu ya da olumsuz yönde etkili olur (Şimşek ve Tezcan, 2008:572). Örneğin çocuk, vergi ile ilgili konuları anlatan yayınlara sahipse, ailesinde bu konu konuşuluyor ve/veya mesleğe sahip bireyler varsa, konuya ilişkin merak ettiklerini sorabiliyorsa algısı daha hızlı ve daha gerçekçi şekilde gelişir.

2.3.3.2. Kavram İle İlgili Olan Faktörler

Çocukların kavram ile ilgili algılarının şekillenmesinde edinilen kavramın niteliğinden kaynaklanan bazı faktörler de etkilidir. Bunları kavramın soyutluk derecesi ve karmaşıklığı olarak sıralamak mümkündür.

Bir kavramın gözleme ne kadar açık olduğu, başka bir ifadeyle kavramın soyutluk derecesi düşüncelerin gelişiminde önemlidir. Bir kavram, daha az soyut, daha az algılanır ve daha az deneyime açık olduğunda çocuklar o kavramla ilgili daha az düşünce üretirler (White, 1994:257). Vergi de benzer nedenlerden algılanması zor bir kavramdır.

Öğrenilen kavramların karmaşıklığı da çocukların geliştirecekleri düşüncelerde önemli bir yere sahiptir. Bir kavramla ilgili alt kavramların sayısı arttıkça, onunla ilgili doğru algıların oluşması da zorlaşır (White, 1994:257).

2.3.3.3. Öğrenme Ortamı İle İlgili Olan Faktörler

Bu kapsamda derslerdeki öğrenme/öğretme yaşantıları, öğretmen yeterlilikleri ve ders kitaplarını sıralamak olasıdır. Derslerde tercih edilen öğretim yöntemi, teknik ve stratejiler, yapılan etkinlikler, öğretmenin ve ders kitabının kullandığı dil gibi birçok faktör çocuklarda vergi algısını olumlu ya da olumsuz etkileyebilir. Ders kitaplarında bilginin nasıl sunulduğu, sunumunda kullanılan dil, resim ve diyagramlar, modeller de önemli rol oynamaktadır. Örneğin, çocuğun vergiyi algısına yardımcı olan resim ve modeller, onların zihinsel gelişimine uygun ise bu etki olumlu olabilir. Öğretmenlerin bu alandaki yeterlilikleri de öğrencilerin algılarında oldukça önemlidir. Öğretmenin konuyla ilgili iyi bir donanıma sahip olması kadar, bu konunun nasıl ve hangi yöntemlerle işlenmesi gerektiği, çocuğun

duygularının kendi duygularından farklı olduğunu kavrayarak iletişimde bulunması ve öğretim yöntemini buna göre seçmesi son derece önemlidir (Şimşek ve Tezcan, 2008:573; Elkind, 1999:79).

2.4. Vergiye Karşı Psikolojik Tutumun Sonuçları

Vergilemede etkinliğe ulaşabilmek için, verginin göz önünde bulundurulması gereken en önemli özelliklerinden biri, insan unsuruyla etkileşim içinde olan sosyal bir olgu olmasıdır (İpek ve Kaynar, 2009a:117). Bu nedenle vergileme, sosyolojik ve psikolojik boyutları göz ardı edilmemesi gereken bir olgudur. Çünkü vergileme nedeniyle gelirinde az veya çok bir azalma hissedecek olan bireyler, birtakım psikolojik faktörlerin etkisi altına girebilmektedirler. Bu etkiler sonucunda farklı davranış biçimleriyle tepkilerini sergileyebilmektedirler (Çiçek vd., 2008:49).

Bu davranışlar verginin kabul edilmesi ve ödenmesi gibi olumlu ya da vergi kanunlarına aykırı hareket ederek vergiye karşı tepki göstermesi şeklinde olumsuz olabilmektedir.

2.4.1. Olumlu Sonuçları

Vergiye karşı psikolojik tutumun olumlu sonucu bireylerin vergiye gönüllü uyum göstermesidir. Vergi uyumu, vergiyi doğuran olayın gerçekleştiği zamanda yürürlükte olan vergi mevzuatına uygun olarak bireylerin vergiye tabi gelirlerini beyannamede tam olarak belirtmesi ve beyannamenin zamanında ilgili yerlere verilmesi ile sağlanmaktadır. Bu yol ile bireyler hukuka uygun olarak vergiyi kabullenirler. Bu aşamadan sonra mükelleflerin beyan ettikleri vergiye karşı gidecekleri hiçbir idari ve hukuki yol bulunmamakta ve mükellefler vergiyi ödeme aşamasına geçmektedirler.

2.4.2. Olumsuz Sonuçları

Bireyin vergiye karşı göstermiş oldukları psikolojik tutumun olumsuz sonuçlarını vergiden kaçınma, vergi kaçakçılığı, verginin yansıtılması, vergi reddi, vergi cennetlerine göç, çalışmamayı tercih etme (ikame etkisi), tüketimi ve tasarrufu kısma (gelir etkisi), üretimi azaltma ve yatırımdan vazgeçme olarak incelemek olasıdır.

2.4.2.1. Vergiden Kaçınma

Vergiden kaçınma, bir kimsenin vergi yükümlülüğünü hukuka uygun olarak azaltması olarak tanımlanmaktadır (Şenyüz, 1995:91). Diğer bir tanımla, vergiden kaçınma mükelleflerin kanun boşluklarından yararlanarak veya vergiyi doğuran olayı engelleyerek yasal yollardan daha az vergi ödemeleridir (Kasipillai vd., 2003:135). Vergiden kaçınma olayı, yükümlülerin vergi yasalarına aykırı davranmadan az vergi ödemeleri olduğu için, bir suç oluşturmaz. Şüphesiz, suç olmayınca cezai bir yaptırımın uygulanması da mümkün değildir (Şenyüz, 1995:91).

Vergiden kaçınma uygulamada çok çeşitli biçimde gerçekleştirilmektedir. Ancak, bunlar, temelde iki grup altında toplanmaktadır. Birincisine göre, yükümlü, vergi doğuran olayın ortaya çıkması bakımından, vergi konusu ile ilişki kurmaz. Örneğin, bir binaya sahip olunmadığında emlak vergisinin, tüketim vergisine konu olan bir malın tüketilmediğinde tüketim vergisinin ödenmemesi gibi. İkincisi ise, yükümlülerin vergi kanunlarındaki boşluklardan yararlanması sonucu ortaya çıkar. Burada, vergiyi doğuran olayın ortaya çıkması bakımından, vergi konusu ile ilişki kurulmaktadır (Şenyüz, 1995:92). Bir işletmenin kurulurken, şirketin türünün veya konumunun vergi yükümlülüğünü asgariye indirecek şekilde ve alanlarda belirlenmesi bu tarz bir vergiden kaçınmaya örnek olarak verilebilir (Çiçek, 2006:80).

Vergi kaçırma olanakları kayıt dışı sektörde çalışan, kendi işini yapan, yarı zamanlı çalışan işçiler (McGee vd., 2008:147), vergiden muaf yatırımları yapma ölçğine sahip olan, hisse senetleri satın alabilen ve kurucusu oldukları vakıflara bağış yapıp vergiden düşebilen varlıklı kesimler (Çiçek vd., 2008:52), hatta doktor, avukat, sanatçı gibi bazı profesyoneller (McGee vd., 2008:147) için fazladır.

Vergiden kaçınma, vergilerin olumsuz özendirme yaratması nedeniyle ortaya çıkan bir tepki türüdür ve vergi oranlarındaki belirli bir artışın vergiden kaçınmayı arttırabileceği kabul edilmektedir (Çiçek vd., 2008:52). Vergiden kaçınma, kimi zaman hükümetler tarafından ekonomik ve sosyal açıdan yararlı sonuçları doğurması gerekçesi ile teşvik edilebilmektedir, fakat sonuçlarının beklendiği gibi çıkmadığı

durumlar da söz konusudur. Örneğin, sigara üzerinden alınan yüksek vergiler, tüketimi kısırarak faydalı bir sonucun doğmasına katkı sağlarken, yüksek gelir vergisi kişilerin uzmanlık alanları dışında olan işleri yapmaya yöneltebileceği için, ekonomik açıdan düşük verimliliklerin doğmasına neden olabilecektir (Bayraklı vd., 2004:206).

2.4.2.2. Vergi Kaçakçılığı

Vergi kaçakçılığı, vergilere gösterilen davranışların içinde en yaygın ve bireyler açısından en etkin kullanılanların başında gelmektedir. Vergi kaçakçılığı bireylerin, hukuka açık bir biçimde aykırı hareket ederek, vergi yükünden kurtulmaya çalışmalarıdır (Şenyüz, 1995:93).

Vergi kaçakçılığı, vergi ziyayı şartı aranmaksızın, objektif olarak kasıtlı işlenebileceği kanunda yazılı fiillerle, devletin vergi alanında koymuş olduğu kamu düzenini bozucu ve hukuk düzeninin kabul etmediği fiil olarak tanımlanabilir (Şenyüz, 2011:404). Bir başka ifadeyle, ekonomik faaliyetlerde bulunan bireylerin vergi dairelerine kayıtlı olmamaları veya kayıtlı olup da kanunlara göre bireylerin veya tüzel kişilerin ödemekle yükümlü oldukları vergi gelirlerini, sahte faturalarla veya çeşitli muhasebe oyunları ile vergiye esas belgelerin kasıtlı şekilde ortadan kaldırılması sonucu kayıtlarına yansıtılmaları veya eksik oluşturmalarıdır (İlhan, 2007:3).

Vergi kaçırma girişimi, vergilerin tarihi kadar eskiye dayanmaktadır. Buna karşın vergi kaçırma ile ilgili yapılan çalışmalar son 30–35 yıldır artmaya başlamıştır. Vergi kaçakçılığı sorunu, gelişmekte olan ülkelerin olduğu kadar gelişmiş ülkelerin de bir sorunu olarak karşımızda durmaktadır (Çiçek vd., 2008:53). Ahlaksızca ve yasa dışı bir davranış şekli olan vergi kaçırmadan dolayı, ülkede önemli ölçüde vergi kayıpları yaşanabilmektedir (Kasipillai vd., 2003:135). Bunun yanında oldukça zararlı ekonomik sonuçları olabilmektedir. Vergi kaçırmanın önemli etkileri GSMH ve işsizlik gibi önemli göstergeler üzerinde, vergi sonrası gelir dağılımı üzerinde kaynakların dağılımı üzerinde ortaya çıkmaktadır (İlhan, 2007:3).

Bireyler vergi yükünden kurtulmak amacıyla, bilerek ve isteyerek; yükümlülüğün tesis olunamaması, defter tutulmaması veya yanlış tutulması (Şenyüz, 1995:94), vergi beyannamelerinin bildirilmemesi, vergiye tabi gelirlerin belgelendirilmeyişi (Alabede ve Arifin, 2011:124), sahte veya uydurma belge kullanılışı, hasılatın defter ve beyannamelere aktarılmayışı şeklindeki uygulamaları ile vergi kaçırma yolunu tercih edebilirler. Bireyler, bir hesap döneminde bu belirtilen kaçakçılık şekillerinden birini veya birkaçını işleyebilecekleri gibi, bunlardan vergi kaçakçılığının oluş şekillerinden hiçbirine uymayan yöntemlerden herhangi birini de yaratabilirler (Şenyüz, 1995:94).

Vergi kaçakçılığı bir suç olmanın yanı sıra, vergilemenin eşitlik ilkesine aykırı düşen, verginin verimini ve bütçe gelirlerini azaltan, bütçe açıklarını artıran ve sektörler arasında rekabet eşitsizliğine yol açan mali, ekonomik ve sosyal bir olaydır (Çelik, 2005:2).

2.4.2.3. Verginin Yansıtılması

Kullanılabilir gelirleri üzerinde azaltıcı etki yapan faktörler arasında bireylerin kurtulmak istedikleri en önemli faktör vergilerdir. Bireyler, vergi kaçırmanın yasal düzeyde yaptırımlara neden olabilecek olması ve yüksek yakalanma olasılığının olması, vergiden kaçınma ile elde edebileceği gelirden mahrum olabilecek olması gibi nedenlerle, vergiyi kanunlara uygun bir şekilde vergi idaresine ödedikten sonra, ödediği bu verginin kendi üzerinde oluşturduğu yükü başkalarına devretme eğilimindedirler (Devrim, 1996:191).

Verginin yansıtılması, çok genel tanımıyla kanuni mükellefi tarafından ödenen bir verginin fiyat mekanizması aracılığı ile kısmen veya tamamen üçüncü şahıslara aktarılmasıdır. Bu uygulama üç aşama ile gerçekleştirilir. Bunlar; verginin ödenmesi aşaması, verginin vurgusu aşaması, vergiyi devretme ve verginin yayılması aşaması. İlk aşamada vergi herhangi bir şekilde vergi dairesine ödenir. Mükellef bireysel, çevresel, siyasal ve ekonomik birçok faktöre bağlı olarak ödediği vergi nedeniyle üzerinde psikolojik bir yük hisseder. Bu psikolojik baskı nedeniyle mükellef vergiyi yansıtmak ister (Devrim, 1996:192).

2.4.2.4. Verginin Reddi

Vergiye karşı etkili sonuçlar meydana getirebilen bir tepkidir. Kolektif tepkiler ayaklanmalar, toplu gösteriler, vergi denetim ve tahsilâtının engellenmesi şeklinde ortaya çıkmaktadır. Verginin yaygın ve etkin olarak reddine günümüze en yakın örnek, II. Dünya Savaşı sonrasında 1954 yılında Fransa'da görülen Poujade Hareketi'dir. Küçük bir kasabada kırtasiyecilikle uğraşan Poujade isimli bir Fransız'ın başlattığı vergiye karşı direniş, giderek kolektif bir eyleme dönüşmüş hatta bir vergi sorunu olmaktan çıkıp siyasal sonuçlar yaratan bir olay haline gelmiştir (Çiçek vd., 2008:56).

Bir tür verginin reddine yol açan, günümüze en yakın vergiye karşı tepkilerden bir diğeri de İngiltere'de yaşanmıştır. 1980'li yıllarda İngiltere'de yerel vergilendirme ile demokrasi ilişkisini tartışmalı hale getiren bir uygulamaya (Poll Tax-Kelle Vergisi) geçilmesi toplumsal bir reaksiyon doğurmuş, bunun sonucunda da 1993 yılında söz konusu vergi uygulamasının kaldırılmasına karar verilmiştir. Akabinde de uzun süren Margaret Thatcher hükümeti yıkılmıştır (Çiçek vd., 2008:57).

2.4.2.5. Vergi Cennetlerine Göç

Vergi cennetleri, ya çok düşük vergi oranları uygulayan ya da hiç uygulamayan devletler için kullanılan bir terimdir (Çamlıca, 1999:95). Vergi cennetleri, vergi mükelleflerinin vergiden kaçınmasını sağlayan ve işlemlerin gizli şartlar altında yapılabilmesine olanak veren ülkelerdir (Yetkiner, 2001:92). Vergi cennetleri, işlemlerin gizli şartlar altında yapılabilmesine olanak tanıyan ve çoğunlukla kıyı bankacılığı merkezleri olarak faaliyet gösteren, fiziki yatırım alanları sınırlı olan küçük ülkelerdir (Heper ve Hoşyumruk, 2002:38-43).

Bir ülkenin vergi cenneti olabilmesi için o ülkede hiç verginin olmaması veya düşük vergileme yapılması, vergi yasalarının şeffaf olmaması, hatta gizli pazarlıklar yolu ile idare ve vergi yükümlüleri arasında özel anlaşmalar yapılabilmesi, asıl faaliyet başka ülkelerde gerçekleştiği halde, bu ülkelerde sadece bir ofis, masa, sandalye, telefon ve sekreter bulundurmak suretiyle kâğıt üzerinde faaliyetleri

gerçekleştirilmesi özelliklerinin olması gerekmektedir (Çiçek vd., 2008:58). OECD'nin 2012 verilerine göre; İngiliz Virgin Adaları, Dominik, Andora, Bahamalar, Bahreyn, Anuguilla, Gournsey, Jersey, Liberya, Maldivler, Hollanda Antileri, Panama, Seyşeller gibi ülkeler vergi cennetleri arasında yer almaktadır. Vergi cenneti adaların sayısı 35'i bulmaktadır. Yükümlülerin, ödedikleri vergi yükünü ağır bulmaları ve bu yükün adil dağıtılmadığı inancında olmaları durumunda, emek, üretim faktörlerini ya da vergiye konu olan unsurlarını daha az vergi ödeyebileceklerini düşündükleri bu ülkelere aktarmaları söz konusu olabilmektedir (Çiçek vd., 2008:58).

2.4.2.6. Çalışmamayı Tercih Etme

Bu tepki ikame etkisinden kaynaklanmaktadır. Mükellef çok çalışıp vergi vermek yerine hiç vergi vermemek için çalışmamayı tercih etmektedir. Ancak insanın yaşamını sürdürmesi için çalışması gerektiğinden, mükellef çalışmamayı uzun süre devam ettiremeyeceğinden, kayıt dışı çalışarak vergi vermemenin yollarını arayacaktır (Kaplou, 2006:4-5).

2.4.2.7. Tüketimi ve Tasarrufu Kısma

Devlete hem dolaylı hem de dolaysız yollarla vergi ödeyen mükellef ödediği verginin yararlı bir kamu harcaması olarak kendine dönmediğini düşünürse tüketim ve tasarruflarını kısarak vergi ödememe yoluna gider. Örneğin; lüks tüketim mallarından alınan ÖTV oranının çok yüksek olması durumunda bireylerin bu malları almaması gibi. Bu hareketle birey tüketim ve tasarrufu kısarak eldeki gelir ile kişisel gelir arasında dengeyi sağlamaktadır (Feld ve Frey, 2002:110).

2.4.2.8. Üretimi Azaltma ve Yatırımdan Vazgeçme

Verginin maliyet unsur sayılmasından dolayı vergi oranlarının artmasıyla maliyetleri artan bireyler üretim daralması yaşamaya başlar. Bireylerde vergiye karşı antipati tepkisi gelişir. Vergi oranlarının makul bir seviyede olmasında çaba harcanmaması mükellef davranışının nefrete kadar gitmesine neden olur. Üretimi kısarak mükellef gelecekte yapacağı yatırımdan da vazgeçme noktasına gelir (Aktan vd., 2006:157-171).

3. ÖĞRENCİLERDE VERGİ ALGISININ BELİRLENMESİNE YÖNELİK ANKET UYGULAMASI

Kamu hizmetlerine olan talebin ve artan devlet faaliyetlerinin finansmanının karşılanabilmesi için en önemli gelir kaynağı olan vergilerin, bireyler tarafından zamanında ve eksiksiz ödenmesi son derece önemlidir. Psikolojik koşullar, ekonomik ve mali koşullar ile beraber devletin vergilemeden elde edeceği verimde oldukça etkili olmaktadır. Bireylerin vergileri algısının, vergi karşısındaki tutum ve davranışlarının tespit edilmesi ve uygulanan vergi politikalarında bu tutum ve davranışların da dikkate alınması, bu politikalar ile ulaşılması istenen sonuç açısından kaçınılmazdır.

Bireylerin vergi konusundaki görüşlerin olumlu olmasını sağlamak için, toplumda vergi bilincinin oluşturulmasına ve vergi ahlakının geliştirilmesine katkı yapacak uygulamaların yapılması önemli katkı sağlayacaktır. Bu uygulamalardan en öncelikli olanı da gelecekte her biri birer vergi mükellefi olacak çocuklara öğrenim hayatlarının ilk dönemlerinde vergi kavramının işlenmesi son derece önemlidir. Çünkü küçük yaşlarda aile ile oluşmaya başlayan vergi ile ilgili algıların, izlenimlerin, duyguların, düşüncelerin, davranışların, beklentilerin ve tutumların, ilköğretim çağında edinilen bilgiler ve yaşantılarla şekilleneceği, vergi bilincinin temel belirleyicileri olacağı ve toplumun daha refah bir seviyeye yükselmesinde etkin olacağı kaçınılmazdır. Bu bölümde, öğrencilerin vergi algısı ve vergi algısını etkileyen faktörler üzerine yapılmış Dünyada ve Türkiye’de yer alan çalışmalardan örneklere, Zonguldak İli’ndeki ilköğretim öğrencilerinde vergi algısı ve vergi algısını etkileyen faktörlerin neler olduğuna ilişkin yapılan anket çalışmasının sonuçlarına yer verilmektedir.

3.1. Vergi Algısını Etkileyen Faktörlere Yönelik Ampirik Çalışmalar

3.1.1. Dünyada Yapılan Ampirik Çalışmalar

Birinci bölümde vergi algısı, vergiye karşı tutum ve davranışlar, bu tutum ve davranışları etkileyen faktörler teorik olarak ele alındı. Ampirik çalışmaların

incelendiği bu başlık altında ise Dünya literatüründe yer alan bazı çalışmalar incelenmektedir.

Çocuklar ile yapılan Dünya literatüründeki çalışmaların büyük çoğunluğu, direkt olarak çocukların vergi algısı, vergiye karşı tutum ve davranışlarından daha çok ekonomi anlayışı, tutum ve davranışlarının incelendiği çalışmalar içinde alt başlık olarak ele alınmış ve bulgular yüz yüze yapılan görüşmeler ile elde edilmiştir.

Bu çalışmalardan Zabukovec ve Polic (1990) tarafından Yugoslavya’da 8, 11 ve 14 yaşlarındaki 90 öğrenci ile yüz yüze görüşülerek yapılan anket çalışmasında, çocukların ekonomi bilgisi kapsamında vergi kavramı hakkındaki bilgileri incelenmiştir. Çalışma sonucundan elde edilen bulgulara göre; en genç iki gruptaki (8 ve 11yaş) çocukların %54’ünün vergiyi bilmedikleri saptanmış, bu sonuçla çocukların vergi bilgilerinin kötü olduğu sonucuna varılmıştır.

Harrah ve Friedman (1990), Ortabatı Amerikan toplumundaki 8, 11 ve 14 yaşlarında olup devlet okullarında okuyan ve ailesinin ekonomik durumu orta düzeyde olan 45 çocuğun (her bir grupta 15 çocuk olup kız ve erkek sayıları eşit olan) ekonomik anlayış, ekonomi mantığı ve ekonomi tutumunu incelemişlerdir. Çalışmada, her bir çocuk ile yapılandırılmış anket formu kullanılarak ortalama 30 dakika süren derinlemesine görüşme yapılmıştır. Ancak, bu görüşmelerde yanıtlarını genişletmeleri için olanaklar sağlanmıştır. Görüşmeler ses kayıt cihazına kaydedilmiş ve daha sonra transkripsiyonu yapılmıştır. Buna göre, 8 yaşındaki çocukların %57’sinin vergi hakkında bilgiye sahip olmadığı bulunmuştur. 8 ve 11 yaşındaki çocuklardan verginin ne olduğunu bilen çocuklarda vergiler olmasaydı sonucun ne olacağı değerlendirildiğinde, %93’ünün vergilerin olmamasının olumsuz etkilerinin olacağını ifade ettikleri belirlenmiştir. Çalışmada çocuklarda ekonomi anlayışının geliştirilmesi için değişiklikler yapılması istenmiştir.

Wosinski ve Pietras (1990) tarafından yapılan başka bir çalışmada da, Leiser’in Polonya diline çevrilmiş olan Saf Ekonomi Anketi (Naive Economic Questionnaire) kullanılarak Polonya çocuklarının ekonomi anlayışı, ekonomi mantığı ve tutumlarının incelenmiştir. Bu çalışmada 8 (30 öğrenci) 11 (27 öğrenci) ve 14 (30

öğrenci) yaşındaki öğrencilerle bireysel görüşmeler yapılmıştır. Öğrencilere vergilerin kaldırılmasının ekonomik sonuçları sorulduğunda, en küçük yaştaki kız çocuklarının bu soruya hiçbirisinin yanıt veremediği, aynı yaş grubundaki erkek çocukların üçte birinin farkında olmadıkları belirlenmiştir. Benzer sonuçların 11 yaş grubundaki erkeklerde de elde edildiği ifade edilmiştir. Cinsiyet ayrımı yapılmaksızın 11 yaşındaki çocukların vergilerin kaldırılmasının hem olumlu (%33) hem de olumsuz (%33) sonuçları olacağını ifade ettikleri, 14 yaşındaki çocukların %43'ünün ise vergilerin kaldırılmasının olumlu sonuçlarının olacağını, ancak bu durumun kısa vadeli olacağını bildirdikleri görülmüştür. Çalışmada Piaget'in bilişsel gelişim evreleri ile uyumlu şekilde çocukların yaşlarındaki artış ile birlikte ekonomi bilgisinin arttığı, gelişimsel ve durumsal süreçlerin ekonomi bilgisinde etkili olduğu belirtilmiştir.

Leiser vd. (1990); Cezayir, Avusturya, Danimarka, Finlandiya, Fransa, İsrail, Norveç, Polonya, Batı Almanya ve Yugoslavya'dan oluşan 10 ülkenin 8, 11 ve 14 yaş çocuklarının ekonomi anlayışı, mantığı ve tutumlarını karşılaştırmışlardır. Ülkelerin orta sınıf ekonomik gelire sahip ailelerin bulunduğu okullara düzenli olarak devam eden öğrenciler ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Her bir ülkeden 350 çocuğun alındığı çalışmada, vergi ile ilgili sorulmuş olan “vergi kaldırılırdı ne olurdu?” sorusuna, tüm ülkelerde yaşla birlikte iyi sonuçlarının olacağını düşünenler, yaşla birlikte artmıştır (sırasıyla %22, %25 ve %34). Kötü sonuçlarının olacağını düşünenlerin oranı birbirine yakındır (%34, %34, %28). Hem iyi hem de kötü sonuçlarının olacağını düşünenlerde ise yaşla birlikte keskin bir artış saptanmıştır (%8, %15 ve %30). Ülkeler ile yapılan karşılaştırma sonuçlarında ekonomik ve kültürel farklılıkların çocukları algılarında ve tutumlarında etkili olduğu görülmüştür.

Kirchler ve Praher (1990); kız ve erkek cinsiyetlerinin eşit olduğu 8 (30 öğrenci), 11 (30 öğrenci) ve 14 (30 öğrenci) yaşlarında devlet okuluna devam eden 90 öğrenci ile Avusturya çocuklarında ekonomi anlayışı, mantığı ve tutumlarını, seçenek sunmadan kendi yanıtlarını verebilecekleri şekilde oluşturulan görüşme cetveli ile değerlendirmişlerdir. Her bir görüşmenin 20-30 dakika sürdüğü bu çalışmada, çocukların babalarının üçte ikisinin yönetici pozisyonundaki beyaz

yakalılar, diğer üçte birinin de mavi yakalılar (işçi, çalışan); annelerinin ise yaklaşık yarısının ev hanımı, diğer yarısının da ücretli çalışan olduğu belirtilmiştir. Elde edilen bulgular, daha büyük yaştaki çocukların büyük çoğunluğunun vergilerin kaldırılmasını bireysel ve devlet açısından tartışabildiklerini, vergilerin kaldırılmasının bireysel olarak olumlu sonuçlarının, devlet açısından da negatif sonuçlarının olabileceğini düşündüklerini göstermiştir. Bu sonuç ile ekonomi anlayışında yaşın önemli bir faktör olduğu üzerinde durulmuştur.

Lyck (1990) da Danimarka çocuklarında yaptığı benzer konudaki çalışmasında 8 (20 kız, 25 erkek öğrenci), 11 (22'şer kız ve erkek öğrenci) ve 14 (27 kız ve 18 erkek öğrenci) yaşındaki toplam 134 öğrenci ve 30 ebeveyn ile görüşmeler yapılmış, çocukların vergi bilgisi sorgulanmıştır. Elde edilen bulgulara göre çocukların vergi bilgisinin oldukça sınırlı olduğunu vurgulamıştır. Anne ve babaların ekonomik kavramları evde sık sık konuşmalarının çocukların algılarını artırdığı, anne ve babalarının ekonomik kavramlar konusundaki tutumları ile çocukların tutumlarının birbirine çok yakın olduğu görülmüştür.

Roland-Levy (1990); her bir gruptaki kız ve erkek sayılarının eşit olduğu 8 (30 öğrenci), 11 (30 öğrenci) ve 14 (30 öğrenci) yaşlarındaki Cezayirli ve Fransız çocuklarının ekonomik sosyalleşmelerini karşılaştırmıştır. Ortalama 30 dakika süren görüşmelerde çocukların ekonomi kavramlarını değerlendiren sorulara mutluluk verici, üzücü şeklindeki yanıtlardan kendileri için uygun olanlarını işaretlemeleri istenmiştir. Vergilerin kaldırılmasına ilişkin görüşlerini değerlendiren soruya da iyi, kötü, ya da her ikisinin olabileceğini belirten seçeneklerden birini işaretlemeleri istenmiştir. Bu çalışmada, Cezayirli çocukların ekonomi kavramlarının Fransız çocuklarına yakın olduğu, ancak Cezayirli çocukların fiyat, parasal alışveriş, üretim ve kar ile ilgili ekonomi kavramlarını Fransız çocuklarına göre daha iyi anladıkları saptanmıştır. Ayrıca çalışmada Fransız çocuklara göre daha fazla sayıda Cezayirli çocuğun vergilerin kaldırılmasının iyi sonuçlarının olacağını, kişilerin daha fazla paraya sahip olacaklarını belirttikleri görülmüş, Fransız çocuklarının vergi ile ilgili problemleri daha iyi anladıkları belirlenmiştir.

Furnham (2005), 10-11 yaş, 12-13 yaş ve 14-15 yaş aralığı olmak üzere üç gruptan oluşan toplam 60 öğrencide vergilendirme bilgisini araştırmıştır. Çalışma Londra ve çevresindeki beş devlet okulunda okuyan öğrencilerde gerçekleştirilmiştir. Öğrencilere demografik özelliklerini ve vergi bilgisini değerlendiren kapalı uçlu sorulardan oluşan anket uygulanmıştır. Buna göre öğrencilerin yarısının ailesi düşük sosyoekonomik düzeye sahip iken diğer yarısı yüksek sosyoekonomik düzeye sahip olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, yaşla birlikte vergilendirme bilgisi ve ekonomi anlayışının arttığı, ancak en büyük yaş grubunda hala bu bilgilerin yeterli olmadığı görülmüştür. Bununla birlikte yüksek sosyoekonomik düzeye sahip çocukların düşük sosyoekonomik düzeye sahip çocuklara göre vergiyi istatistiksel olarak da anlamlı şekilde daha az oranda tanımlayabildikleri saptanmıştır. Cinsiyet ile öğrencilerin vergi bilgisi arasında istatistiksel anlamlı farklılık oluşmadığı da görülmüştür. Bu sonuçların ortaya çıkmasında çocukların yaşadıkları bölgedeki ekonomi yapısının, pazar içinde vergilere çok az maruz kalmalarının ve bilişsel gelişim sürecinin etkili olabileceğini belirtmiştir.

3.1.2. Türkiye’de Yapılan Ampirik Çalışmalar

Vergi psikolojisi içerisinde yer alan vergi algısı konusunda Türkiye’de ilköğretim çocuklarında oldukça sınırlı sayıda çalışma olduğu, daha sıklıkla üniversite öğrencileri ve mükellefler üzerinde konuya ağırlık verildiği görülmektedir.

Çocuklar ile yapılan çalışmalardan birincisi Sağbaş ve Başoğlu (2005) tarafından Afyonkarahisar İli ilköğretim çağındaki öğrencilerde vergi algılamasının incelendiği çalışmadır. Yarı yapılandırılmış görüşme yöntemiyle verilerin toplandığı çalışmada, olasılıksız örnekleme yöntemi ile belirlenen üç devlet okulunun 3.,4.,5.,6.,7. ve 8 sınıflarda okuyan toplam 170 öğrenci çalışma kapsamına alınmıştır. Kullanılan anket daha çok iki ve üzeri seçenekli kapalı uçlu sorulardan, az sayıda açık uçlu sorulardan oluşmuştur. Elde edilen verilere göre, öğrencilerin vergiler ile kamu hizmetleri arasında bağlantı kurmadığı, vergi algılarında yanılıklarının fazla olduğu, cinsiyet ve eğitim düzeyinin vergi algısında etkili olmadığı belirtilmiştir. Buna karşın öğrencilerin yaşlarının, ailenin gelir düzeyi, anne ve babanın eğitim düzeyinin öğrencilerin vergi algılarında etkili olduğunu saptamışlardır. Çalışmada,

öğrencilerin vergi algılarının artırılması için, eğitimde görsel materyallerin hazırlanması, medya, öğretmenler ve vergi çalışanları tarafından görsel içerikli eğitimlerin verilmesi, eğitimlerde vergi ile kamu hizmetleri arasında bağlantı kurulmasının önemi vurgulanmıştır.

Konuya ilişkin bir diğer çalışma da Bayhan vd. (2007)'nin Ankara İli'nde bir Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması merkezine bağlı hanelerdeki takvim yaşı 6.0-6.11, 8.0-8.11, 10-10.11 ay olmak üzere 120 kız ve 120 erkek toplam 240 çocukta ekonomiye yönelik kavramları algılarının yaşlara göre nasıl etkilendiğini inceledikleri çalışmadır. Bu çalışmada örneklem kapsamına alınan çocuklar basit rastgele yöntemle seçilmişlerdir. Ayrıca çalışmada çocukların aynı sosyoekonomik düzeye sahip oldukları varsayılmıştır. Çocukların ekonomiyle ilgili kavramlara yönelik algıları, üç ayrı deney şeklinde hazırlanan sözel ve resimli hikayelerden yararlanılarak değerlendirilmiştir. Birinci deneyde talep, miktar, motivasyon, ahlak ve reklam değişkenleri; ikinci deneyde ekonomi ile ilgili durumlar üzerinde ahlakın etkisine ait değişkenler; üçüncü deneyde ise alım gücü, tutumluluk, pahalı-ucuz değişkenleri ile alınmış; hikayelerde belirtilen değişkenlere ait durumlara çocukların verdikleri cevaplar değerlendirilmiştir. Buna göre, ekonomi ile ilgili karmaşık cevapların yaşla birlikte arttığı, “bilmiyorum” cevabının azaldığı görülmüştür. Çalışma yaşla birlikte çocuklarda ekonomik bilginin arttığını göstermiştir.

Taytak (2010) tarafından yapılan çalışma da, Uşak İli Merkez ilçedeki beş devlet okulunda öğrenimlerine devam eden 410 ilköğretim II. kademe öğrencisi ile vergi bilincinin tespitine yönelik çalışmadır. Çalışmada, okullar basit rastgele örnekleme yöntem ile belirlenmiş, veriler beşli likert tipinde oluşturulan anket aracılığıyla toplanmış ve anketler yüz yüze teknik kullanılarak doldurtulmuştur. Bu çalışmada öğrencilerin vergi ile kamu hizmetleri arasındaki bağlantıyı doğru şekilde yorumladıkları, bu bağlamda öğrencilerin vergi bilinçlerinin geliştiği, vergi ile ilgili bilgileri ilk olarak ailelerinden edindikleri, ancak öğretmenleri ve vergi idaresi çalışanlarından da vergiye ilişkin bilgilerin verilmesini istedikleri bildirilmiştir. Ayrıca çalışmada yaş, eğitim düzeyi, gelir durumu, kişinin ahlaki durumu, mevzuat

vb. faktörlerin öğrencilerin vergi bilinçlerinde etkili olduğu ifade edilmiştir. Bu çerçevede aile, okul ve vergi idaresine önemli görevler düştüğü yorumlanmıştır.

Geleceğin mükellefleri olacak çocukların vergi ile ilgili olumlu tutum oluşturmalarını ya da mevcut tutumlarını olumlu yönde değiştirmelerini sağlamak üzere Maliye Bakanlığı ile Milli Eğitim Bakanlığı arasında 13 Haziran 2007 tarihinde vergi bilir çalışma protokolü imzalanmıştır. Bu protokol kapsamında “Vergibilir: Çocuklarda Vergi Bilinci Geliştirme Eğitimi Programı” projesi planlanmıştır. Projenin hedef kitlesi ilköğretim okullarının 3., 4. ve 5. sınıflarında öğrenim görmekte olan yaklaşık 4 milyon öğrencidir. Proje Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 81 ilde seçilen 299 öğretmenle yürütülmektedir. Eğitimciler gönüllülük esasına göre belirlenen sosyal bilimler, sınıf öğretmenleri ve ticaret meslek lisesi öğretmenleridir. Protokol kapsamında power point formatında ve görsel uyarıcıların yoğun olarak yer aldığı, sunum dosyası, öğretmen el kitabı, öğrenci el kitabı, internet sitesi ve vergibilir şarkıları CD’si hazırlanmıştır (Öğülmüş, 2009a; Öğülmüş 2009b; <http://www.vergibilir.gov.tr>). Projenin ilk aşamasında Ankara’da pilot çalışma yapılarak 4.420 öğrenciye vergibilir eğitimleri verilmiştir. Türkiye genelinde eğitimlere 2009-2010 eğitim-öğretim yılında başlanmıştır. Bu eğitimlerin 5 yıllık süre içinde tamamlanması planlanmaktadır (www.gib.gov.tr/fileadmin/user_upload/.../vergibilir01102010.ppt).

Proje kapsamında Çakır (2010) tarafından görsel objelerle ve oyun içerikli 12 adet etkinliği bulunan internet sayfasının öğrenciler üzerindeki etkileri araştırılmıştır. İnternet sayfasının öğrencilerin büyük çoğunluğu tarafından olumlu karşılandığı, sadece %13’ünün bu sayfayı hiç beğenmedikleri, öğrencilerin eğlenerek bilgilendikleri belirlenmiştir. Öğrencilerde vergi bilinci oluşturmak için bu tür eğitimlerin etkili olabileceği vurgulanmıştır.

3.2. Araştırma Methodolojisi

3.2.1. Araştırmanın Amacı

Devlet için önemli bir gelir kaynağı olan ve yaşamımızın önemli bir parçası durumuna gelmiş vergilerin ve vergi ile ilgili kavramların öğrenim hayatlarının başından itibaren doğru algılanması, gelecekte her biri yetişkin birey olarak vergi mükellefi olacak çocukların doğru tutum ve davranışlar sergilemelerinde son derece önemlidir. Bu güncel çalışma, ilköğretim çağındaki öğrencilerin vergi algısını ve vergi algısında etkili olan faktörleri belirlemek amacıyla yapılmıştır. Elde edilecek sonuçlar ile öğrencilerin vergiyi nasıl algıladıkları ve vergi mükellefi oldukları zaman vergiye karşı nasıl davranış ve tutum sergileyecekleri hakkında fikir sahibi olmaya olanak sağlayacak, ailelerin, eğitimcilerin ve vergi idaresi çalışanlarının çocuklarda vergi bilinci oluşturulmasına yönelik nasıl bir yol izlemeleri gerektiğine ışık tutacaktır.

3.2.2. Araştırmanın Yöntemi

Kesitsel tipte tanımlayıcı araştırma olarak yapılan çalışmada öğrencilere anket uygulanmıştır. Anket öğrencilerle yüz yüze görüşülerek gerçekleştirilmiştir.

3.2.3. Araştırmanın Alanı (Evren) ve Örnek Kitle Analizi

Araştırmanın evrenini Zonguldak İli'nde Zonguldak İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı örgün eğitim verilen devlet (resmi) okullarının 4.,5.,6.,7. ve 8. sınıflarında okuyan öğrenciler oluşturmuştur. Toplumunu yansıtabilmesi için çalışmada örgün eğitim veren devlet okulları evren olarak alınmış, özel okullar kapsam dışı bırakılmıştır.

Zonguldak İli'nin üretim yapan kuruluşları büyük ölçüde kömür ve kömür ürünlerine yöneliktir. Bunun yanı sıra ilde demir çelik fabrikası gibi büyük kuruluş da bulunmakta, tekstil ve organize sanayiye yönelik küçük kuruluşlar da yer almaktadır. Zonguldak İli bu özelliği ile değişkenlik gösteren nüfus yapısına sahiptir. Önceleri kömür işletmeleri nedeniyle büyük göç alan şehir, kömüre olan önemin azalmasıyla göç vermeye başlamıştır. Zonguldak İli insanı daha sıklıkla bu

işletmelerde işçi statüsünde çalıştığından çocukların ailelerinin geliri daha çok ücrete dayanmaktadır.

Zonguldak biri merkez ilçe olmak üzere toplam 6 ilçeden oluşmaktadır. Merkez ilçe ve Ereğli ilçesi nüfus olarak en büyük iki ilçesidir. İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden alınan verilere göre, Zonguldak İli'nde; Merkez ilçesinde 68, Çaycuma ilçesinde 47, Alaplı ilçesinde 12, Devrek ilçesinde 14, Ereğli ilçesinde 57, Gökçebey ilçesinde 9 olmak üzere toplam 207 İlköğretim okulu bulunmaktadır. Bu okulların 4. sınıfında 8296, 5. sınıfında 8974, 6. sınıfında 8645, 7.sınıfında 8395 ve 8. sınıfında 8488 olmak üzere okuyan toplam 42798 sayıda öğrenci araştırmanın evrenini oluşturmuştur.

Örnekleme oluştururken okul yönetiminden sorgulanarak öğrencilerin daha önce anlama ve kavrama sorunlarına yönelik tanılanmış herhangi bir hastalığının olmamasına (zeka geriliği, ruh sağlığını bozan hastalıklar, işitme ve görme sorunları) dikkat edilmiştir. Örnekleme belirlemede orantılı tabakalı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Örnekleme büyüklüğünü hesaplamak için de evren büyüklüğü bilindiğinden aşağıdaki formül kullanılmıştır (Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2004:49-50).

$$n = N t^2 pq / d^2 (N-1) + t^2 pq$$

N: Hedef kitledeki birey sayısı

n: Örnekleme alınacak birey sayısı

p: İncelenen olayın görülüş sıklığı (gerçekleşme olasılığı)

q: İncelenen olayın görülmeyiş sıklığı (gerçekleşmeme olasılığı)

t: Belirli bir anlamlılık düzeyinde, t tablosuna göre bulunan teorik değer

d: Olayın görülüş sıklığına göre kabul edilen örnekleme hatasıdır.

Bu formülde incelenen olayın görülüş sıklığı (p) 0.50, incelenen olayın görülmeme olasılığı (q) 0.50, örnekleme hatası (d) 0.05, anlamlılık düzeyi 0.05 olduğunda t tablosu değeri kullanılarak asgari örneklem sayısı 381 olarak belirlenmiştir. Çalışmada her bir ilçe bir tabaka olarak kabul edilmiştir. Daha sonra her ilçedeki ilköğretim okullarında eğitim gören toplam öğrenci sayıları

belirlenmiştir. Zonguldak İli Merkez ilçede 14659, Çaycuma ilçesinde 6475, Alaplı ilçesinde 3584, Devrek ilçesinde 3324, Ereğli ilçesinde 13078 ve Gökçebey ilçesinde 1678 öğrenci bulunmaktadır. Bu ilçelerdeki öğrenci sayısı tüm öğrencilerin sayısına bölünerek her tabakanın ağırlığı belirlenmiştir. Sonra bu ağırlıklar örnekleme alınacak öğrenci sayısı ile çarpılarak her ilçeden kaç öğrenci alınacağı hesaplanmıştır. İlçelerin ağırlıklı tabaka puanlarına göre öğrenci sayısı belirlenmiş, Merkez ilçesinden 132, Çaycuma ilçesinden 59, Alaplı ilçesinden 32, Devrek ilçesinden 29, Ereğli ilçesinden 115, Gökçebey ilçesinden 14, öğrenci araştırma kapsamına alınmıştır.

Öğrenci sayıları belirlendikten sonra ilçelerdeki örneklem ağırlıkları dikkate alınarak her sınıftaki öğrenci sayısı belirlenmiştir. Çalışmada öğrenciler sınıflara göre tabakalandırma yapılarak, her tabakadaki öğrenci sayısına göre 4.,5.,6.,7. ve 8. sınıf öğrenci sayıları belirlenmiştir. Buna göre asgari sayıda 4.sınıftan 73, 5. sınıftan 80, 6. sınıftan 78, 7.sınıftan 75 ve 8. sınıftan 75 öğrenci çalışmaya alınmıştır. Her ilçenin ağırlığına göre ilçelerden alınacak 4., 5., 6., 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin sayıları belirlenmiştir. Bu hesaplama göre 2012-2013 eğitim öğretim yılında Merkez ilçedeki ilköğretim okullarının 4. sınıfından 26, 5.,6. ve 8. sınıflarından 27'şer, 7.sınıfından 25 öğrenci; Çaycuma ilçesindeki 4. sınıflardan 11, 5.,6.,7. ve 8. sınıflarından 12'şer öğrenci; Alaplı ilçesindeki 4.,7. ve 8. sınıflarından 6'şar, 5. ve 6. sınıflardan 7'şer öğrenci; Devrek ilçesindeki 4.sınıflardan 5, 5.,6.,7. ve 8.sınıflarından 6'şar öğrenci; Ereğli ilçesindeki 4. ve 8. sınıflardan 22, 5. sınıflardan 25, 6. ve 7. sınıflardan 23 öğrenci; Gökçebey ilçesindeki 4.,5.,6. ve 7. sınıflardan 3'er, 8.sınıflardan 2 öğrenci ile çalışma gerçekleştirilmesi planlanmıştır.

Ancak çalışmada, evreni temsil yeteneğini artırması düşüncesiyle, her bir ilçenin her sınıfından belirlenen öğrencinin iki katı alınarak toplamda 766 öğrenci örnekleme dahil edilmiştir. Belirlenen öğrenci sayılarına göre ilçe merkezine yakın olanlar arasından basit rastgele yöntemle okullar belirlenerek ve bu okulların 2012-2013 eğitim-öğretim yılı güz yarıyılında okuyan öğrencilerine anket uygulanmıştır.

Belirlenen örnekleme verileri anket kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Anket iki bölüme ayrılmıştır. Birinci bölümde öğrencilerin demografik özelliklerini değerlendiren ikisi açık uçlu, sekizi kapalı uçlu toplam 10 soru yer almaktadır. İkinci bölümde de vergi algısını değerlendiren biri açık uçlu, 10' kapalı uçlu toplam 11 soru bulunmaktadır. Kapalı uçlu sorularda anketi cevaplayanlara alternatif yanıt olanağı vermek için ucu açık olarak seçenek de oluşturulmuştur (Anket için bkz EK-1).

3.2.4. Veri Toplama Süreci

Çalışmaya başlamadan önce çalışmanın yapılabilmesi için ilgili kurumlardan yazılı izinler alınmıştır. Daha sonra çalışmada kullanılacak anketin geçerliği ve güvenilirliğini belirlemek için örneklem dışındaki 4. sınıf öğrencileri ve 5.,6.,7.,8. sınıf öğrencileri için iki ayrı ilköğretim okulunda ön uygulama yapılmıştır. Ön uygulama sonuçları değerlendirmelere dahil edilmemiştir.

Ön uygulama sonrası anket, belirlenen örneklem üzerinde yüz yüze görüşme yöntemi ile uygulanmıştır. Öğrencilerle görüşme öncesi yapılacak çalışma ve araştırmacı hakkında kendilerine kısaca bilgi verilmiş, bu cevapların onların notlarını etkilemeyeceği anlatılarak rahatlamaları sağlanmıştır. Çalışmaya başlamadan önce öğrencilerden de izin alınmıştır. Öğrenci ile yapılan görüşme sırasında öğrenciyi yönlendirecek konu hakkında herhangi bir açıklama yapılmamış, sadece daha önceden yapılandırığımız anket formunda yer alan sorular sorulmuştur. Öğrencilerin anketi tamamlama süresi ortalama 20 dakika sürmüştür.

3.2.5. Araştırmanın Hipotezleri

Anket sorularının her biri bir hipotezi temsil etmekte ve her bir hipotez kendi başlığı altında ayrı ayrı incelenmektedir. Bu kapsamda detaylı açıklamalara anket bulgularının değerlendirildiği kısımda yer verilmektedir.

3.2.6. Veri Analizi ve Kullanılan İstatistiksel Teknikler

Verilerin değerlendirilmesinde SPSS 16.00 programı kullanılmıştır. Bu programda veri tabanı oluşturmadan önce her bir anket için numara verilmiş, daha sonra oluşturulan veri tabanında veriler kodlanarak girilmiştir.

Verilerin değerlendirilmesi için tüm sorular tanımlayıcı istatistiksel analiz olan yüzde ve frekans testleri ile değerlendirilmiştir. Öğrencilerin ve ailelerinin tanıtıcı özellikleri ile vergi algısı arasındaki farklılıkların varlığı ki-kare testi analiz edilmiştir. Sonuçlar %95'lik olasılıkta anlamlılık $p < 0.05$ önem düzeyinde değerlendirilmiştir (Altunışık vd., 2007:199).

Ki-kare testi sosyal bilimlerdeki araştırmalarda genellikle iki değişkenin birbirinden bağımsız olup olmadığını, örnekleme ya da tamsayım ile elde edilen veriler kümesinin belirli bir hipoteze uygun olup olmadığını, ayrıca bu verilerin teorik bir dağılıma sahip olup olmadığını, iki veya daha fazla örneğin aynı kitleden gelip gelmediğini araştırmak amacıyla kullanılmakla beraber değişkenler arasındaki farklılıkların belirlenmesinde başka bir ifade ile χ^2 testi bir çapraz tabloda yer alan değişkenler arasındaki gözlenen ilişkinin istatistiksel açıdan anlamlı olup olmadığını ölçmek için kullanılmaktadır (Altunışık vd., 2007:199; Köseoğlu ve Yamak, 2012:213). Bu testte, verilen bir olayda gözlenen frekansların sıfır hipotezi altında, yani olasılık kurallarına göre hesaplanan, beklenen frekansların farklı olup olmadığı belirtilmeye çalışılır. Bu farklılığın anlamlı olup olmadığının kararlaştırılabilmesi için bir karar kriteri belirlenir. Eğer frekanslar arasındaki farklılığa rastgele değişim neden olmuşsa sıfır hipotezi kabul edilir, aksi halde reddedilir. Başka bir ifadeyle χ^2 $h < \chi^2$ tablo ise H_0 kabul, χ^2 $h > \chi^2$ tablo ise H_0 reddedilir. H_0 hipotezi kabul edildiğinde olaylar birbirinden bağımsızdır, değişkenler arasında ilişki yoktur; H_1 kabul edildiğinde de tersine olaylar birbirinden bağımsız değildir, değişkenler arasında ilişki vardır (Çiçek, 2006:129; Köseoğlu ve Yamak, 2012:214).

3.2.7. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın sadece Zonguldak İli'ndeki örgün eğitim veren resmi okullarda ve 2012- 2013 eğitim öğretim yılında okuyan öğrencilerde yapılmasıdır. Ayrıca yüz yüze anket çalışmasının yapılmasının tercih edilmesi de Türkiye genelinde anketin yapılmasını zorlaştırmaktadır. Bu nedenle çalışma Türkiye örneğini nispi olarak yansıtmaktadır.

3.3. Araştırma Bulgularının Değerlendirilmesi

3.3.1. Tanımlayıcı İstatistikler

3.3.1.1. Öğrencilerin Demografik Özellikleri

Öğrencilerin demografik özelliklerinin dağılımı tanımlayıcı istatistiksel yöntemler kullanılarak test edilmiştir. Demografik özelliklere ilişkin dağılımlar sırasıyla öğrencilerin yaşı, cinsiyeti, öğrenim düzeyleri, öğrenim gördüğü ilçe, yaşadıkları yer, ailenin gelir durumu değişkenlerinden oluşmaktadır.

Tablo 3.1: Öğrencilerin Demografik Özellikleri

	Frekans	Yüzde
Yaş		
9 yaş	137	17,9
10 yaş	144	18,8
11 yaş	168	21,9
12 yaş	163	21,3
13 yaş	154	20,1
Cinsiyet		
Kız	372	48,6
Erkek	394	51,4
Öğrenim Düzeyleri		
4. sınıf	147	19,2
5.sınıf	160	20,9
6.sınıf	156	20,4
7.sınıf	152	19,8
8.sınıf	151	19,7
Öğrenim Gördükleri İlçe		
Merkez İlçe	266	34,7
Ereğli	232	30,3
Çaycuma	118	15,4
Alaplı	64	8,4
Devrek	58	7,6
Gökçebey	28	3,6
Yaşadıkları Yer		
Şehir merkezi	283	37,0
İlçe	407	53,1
Köy	76	9,9
Ailenin Gelir Durumu		
630 TL ve altı	110	14,4
631-1500TL	259	33,8
1501-2370 TL	208	27,2
2371TL ve üzeri	109	14,2
Bilmiyor	80	10,4
Toplam	766	100,0

Öğrencilerin yaşları vergi kavramının algılanması açısından önemlidir. Ankete katılan öğrencilerin de yaş dağılımlarının ne olduğunun bilinmesi, bu bağlamda önemli olup, yaş dağılımlarına ilişkin bilgiler Tablo 3.1’de yer almaktadır. Tablo 3.1 incelendiğinde, öğrencilerin %21,9’unun 11 yaşında, %21,3’ünün 12 yaşında, %20,1’inin 13 yaşında, %18,8’inin 10 yaşında ve %17,9’unun da 9 yaşında olduğu görülmektedir. Buna göre öğrencilerin yaş dağılımlarının birbirine yakın oranlarda

olduğu görülmekle beraber, 11 yaşındaki öğrenci grubunun diğer yaştakilere göre daha fazla olduğu karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 3.1'e göre öğrencilerin %51,4'ünün erkek, %48,6'sının da kız olduğu gözlenmektedir. Buna göre öğrencilerin cinsiyetlerinde çok önemli bir farklılık olmadığı anlaşılmaktadır. Bu durum, cinsiyete dayalı yargılarda bulunmamıza olanak sağlayacaktır.

Eğitimin öğrencilerde vergi algısının ve gelecekte vergiye karşı oluşacak tutum ve davranışların şekillenmesinde önemli bir etken olduğu belirtilmektedir. Araştırma 4,5,6,7,ve 8'inci sınıf öğrencilerine yönelik yapıldığından Tablo 3.1'de bu sınıflarda okuyan öğrencilerin dağılımları bulunmaktadır. Buna göre öğrencilerin %19,2'si 4'üncü sınıfta, %20,9'u 5'inci sınıfta, %20,4'ü 6'ncı sınıfta, %19,8'i 7'inci sınıfta ve %19,7'si 8'inci sınıfta öğrenimlerine devam etmektedir.

Tablo 3.1 incelendiğinde, öğrencilerin %34,7'sinin merkez ilçede, %30,3'ünün Ereğli, %15,4'ünün Çaycuma, %8,4'ünün Alaplı, %7,6'sının Devrek ve %3,6'sının Gökçebey ilçesinde bulunan okullarda öğrenimlerine devam ettikleri görülmektedir. Bu durum, Zonguldak İli'ndeki en yoğun nüfusun Merkez ilçe ve Ereğli ilçesinde olmasından kaynaklanmaktadır.

Vergi algısı, vergiye karşı gösterilen tutum ve davranışlar ile öğrencilerin yaşadığı çevre arasında bir ilişkinin olduğu düşüncesiyle, ankette öğrencilerin oturdukları yerler sorulmuştur. Öğrencilerin bu soruya vermiş oldukları yanıtlara Tablo 3.1'de yer verilmiştir. Tablo 3.1'e göre öğrencilerin %53,1'i ilçede, %37'si şehir merkezinde ve %9,9'u da köyde yaşamaktadır. Buna göre öğrencilerin %9,9 gibi oranının taşımalı sistem ile ilçelerde bulunan okullarına gelerek eğitim aldıkları görülmektedir.

Ailenin aylık gelir durumu, öğrencilerin vergi uygulamalarına bakışını, tutum ve davranışlarını etkileyecektir. Vergi, bireylerin gelirinde azalmaya neden olduğundan öğrencilerin de vergiye karşı olumsuz tepkiler göstermesine neden olabilecektir. Bu nedenle ankette öğrencilerin ailelerinin aylık gelir durumunu değerlendiren soruya yer verilmiştir. Verilen yanıtlar Tablo 3.1'de sunulmuştur. Tablo 2.1'e göre, çalışmaya katılan öğrencilerin aileleri %14,4'ü 630 TL ve altında, %33,8'i 631-1500 TL arasında, %27,2'si

1501-2370 TL arasında, %14,2'si 2371 TL ve üzerinde aylık gelire sahiptir. Aynı tabloda öğrencilerin %10,4'ünün de ailesinin aylık gelirini bilmediği görülmektedir. Buna göre öğrencilerin üçte birinin ailesi 631-1500 TL arasında gelire sahiptir.

3.3.1.2. Ebeveynlerin Demografik Özellikleri

Öğrencilerin anne ve babalarının eğitim düzeyleri ve mesleklerine ilişkin bilgilere Tablo 3.2'de yer verilmiştir.

Tablo 3.2: Ebeveynlerin Demografik Özellikleri

	Frekans	Yüzde
Anne Eğitim Düzeyi		
Okur-yazar değil	22	2,9
Okur-yazar	41	5,4
İlkokul	260	33,9
Ortaokul	127	16,6
Lise	213	27,8
Üniversite	103	13,4
Baba Eğitim Düzeyi		
Okur- yazar değil	17	2,2
Okur- yazar	38	5,0
İlkokul	154	20,1
Ortaokul	118	15,4
Lise	261	34,1
Üniversite	178	23,2
Anne Mesleği		
Ev hanımı	591	77,2
Esnaf	18	2,3
Memur	60	7,8
Emekli	13	1,7
Serbest meslek	25	3,3
İşçi	59	7,7
Baba Mesleği		
İşsiz	29	3,8
Esnaf	88	11,5
Memur	121	15,8
Emekli	52	6,8
Serbest meslek	153	20,0
Asker	14	1,8
İşçi	309	40,3
Toplam	766	100,0

Vergi eğitimlerinin ailede başladığı düşünüldüğünde, öğrencilerin vergi kavramını doğru algılamalarını sağlamak için annenin eğitim düzeyinin kadar önem arz ettiği açıktır. Eski eğitim sistemine göre okur-yazar değil, okur-yazar, ilkokul, ortaokul, lise, üniversite şeklinde seçeneklere yer verilerek hazırlanan anket sorusuna öğrencilerin verdikleri yanıtlar Tablo 3.2’de irdelenmiştir. Tablo 3.2 incelendiğinde, çalışmaya katılan öğrencilerin annelerinin daha sıklıkla ilkokul (%33,9) ve lise (%27,8) mezunu olduğu görülmektedir. Çok az oranda (%2,9) da olsa öğrenci annelerinin okur- yazar olmadığı da tablodan anlaşılmaktadır.

Annenin eğitim durumunda olduğu gibi babanın eğitim durumu da çocuğun vergiyi kavramalarında etkili olmaktadır. Eğitim düzeyi yüksek aile bireylerinin vergiye karşı tutum ve davranışları olumlu olacağından bu durum çocukları üzerinde de olumlu etki sağlayacaktır. Tablo 3.2, çalışmaya katılan öğrencilerin babalarının eğitim durumlarını göstermektedir. Tablo 3.2’den öğrenci babalarının daha fazla oranda lise (%34,1) ve üniversite (%23,2) mezunu oldukları anlaşılmaktadır.

Ankete katılan öğrencilerin annelerinin mesleki durumlarına ilişkin bilgiler Tablo 3.2’de yer almaktadır. Buna göre, öğrenci annelerinin oldukça önemli bir kısmının ev hanımı (%77,2) olduğu görülmektedir. Geriye kalan %2,3’ü esnaf, %7,8’i memur, %1,7’si emekli, %3,3’ü serbest meslek ve %7,7’si işçidir.

Meslek, sosyo-kültürel çevrenin belirleyici özelliklerinden biridir. Sosyo-kültürel çevre de çocuğun vergiyi algısında önemli değişkenlerden biridir. Babanın özellikle ücretle çalışılan bir işe sahip olması, çocuğun vergiyi duymasında etkili bir faktördür. Öğrenci babalarının mesleki özellikleri Tablo 3.2’de gösterilmektedir. Tablo 3.2 incelendiğinde, öğrenci babalarının mesleklerinin çeşitlilik gösterdiği ve daha sıklıkla işçi (%40,3), serbest meslek (%20,0), memur (%15,8) ve esnaf (%11,5) sınıflarından oluştuğu görülmektedir.

3.3.1.3. Öğrencilerin Vergi Algısı

Bu bölümde öğrencilerin vergi algılarını yansıtan değişkenlerin frekans ve yüzde oranlarının dağılımlarına yer verilmiştir.

Tablo 3.3: Öğrencilerin Vergi Algısı

	Frekans	Yüzde
Vergi Kavramını Daha Önce Duyma		
Evet	697	91,0
Hayır	69	9,0
Vergi Kavramının Duyulduğu Kaynaklar (n=697)*		
Televizyon	363	52,1
Kitap	115	16,5
İnternet	131	18,8
Okul	309	44,3
Aile	416	59,7
Gazete	178	25,5
Çevre	312	44,8
Vergi Eğitimi Yapması Gerekenler (n=766)*		
Aile	350	45,7
Vergi idaresi çalışanı	318	41,5
Öğretmen	299	39,0
Görsel medya	114	14,9
Yazılı basın	56	7,3
Hiçbiri	82	10,7
Vergi Alınmasını Onaylama Durumları		
Evet	403	52,6
Hayır	154	20,1
Kararsız	209	27,3
Vergi Alınmasını Onaylamama Nedenleri (n=154)*		
Doğru yerlere harcanmaması	66	42,9
Vergi ödemeyen insanlar olması	69	44,8
Çok fazla vergi türünün varlığı	62	40,3
Sürekli vergi alınması	76	49,4
Vergi paralarının çok yüksek olması	53	34,4
Vergi Ödemeyi İsteme Durumları		
Evet	403	52,6
Hayır	166	21,7
Kararsız	197	27,5

*Yüzdeler n sayısına göre alınmıştır.

Öğrencilerin vergi kavramını duyup duymadığına ilişkin ankette yer alan soruya verdikleri yanıtlar Tablo 3.3'de gösterilmektedir. Tablo 3.3'den öğrencilerin %91,0'inin daha önce vergi kavramını duydukları, %9,0'ının ise duymadıkları anlaşılmaktadır. Buna göre öğrencilerin tamamına yakını daha önce vergi kavramını duymuşlardır.

Vergi kavramını daha önce duyan öğrencilere, vergi kavramını nereden duydukları sorulmuş, bu soruya ilişkin televizyon, kitap, internet, okul, aile, gazete, çevre seçenekleri ile alternatif yanıt verebilecekleri açık uçlu diğer seçeneği sunulmuş ve soruya birden fazla yanıt verebilecekleri belirtilmiştir. Yüzdelerinin vergiyi duyan öğrenci sayısına (697 öğrenci) göre alındığı yanıtlara ilişkin veriler Tablo 3.3'de gösterilmektedir. Tablo 3.3, öğrencilerin vergi algısı konusundaki ilk adımın aileleri (%59,7) tarafından gerçekleştirildiğini göstermektedir. Bunun yanı sıra öğrencilerin vergi algısında daha sıklıkla televizyon (%52,1), çevre (%44,8) ve okulun (%44,3) etkili olduğu görülmektedir.

Çocuklarda vergi bilincinin geliştirilmesinde eğitimin kimler tarafından ve nasıl verildiği son derece önemlidir. Vergi eğitimi daha önce de belirtildiği gibi ailede başlamakla birlikte öğretmenler ve vergi idaresi çalışanları da bu eğitimde etkin rol oynamaktadırlar. Ankette öğrencilerin vergi eğitimlerini kimlerden almak istediklerini değerlendiren seçenekli soru sorulmuş, bu soruya birden fazla yanıt verebilecekleri, açık uçlu hazırlanan diğer seçeneği ile de alternatif yanıtlarını bildirebilecekleri ifade edilmiştir. Öğrencilerin bu soru kapsamında, vergi eğitimini kimlerden almak istediklerine ilişkin düşünceleri Tablo 3.3'de görülmektedir. Tablo 3.3'e göre öğrencilerin vergi eğitimlerini en sık olarak ailelerinden (%45,7) almak istedikleri, ancak vergi idaresi çalışanlarının (%41,5) ve öğretmenlerinin (%39,0) de bu eğitimlerde etkin rol almaları gerektiğini bildirmişlerdir. Bu sonuç, öğrencilerde vergi algısını geliştirmek için aile, okul ve vergi idaresinin işbirliği içerisinde birlikte programlar yürütmelerinin önemli olduğunu göstermektedir.

Ankette öğrencilerin vergi alınmasına karşı tutum ve davranışı yansıtacağı düşünülen, devletin vergi almasını onaylama durumları bir soru ile irdelenmiştir. Öğrencilerin bu soru hakkındaki bildirimleri Tablo 3.3'de gösterilmektedir. Buna

göre, öğrencilerin %52,6'sının devletin vergi almasını onayladıkları, %20,1'inin onaylamadıkları, %27,3'ünün de bu konuda kararsız oldukları görülmektedir.

Devletin vergi almasını Tablo 3.3'den anlaşıldığı üzere onaylamayan 154 öğrenci, bu konuya olumsuz bakmalarının nedenleri ankette belirtilen seçenekleri işaretleyerek vermişler, onlar için uygun olan birden fazla seçeneği işaretlemişlerdir. Ankette oluşturulan açık uçlu diğer seçeneği ile de alternatif yanıt olanağı sağlanmıştır. Tablo 3.3 incelendiğinde, öğrencilerin %49,4'ünün sürekli vergi alındığı, %44,8'inin vergi ödemeyen insanlar olması, %42,9'unun doğru yerlere harcanmaması, %40,3'ünün çok fazla veri türünün varlığı, %34,4'ünün de vergiye ödenen paraların çok yüksek olması nedenleri ile vergiyi olumsuz algıladıkları görülmektedir. Buna göre, öğrencilerin yaklaşık yarısı sürekli vergi alındığı için olumsuz bakış açısına sahiptirler.

Ankete katılan öğrencilerin vergi ödemeyi isteme durumları, onların vergiyi nasıl algıladıklarını göstermesi açısından önem arz etmektedir. Bu konudaki bildirimlerinin dağılımı Tablo 3.3'de yer almaktadır. Tablo 3.3'den, öğrencilerin %52,6'sının vergi ödemeyi istedikleri, %21,7'sinin istemedikleri, %27,5'inin de kararsız oldukları anlaşılmaktadır. Bu sonuç, vergi ödemeye olumsuz bakan öğrenci oranının önemli büyüklükte olduğunu göstermektedir.

3.3.1.4. Öğrencilerin Vergiyi Tanımlaması

Öğrencilerin vergiyi nasıl tanımladıkları ile vergiyi nasıl algıladıkları arasında yakın bir ilişki olduğu düşünülmektedir. Öğrencilerin vergi tanımlarında ona yüklediği anlam görülecektir. Öğrencilerin vergiyi tanımlaması için ankette açık uçlu soru oluşturulmuştur. Alınan yanıtların dağılımı Tablo 3.4'de yer almaktadır.

Tablo 3.4: Verginin Tanımlanması

Vergi Tanımları	Frekans	Yüzde
Devletin ihtiyaçlarının karşılanması ve bize yol, okul, su vb. hizmetleri yapması için verilen para	310	40,5
Su, elektrik, kredi kartı vb. faturalar sırasında alınan para	13	1,7
Devletin kalkınmak için milletten gelire göre aldığı para	9	1,2
Her ay verilen bir yerin kirası	5	0,7
Alınan maaştan devlete ödenen para	27	3,5
Mal varlığımızı devlet ile paylaşma	37	4,8
Vatandaşlık görevi	9	1,2
Kamu hizmetlerine harcanmak için devletin ya da yerel idarecilerin kanunlara göre doğrudan ya da dolaylı yoldan aldığı para	10	1,3
Diğer (insanı kazıklamak, ekonomik gelir, birine borçlanmak, ek para verme, oy kullanmak, askere gitmek, sosyal olanak sağlanması için verilen para vb.)	16	2,1
Yanıtızsız	330	43,0
Toplam	766	100,0

Tablo 3.4'e göre öğrencilerin %40,5'i vergiyi "devletin ihtiyaçlarının karşılanması ve yol, su okul vb. hizmetleri yapması için verilen para" şeklinde tanımlarken, %43,1'i bu soruya yanıt vermemiştir. Buna göre, öğrencilerin yaklaşık yarısı vergi ile kamu hizmetleri arasında bir ilişki kurabilmektedir. Ancak öğrencilerin tamamına yakını vergi kavramını duymuş olmasına karşın, diğer yarısı vergi hakkında bilgiye sahip değildir.

3.3.1.5. Öğrencilerin Vergiyi Ödemesi Gerekenler Hakkındaki Düşünceleri

Tablo 3.5, öğrencilerin kimlerin vergi vermesi gerektiğine ilişkin görüşlerini göstermektedir. Öğrencilere ankette bu soruya yanıt vermeleri için kapalı uçlu seçenekler hazırlanmış, bu seçeneklerin dışında alternatif olarak açık uçlu seçenek oluşturulmuş, soruya birden fazla yanıt verme olanağı sağlanmıştır. Yanıtların yüzdeleri toplam öğrenci sayısı (766) üzerinden hesaplanmıştır.

Tablo 3.5: Vergi Ödemesi Gerekenler Hakkındaki Görüşler

	Frekans	Yüzde*
Çocuk	10	1,3
İşçi	259	33,8
Memur	284	37,1
Dükkan sahibi	298	38,9
Emekli	165	21,5
Çiftçi	144	18,8
Ev sahibi	243	31,7
Araba sahibi	247	32,2
Herkes	293	38,3
Yanıtsız	31	4,0

* *Yüzdeler n (766) sayısına göre alınmıştır.*

Buna göre; öğrencilerin %38,9'u dükkan sahiplerinin, %38,3'ü herkesin, %37,1'i memurların, %33,8'i işçilerin, %32,2'si araba sahiplerinin, %31,7'si ev sahiplerinin, %21,5'i emeklilerin, %18,8'i çiftçilerin, %1,3'ü çocukların vergi vermesi gerektiğini düşünmektedir. Ayrıca öğrencilerin %4,0'ının bu soruya yanıt vermedikleri görülmektedir. Bu sonuç, öğrencilerin vergi konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıklarını, vergiyi yeterince algılayamadıklarını göstermektedir.

3.3.1.6. Öğrencilerin Vergi Vermeyenlere Bakışı

Çalışmada öğrencilere vergi vermeyenleri nasıl tanımladıkları sorulmuş, buna ilişkin hazırlanan kapalı uçlu seçeneklerle birden fazla yanıt verebilme olanağı sağlanmıştır. Tablo 3.6, öğrencilerin vergi vermeyen birini nasıl tanımladıklarını göstermektedir.

Tablo 3.6: Öğrencilerin Vergiyi Vermeyenlere Bakışı

	Frekans	Yüzde*
Kötü	357	46,6
Kurnaz	173	22,6
Hırsız	103	13,4
Zeki	32	4,2
İyi	39	5,1
Ödeyecek durumda olmayan	359	46,9
Kararsız	175	22,8

* *Yüzdeler n (766) sayısına göre alınmıştır.*

Buna göre, öğrencilerin %46,9'u vergisini ödemeyenleri ödeyecek durumda olmayan, %46,6'sı kötü, %22,6'sı kurnaz, %13,4'ü hırsız, %5,1'i iyi, %4,2'si de zeki bir vatandaş olarak değerlendirmişlerdir. Öğrencilerin %22,8'inin ise kararsız olduğu görülmektedir. Bu veriler, öğrencilerin büyük bir kısmının vergi vermeyenlere karşı olumsuz bakış açıları olmakla birlikte, önemli bir oranda da olumlu düşüncelere sahip olduklarını göstermektedir.

3.3.1.7. Vergilerin Kaldırılmasına İlişkin Görüşleri

Öğrencilerin vergilerin kaldırılmasının sonuçlarına ilişkin görüşlerine Tablo 3.7'de yer verilmektedir.

Tablo 3.7: Vergilerin Kaldırılmasına İlişkin Görüşler

	Frekans	Yüzde
İyi olurdu	68	8,9
Kötü olurdu	387	50,5
Kararsız	174	22,7
Bilmiyor	137	17,9
Toplam	766	100,0

Tablo 3.7 incelendiğinde, öğrencilerin %50,5'inin vergilerin kaldırılmasının kötü sonuçlarının olacağını, %22,7'sinin konu hakkında kararsız olduklarını, %17,9'unun bilgisinin olmadığını, %8,9'unun iyi olacağını belirttikleri görülmektedir. Bu sonuç, öğrencilerin vergiyi algılarının yeterli olmadığını göstermektedir

3.3.2. Çapraz Tablo Analizi

Çapraz tablo analizinde, öğrencilerin demografik özelliklerinden, okudukları ilçe, yaşadıkları yer, öğrenim gördükleri sınıf, cinsiyet, yaş, ailesinin aylık geliri, anne ve babalarının eğitim düzeyi, anne ve babalarının mesleki durumu ile vergi algılarını yansıtan değişkenler karşılaştırılmıştır. Bu amaçla ki-kare testi kullanılmıştır.

3.3.2.1. Öğrenim Gördükleri İlçelere Göre Vergi Algılarındaki Farklılıklar

Öğrencilerin vergiyi nasıl algıladıkları öğrenim hayatı sırasında günün büyük bir bölümünü geçirdikleri ilçe ile ilişkilidir. Okudukları ilçelere göre öğrencilerin vergiyi algılarında bir farklılık olup olmadığı Tablo 3.8'de çapraz tablo analizi ile incelenmektedir. Okudukları ilçe ile vergi algıları arasında oluşturulan varsayımlar aşağıdaki gibidir:

H0: Öğrencilerin okudukları ilçe ile vergi kavramını duyma arasında bir farklılık yoktur.

H1: Öğrencilerin okudukları ilçe ile vergi kavramını duyma arasında bir farklılık vardır.

H0: Öğrencilerin öğrenim gördükleri ilçeler ile vergi alınmasını onaylama durumları arasında bir farklılık yoktur.

H1: Öğrencilerin öğrenim gördükleri ilçeler ile vergi alınmasını onaylama durumları arasında bir farklılık vardır.

H0: Öğrencilerin öğrenim gördükleri ilçeler ile vergi ödemeyi isteme durumları arasında bir farklılık yoktur.

H1: Öğrencilerin öğrenim gördükleri ilçeler ile vergi ödemeyi isteme durumları arasında bir farklılık vardır.

H0: Öğrencilerin öğrenim gördükleri ilçeler ile vergilerin kaldırılmasına ilişkin görüşleri arasında bir farklılık yoktur.

H1: Öğrencilerin öğrenim gördükleri ilçeler ile vergilerin kaldırılmasına ilişkin görüşleri arasında bir farklılık vardır.

Tablo 3.8: Öğrencilerin Vergi Algularında Öğrenim Gördükleri İlçelerin Etkisi

	Merkez		Ereğli		Gökçebey		Çaycuma		Alaplı		Devrek		χ^2	p
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde		
Vergi kavramını duyma														
Evet	245	35,2	205	29,4	27	3,9	104	14,9	61	8,8	55	7,8	7,04	0,21
Hayır	21	30,4	27	39,1	1	1,4	14	20,3	3	4,4	3	4,4		
Vergi alınmasını onaylama														
Evet	146	36,2	117	29,0	15	3,7	59	14,6	31	7,7	35	8,7	12,59	0,24
Hayır	50	32,5	43	27,9	4	2,6	24	15,6	21	13,6	12	7,8		
Kararsız	70	33,5	72	34,5	9	4,3	35	16,7	12	5,7	11	5,3		
Vergi ödemeyi isteme														
Evet	156	38,7	110	27,3	18	4,4	51	12,7	31	7,7	37	9,2	25,80	0,00*
Hayır	46	27,7	59	35,5	3	1,8	34	20,5	20	12,1	4	2,4		
Kararsız	64	32,5	63	32,0	7	3,5	33	16,8	13	6,6	17	8,6		
Vergilerin kaldırılmasına ilişkin görüşler														
İyi olurdu	17	25,0	25	36,8	4	5,8	15	22,1	6	8,8	1	1,5	9,91	0,07
Kötü olurdu	134	34,6	123	31,8	15	3,9	50	12,9	36	9,3	29	7,5	4,66	0,45
Kararsız	57	32,7	48	27,6	5	2,9	36	20,7	11	6,3	17	9,8	7,80	0,16
Bilmiyor	58	42,3	36	26,2	4	2,9	17	12,4	11	8,0	11	8,0	4,95	0,42

* $p < 0,05$

Tablo 3.8’de vergi kavramını duyan öğrencilerin %35,2’sinin Merkez ilçede, %29,4’ünün Ereğli’de, %14,9’unun Çaycuma’da, %8,8’inin Alaplı’da, %7,8’inin Devrek’te ve %3,9’unun Gökçebey’de öğrenim gördükleri görülmektedir. Buna göre vergi kavramını duyan öğrenciler çoğunlukla merkez ilçede ve Ereğli’de öğrenim görmektedirler. Yapılan ki-kare analizine göre bu durum istatistiksel olarak anlamlı bir fark oluşturmamıştır ($p=0,21$). Elde edilen sonuca göre, test istatistiği tablo değerinden küçük olduğundan H_0 hipotezi reddedilememiştir.

Tablo 3.8 incelendiğinde, vergi alınmasını onaylayan, onaylamayan ve konu hakkında kararsız olan öğrencilerin çoğunluğunun Merkez ilçe ve Ereğli’de öğrenim gördükleri görülmektedir. Tablodan elde edilen bilgilerden hesaplanan p olasılık değerinin 0,24 olduğu, H_1 hipotezinin reddedildiği gözlenmektedir. Bu durum öğrencilerin okudukları ilçeler ile vergi alınmasını onaylama durumları arasında anlamlı farklılık olmadığı şeklinde yorumlanmaktadır.

Öğrencilere vergi ödemeyi isteyip istemediklerine ilişkin ankette oluşturulan soruya verdikleri yanıtların çapraz analizi Tablo 3.8’de yer almaktadır. Bu tablo, vergi ödemeyi isteyen öğrencilerden %38,7’sinin Merkezde, %27,3’ünün Ereğli’de, 12,7’sinin Çaycuma’da, %9,2’sinin Devrek’te, %7,7’sinin Alaplı’da ve %4,4’ünün Gökçebey’de bulunan okullarda öğrenim gördüklerini göstermektedir. Yapılan ki-kare analizine göre de bu sonuç istatistiksel olarak anlamlı bir fark oluşturmuştur ($p=0,00$). Buna göre, H_0 hipotezi red, H_1 kabul edilmektedir. Bu durumda öğrencilerin öğrenim gördükleri ilçeler açısından vergi ödemeyi isteme durumları istatistiksel olarak önem arz etmektedir.

Öğrencilerin vergiye atfettikleri anlamın en önemli göstergelerden biri olan vergilerin kaldırılması durumunda sonuçlarının ne olacağına ilişkin öğrenim gördükleri ilçelere göre verdikleri yanıtlar Tablo 3.8’de görülmektedir. Buna göre iyi olacağını düşünen öğrencilerin çoğunluğu Ereğli’de, kötü olacağını (%34,6) düşünenler, kararsız olanlar (%32,7) ve bilgisi olmayanlar (%42,3) daha sıklıkla Merkez ilçede öğrenim görmektedirler. Yapılan çapraz analiz sonucuna göre ise, öğrencilerin öğrenim gördükleri ilçeler ile vergilerin kaldırılmasına ilişkin

düşünceleri arasında istatistiksel bir farklılık oluşmamıştır. Bu sonuç ile H0 hipotezi reddedilememiştir.

3.3.2.2. Öğrenim Gördükleri Sınıflara Göre Vergi Algılarındaki Farklılıklar

Küçük yaşlarda ailede başlayıp, okulda 6.sınıfta sosyal bilgiler dersi ile devam eden vergi eğitimlerinin, öğrencilerin vergi algılarında etkili olabileceği düşünülmektedir. Öğrencilerin öğrenim gördükleri sınıf ile vergi algılamaları arasındaki ilişkiyi saptamak üzere oluşturulan ankette yer alan sorulara verdikleri yanıtlar ki-kare analizi ile tespit edilmiştir.

Bu bölümde Tablo 3.9, öğrencilerin okudukları sınıf ile vergi algıları arasındaki farklılıkları ölçmek için oluşturulmuştur. Bu çalışmada oluşturulan varsayımlar aşağıdaki gibidir:

H0: Öğrencilerin okudukları sınıf ile vergi kavramını duyma arasında bir farklılık yoktur.

H1: Öğrencilerin okudukları sınıf ile vergi kavramını duyma arasında bir farklılık vardır.

H0: Öğrencilerin okudukları sınıf ile vergi alınmasını onaylama durumları arasında bir farklılık yoktur.

H1: Öğrencilerin okudukları sınıf ile vergi alınmasını onaylama durumları arasında bir farklılık vardır.

H0: Öğrencilerin okudukları sınıf ile vergi ödemeyi isteme durumları arasında bir farklılık yoktur.

H1: Öğrencilerin okudukları sınıf ile vergi ödemeyi isteme durumları arasında bir farklılık vardır.

H0: Öğrencilerin okudukları sınıf ile vergilerin kaldırılmasının sonuçlarına ilişkin görüşleri arasında bir farklılık yoktur.

H1: Öğrencilerin okudukları sınıf ile vergilerin kaldırılmasının sonuçlarına ilişkin görüşleri arasında bir farklılık vardır.

Tablo 3.9: Öğrencilerin Vergi Algularında Okudukları Sınıfın Etkisi

	4.sınıf		5.sınıf		6.sınıf		7.sınıf		8.sınıf		χ^2	p
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde		
Vergi kavramını duyma												
Evet	126	18,1	135	19,4	136	19,5	150	21,5	150	21,5	40,11	0,00*
Hayır	21	30,4	25	36,2	20	29,0	2	2,9	1	1,5		
Vergi alınmasını onaylama												
Evet	79	19,6	89	22,1	66	16,4	86	21,3	83	20,6	20,42	0,00*
Hayır	34	22,1	30	19,5	30	19,5	37	24,0	23	14,9		
Kararsız	34	16,3	41	19,6	60	28,7	29	13,9	45	21,5		
Vergi ödemeyi isteme												
Evet	83	20,6	89	22,1	67	16,6	90	22,3	74	18,4	16,10	0,04*
Hayır	27	16,3	27	16,3	38	22,9	34	20,5	40	24,1		
Kararsız	37	18,8	44	22,3	51	25,9	28	14,2	37	18,8		
Vergilerin kaldırılmasına ilişkin görüşler												
İyi olurdu	20	29,4	13	19,1	10	14,7	17	25,0	8	11,8	8,74	0,06
Kötü olurdu	69	17,8	79	20,4	69	17,8	87	22,5	83	21,5	7,24	0,12
Kararsız	29	16,7	46	26,4	35	20,1	30	17,2	34	17,5	4,84	0,30
Bilmiyor	29	21,2	22	16,1	42	30,7	19	13,9	25	18,2	14,06	0,00*

* $p < 0,05$

Tablo 3.9’da görüldüğü gibi, yapılan çapraz tablo ve ki-kare analizine göre öğrencilerin okudukları sınıflar ile vergi kavramını duymayı test etmek amacıyla geliştirilen H1 hipotezi desteklenmiştir. Buna göre, üst sınıflara yükseldikçe vergi kavramını duyan öğrenci sayısı artmaktadır.

Tablo 3.9’dan, öğrencilerin 6. sınıfta vergi alınmasını onaylama konusunda daha fazla oranda (%28,7) kararsız oldukları, vergi alınmasını onaylamayan öğrencilerin en yüksek oranda 7.sınıfta (%24,0), onaylayan öğrencilerin ise 5.sınıfta (%22,1) okudukları anlaşılmaktadır. Yapılan ki-kare analiz sonucuna göre, bu farklılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p=0,00$).

Tablo 3.9’a göre, 6.sınıfta okuyan öğrenciler, diğer sınıflarda okuyanlara göre en az oranda (%16,6) vergi vermeyi istemekte, en fazla oranda da vergi ödemeyi istemeyip (%22,9), aynı zamanda konu hakkında kararsız (%25,9) kalmaktadırlar. Burada 6.sınıf öğrencilerinin vergi ödeme konusunda isteksiz olmaları, ödenen vergilerin kendilerine geri dönmesi konusunda çekincelerinin olduğunu düşündürmektedir. Yapılan ki-kare analizi ile de, öğrencilerin okuduğu sınıflar ile vergi vermeyi isteme durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık vardır ($p=0,04$). Bu durumda H0 hipotezi reddedilip, H1 hipotezi kabul edilmektedir.

Tablo 3.9 incelendiğinde, vergilerin kaldırılmasının iyi sonuçlarının olacağını düşünen öğrencilerin en yüksek oranda 4.sınıfta (%29,4) olduğu, kötü olacağını düşünenlerin çoğunlukla 7.sınıfta (%22,5) okuduğu, kararsız olanların çoğunlukla 5.sınıfta (%26,4) olduğu, sonuçlarının ne olacağını bilmeyenlerin ise en fazla 6.sınıfta (%30,7) olan öğrenciler olduğu görülmektedir. Değişkenler arasındaki ilişkinin varlığını değerlendirmek için yapılan ki-kare analiz sonuçlarına göre sadece öğrencilerin okudukları sınıflar ile sonuçlarının ne olacağını bilmeyen grup arasında istatistiksel anlamlı doğrusal bir ilişki bulunmuş ($p=0,00$), bu grupta H1 hipotezi kabul edilmiştir. Diğer gruplarda H0 hipotezi reddedilememiştir.

3.3.2.3. Yaşlarına Göre Vergi Algılarındaki Farklılıklar

Küçük yaşlarda çocuklar ailede ebeveynlerin tepkileri doğrultusunda vergi kavramı ile karşı karşıya kalırlar. Piaget'in zihinsel gelişim kuramına göre, çocuk erken adölesan döneminden (10-13 yaş) orta adölesan dönemine (14-16 yaş) gelinceye kadar ekonominin temel prensiplerini tam olarak kavrayamamaktadır. Kavramlar arasında soyut ilişki kurmaya başladığı 11 yaşından sonra problemler arasında ilişki kurmaya başlayabildiği için vergi kavramını daha iyi algılayabilir.

Bu bölümde öğrencilerin yaşları ile vergi algısı arasındaki farklılıklar çapraz tablo analizleri yapılarak incelenmiş ve aşağıdaki varsayımlar oluşturulmuştur:

H0: Öğrencilerin yaşları ile vergi kavramını duyma arasında bir farklılık yoktur.

H1: Öğrencilerin yaşları ile vergi kavramını duyma arasında bir farklılık vardır.

H0: Öğrencilerin yaşları ile vergi alınmasını onaylama durumları arasında bir farklılık yoktur.

H1: Öğrencilerin yaşları ile vergi alınmasını onaylama durumları arasında bir farklılık vardır.

H0: Öğrencilerin yaşları ile vergi ödemeyi isteme durumları arasında bir farklılık yoktur.

H1: Öğrencilerin yaşları ile vergi ödemeyi isteme durumları arasında bir farklılık vardır.

H0: Öğrencilerin yaşları ile vergilerin kaldırılmasına ilişkin görüşleri arasında bir farklılık yoktur.

H1: Öğrencilerin yaşları ile vergilerin kaldırılmasına ilişkin görüşleri arasında bir farklılık vardır.

Tablo 3.10: Öğrencilerin Vergi Algularında Yaşlarının Etkisi

	9 yaş		10 yaş		11 yaş		12 yaş		13 yaş		χ^2	p
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde		
Vergi kavramını duyma												
Evet	118	16,9	125	17,9	142	20,4	160	23,0	152	21,8	36,98	0,00*
Hayır	19	27,5	19	27,5	26	37,7	3	4,4	2	2,9		
Vergi alınmasını onaylama												
Evet	70	17,4	87	21,6	77	19,1	84	20,8	85	21,1	13,62	0,09
Hayır	33	21,4	22	14,3	36	23,4	40	26,0	23	14,9		
Kararsız	34	16,3	35	16,7	55	26,3	39	18,7	46	22,0		
Vergi ödemeyi isteme												
Evet	76	18,9	84	20,8	77	19,1	91	22,6	75	18,6	11,05	0,19
Hayır	25	15,0	23	13,9	40	24,1	37	22,3	41	24,7		
Kararsız	36	18,3	37	18,8	51	25,9	35	17,7	38	19,3		
Vergilerin kaldırılmasına ilişkin görüşler												
İyi olurdu	18	26,5	11	16,9	16	23,5	14	20,6	9	13,2	5,33	0,25
Kötü olurdu	63	16,3	76	19,6	75	19,4	89	23,0	84	21,7	5,82	0,21
Kararsız	28	16,1	37	21,3	40	23,0	34	19,5	35	20,1	1,56	0,81
Bilmiyor	28	20,4	20	14,6	37	27,0	27	19,7	25	18,2	4,61	0,32

* $p < 0,05$

Tablo 3.10, öğrencilerin yaşları arttıkça vergi kavramını duyma oranlarının da arttığını göstermektedir. Yaşın vergi kavramını duyma üzerindeki etkisini ölçmeye yönelik yapılan analiz sonucunda istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuştur ($p=0,00$). Buna göre, H1 hipotezi kabul edilmiş, H0 hipotezi reddedilmiştir. Elde edilen bu bulgular, zihinsel gelişim kuramına uyumlu şekilde öğrencilerin vergi kavramını duyduklarını göstermektedir.

Bu tablodan, vergi alınmasını en yüksek oranda 10 yaşında (%21,6) öğrencilerin onayladıkları, 12 yaşındakilerin (%26,0) onaylamadıkları ve 11 yaşındakilerin (%26,3) kararsız kaldıkları görülmektedir. Ancak ki-kare analizi sonucuna göre değişkenler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı ($p=0,09$) anlaşılmaktadır. Bu durumda, H0 hipotezi reddedilememiştir.

Tablo 3.10 incelendiğinde, öğrencilerin yaşları ile vergi ödemeyi isteme oranları arasında belirgin bir değişiklik olmadığı, ancak vergi vermeyi isteyen öğrencilerin en fazla 12 yaş (%22,6) ve 10 yaş (%20,8) grubu öğrenciler olduğu görülmektedir. Bununla birlikte vergi ödemeyi istemeyen (%24,1) ve kararsız (%25,9) olan öğrenciler çoğunlukla 11 yaş grubundadır. Tablo 3.10'da yer alan ki-kare sonuçlarına göre, test istatistiği tablo değerinden küçük olduğu için H0 hipotezi reddedilememiştir. Buna göre yaş dağılımı ile öğrencilerin vergi ödemeyi istemeleri arasında anlamlı bir farklılık yoktur.

Analiz sonuçlarına göre, öğrencilerin yaşları ne olursa olsun, vergilerin kaldırılmasının kötü sonuçlarının olacağını söyleyenlerin oranı en fazlaydı. Vergilerin kaldırılmasının iyi sonuçlarının olacağını (%26,5) ve bilgisinin olmadığını (%20,4) düşünen öğrenciler ise çoğunlukla 9 yaş grubundaydı. Yapılan ki-kare analiz sonucuna göre $p>0,05$ olduğu için H0 hipotezi reddedilememiştir. Buna göre öğrencilerin yaşları ile vergilerin kaldırılmasına ilişkin görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

3.3.2.4. Cinsiyetlerine Göre Vergi Algılarındaki Farklılıklar

Bu kısımda, benzer anket soruları gruplandırılarak ankete katılan öğrencilerinin anket sorularına verdikleri yanıtlar ile cinsiyetleri arasındaki ilişkinin ölçüldüğü farklı çapraz tablolar yer almaktadır. Oluşturulan varsayımlar aşağıdaki gibidir:

H0: Öğrencilerin cinsiyetleri ile vergi kavramını duyma arasında bir farklılık yoktur.

H1: Öğrencilerin cinsiyetleri ile vergi kavramını duyma arasında bir farklılık vardır.

H0: Öğrencilerin cinsiyetleri ile vergi alınmasını onaylama durumları arasında bir farklılık yoktur.

H1: Öğrencilerin cinsiyetleri ile vergi alınmasını onaylama durumları arasında bir farklılık vardır.

H0: Öğrencilerin cinsiyetleri ile vergi ödemeyi isteme durumları arasında bir farklılık yoktur.

H1: Öğrencilerin cinsiyetleri ile vergi ödemeyi isteme durumları arasında bir farklılık vardır.

H0: Öğrencilerin cinsiyetleri ile vergilerin kaldırılmasının sonuçlarına ilişkin görüşleri arasında bir farklılık yoktur.

H1: Öğrencilerin cinsiyetleri ile vergilerin kaldırılmasının sonuçlarına ilişkin görüşleri arasında bir farklılık vardır.

Tablo 3.11: Öğrencilerin Vergi Algılarında Cinsiyetin Etkisi

	Kız		Erkek		χ^2	p
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde		
Vergi kavramını duyma						
Evet	336	48,2	361	51,8	0,39	0,52
Hayır	33	47,8	36	52,2		
Vergi alınmasını onaylama						
Evet	192	47,6	211	52,4	3,44	0,17
Hayır	68	44,2	86	55,8		
Kararsız	112	53,6	97	46,4		
Vergi ödemeyi isteme						
Evet	193	47,9	210	52,1	3,64	0,16
Hayır	73	44,0	93	56,0		
Kararsız	106	53,8	91	46,2		
Vergilerin kaldırılmasına ilişkin görüşler						
İyi olurdu	26	38,2	42	61,8	3,18	0,07
Kötü olurdu	186	48,1	201	51,9	0,07	0,77
Kararsız	92	52,9	82	47,1	1,67	0,19
Bilmiyor	68	49,6	69	50,4	0,07	0,78

Cinsiyetleri farklı öğrencilere vergi kavramını daha önce duyup duymadıkları sorulmuş, bu soruya erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha fazla oranda (%51,8) “evet” yanıtı verdikleri görülmektedir. Elde edilen analiz sonuçlarına göre, cinsiyet ile vergi kavramını duyma arasında beklenen bir farklılığın varlığı değerlendirilecek olursa; p olasılık değeri %5’den büyük olduğundan (0,52) H0 hipotezi reddedilememiştir. Buna göre öğrencilerin cinsiyetleri ile vergi kavramını duyma durumları arasında bir farklılık oluşmamaktadır.

Tablo 3.11, erkek ve kız öğrencilerin vergi alınmasını onaylama durumları arasındaki farklılıkları değerlendirmektedir. Bu tabloya göre, vergi alınmasını onaylayan 403 öğrenciden 211 (%52,4)’i erkektir. Ayrıca tablodan vergi alınmasını onaylama konusunda kararsız olan grubun kız öğrenciler (%53,6) olduğu anlaşılmaktadır. Yapılan ki-kare analizine göre bu durum istatistiksel olarak anlamlı bir fark oluşturmamıştır (p=0,17). Bu durumda H0 hipotezi reddedilememiştir.

Ankete katılan erkek ve kız öğrencilerine vergi ödemeyi isteyip istemedikleri sorulmuş, öğrencilerin bu soruya verdikleri yanıtlar analiz edilmiştir. Elde edilen sonuçlara Tablo 3.11’de yer verilmiştir. Buna göre erkek öğrencilerin %52,1’i, kız öğrencilerin %47,9’u vergi vermeyi istemektedirler. Aynı tablodan erkek

öğrencilerin %56'sı, kız öğrencilerin %44'ü vergi vermeye gönüllü değildirler. Kararsız olan öğrenciler arasında kız öğrenciler %53,8'lik oranı oluştururken, erkek öğrencilerin oranı %46,2'dir. Tablo 3.11'de yer alan ki-kare sonucuna göre p olasılık değeri %5 tablo değerinden büyüktür ($p=0,16$). Bu bağlamda H_0 hipotezi reddedilememiştir. Bu sonuçlar, erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre vergi vermeye daha gönüllü, aynı zamanda gönülsüz olduklarını, kız öğrencilerin ise kararsız kaldıklarını, ancak, iki değişken arasında istatistiksel anlamlı bir farklılık olmadığını göstermektedir.

Tablo 3.11 incelendiğinde, erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha fazla oranda vergilerin kaldırılmasının sonuçlarının iyi ve kötü sonuçlarının olacağını düşündükleri, kız öğrencilerin de erkek öğrencilere göre daha kararsız kaldıkları görülmektedir. Tablo verileri, bilmeyen grup olarak kız ve erkek öğrencilerin sayılarında belirgin bir fark olmadığını da göstermektedir. Yapılan ki-kare testi sonucuna göre cinsiyetleri ile öğrencilerin görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır. Buna göre H_0 reddedilememiştir. Bu sonuç cinsiyet farklılıklarının öğrencilerin vergilerin kaldırılmasının sonuçlarına ilişkin görüşleri üzerinde bir etkisinin olmadığını göstermektedir.

3.3.2.5. Yaşadıkları Yere Göre Vergi Algılarındaki Farklılıklar

Yaşanılan yer, öğrencilerin genel olarak davranışlarında, çalışma kapsamında da vergiyi algılamalarında ve vergiye karşı tutum ve davranışlarında belirleyici rol oynayabilmektedir. Şehir merkezinde ve ilçede yaşayan öğrencilerin köyde yaşayanlara göre kamu hizmetlerinden yararlanma sıklığının artışına bağlı olarak verginin kendilerine geri dönünü daha fazla hissetmeleri nedeniyle daha bilinçli hareket edebileceği söylenebilir.

Bu bölümde ankete katılan öğrencilerin yaşadıkları yere göre vergi algılamalarındaki değişiklikler çapraz tablo analizleri ile ölçülmektedir. Oluşturulan varsayımlar aşağıdaki gibidir:

H_0 : Öğrencilerin yaşadıkları yer ile vergi kavramını duyma arasında bir farklılık yoktur.

H1: Öğrencilerin yaşadıkları yer ile vergi kavramını duyma arasında bir farklılık vardır.

H0: Öğrencilerin yaşadıkları yer ile vergi alınmasını onaylama durumları arasında bir farklılık yoktur.

H1: Öğrencilerin yaşadıkları yer ile vergi alınmasını onaylama durumları arasında bir farklılık vardır.

H0: Öğrencilerin yaşadıkları yer ile vergi ödemeyi isteme durumları arasında bir farklılık yoktur.

H1: Öğrencilerin yaşadıkları yer ile vergi ödemeyi isteme durumları arasında bir farklılık vardır.

H0: Öğrencilerin yaşadıkları yer ile vergilerin kaldırılmasının sonuçlarına ilişkin görüşleri arasında bir farklılık yoktur.

H1: Öğrencilerin yaşadıkları yer ile vergilerin kaldırılmasının sonuçlarına ilişkin görüşleri arasında bir farklılık vardır.

Tablo 3.12: Öğrencilerin Vergi Algılarında Yaşadıkları Yerin Etkisi

	Şehir merkezi		İlçe		Köy		χ^2	p
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde		
Vergi kavramını duyma								
Evet	260	37,3	367	52,7	70	10,0	0,71	0,69
Hayır	23	33,3	40	58,0	6	8,7		
Vergi alınmasını onaylama								
Evet	151	37,5	212	52,6	40	9,9	1,35	0,85
Hayır	61	39,6	79	51,3	14	9,1		
Kararsız	71	34,0	116	55,5	22	10,5		
Vergi ödemeyi isteme								
Evet	164	40,7	204	50,6	35	8,7	6,91	0,14
Hayır	54	32,5	90	54,2	22	13,3		
Kararsız	65	33,0	113	57,4	19	9,6		
Vergilerin kaldırılmasına ilişkin görüşler								
İyi olurdu	24	35,3	31	45,6	13	19,1	7,21	0,02*
Kötü olurdu	139	35,9	209	54,0	39	10,1		
Kararsız	58	33,3	101	58,0	15	8,6		
Bilmiyor	62	45,2	66	48,2	9	6,6		

* $p < 0,05$

Tablo 3.12’de, vergi kavramını duyan öğrencilerin yaşadıkları yerler incelendiğinde, %52,7’sinin ilçelerde, %37,3’ünün şehir merkezinde, %10’unun da köyde yaşadıkları görülmektedir. Yapılan ki-kare analizinin sonucuna göre p olasılık değeri %5’den büyük olduğu için değişkenler arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamaktadır. Buna göre H0 hipotezi reddedilememiştir. Bu sonuç, çalışmada öğrencilerin vergi kavramını duymalarında yaşadıkları yerin bir etkisinin olmadığını göstermektedir.

Tablo 3.12 incelendiğinde, vergi alınmasını onaylayan (%52,6) ve onaylamayan (%51,3) öğrencilerin çoğunlukla ilçelerde yaşadıkları, bunu sırasıyla şehir merkezi ve köyde yaşayan öğrencilerin izlediği görülmektedir. Elde edilen analiz sonucuna göre, yaşanan yerin öğrencilerin vergi alınmasını onaylama durumları ile bir ilişkisinin olup olmadığına bakılacak olursa, p olasılık değeri %5’den büyük olduğundan H0 reddedilememiştir. Bu durumda, öğrencilerin vergi alınmasını onaylama durumlarında yaşanan yerin etkisi olmadığı söylenebilir.

Ankete katılan öğrencilere vergi ödemeyi isteyip istemedikleri sorulmuş, alınan yanıtlar yaşadıkları yere göre çapraz tablo analizi ile değerlendirilmiştir. Buna göre, vergi ödemeyi isteyen (%50,6) ve istemeyen (%54,2) öğrencilerin çoğunlukla ilçelerde yaşadıkları, bunu sırasıyla şehir merkezi ve köyde yaşayan öğrencilerin izlediği görülmektedir. Elde edilen analiz sonucuna göre, yaşanan yerin öğrencilerin vergi alınmasını onaylama durumları arasında istatistiksel olarak bir farklılığın olup olmadığına bakılacak olursa, p olasılık değeri %5'den büyük olduğundan H_0 reddedilememiştir. Bu durumda, öğrencilerin vergi ödemeyi istemelerinde yaşanan yerin etkisi olmadığı söylenebilir.

Tablo 3.12 incelendiğinde, yaşadıkları yer ne olursa olsun öğrencilerin çoğunluğunun vergilerin kaldırılmasının sonuçlarının kötü sonuçlarının olacağını düşündükleri görülmektedir. Tablodan vergilerin kaldırılmasının sonuçlarının iyi olacağını düşünen (%45,6) ve kararsız (%58,0) olan öğrencilerin daha sıklıkla ilçede yaşadıkları da görülmektedir. Yapılan ki-kare analiz sonucuna göre yaşanan yer ile öğrencilerin görüşleri arasında sadece iyi sonuçlarının olacağını düşünen grupta istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır ($p=0,02$). Buna göre H_1 hipotezi kabul edilip, H_0 reddedilmektedir. Bu sonuç vergilerin kaldırılmasının iyi olacağını düşünen grup dışında yaşanan yerin öğrencilerin görüşleri üzerinde bir etkisinin olmadığını göstermektedir.

3.3.2.6. Annelerin Eğitim Durumuna Göre Vergi Algılarındaki Farklılıklar

Ebeveynlerin eğitim düzeyi, aile içinde vergi hakkında sohbetleri, ebeveynlerin tutum ve davranışlarını etkileyeceğinden çocuklarının vergiye atfettikleri anlam ile ilişkili olmaktadır. Bu bölümde annelerin eğitim düzeyinin öğrencilerin vergi algılarında nasıl bir etkiye sahip olduğu çapraz tablo analizleri ile ölçülmektedir. Bu çalışma ile oluşturulan varsayımlar aşağıdaki gibidir:

H_0 : Annelerin eğitim düzeyleri ile öğrencilerin vergi kavramını duyma arasında bir farklılık yoktur.

H_1 : Annelerin eğitim düzeyleri ile öğrencilerin vergi kavramını duyma arasında bir farklılık vardır.

H0: Annelerin eğitim düzeyleri ile öğrencilerin vergi alınmasını onaylama durumları arasında bir farklılık yoktur.

H1: Annelerin eğitim düzeyleri ile öğrencilerin vergi alınmasını onaylama durumları arasında bir farklılık vardır.

H0: Annelerin eğitim düzeyleri ile öğrencilerin vergi ödemeyi isteme durumları arasında bir farklılık yoktur.

H1: Annelerin eğitim düzeyleri ile öğrencilerin vergi ödemeyi isteme durumları arasında bir farklılık vardır.

H0: Annelerin eğitim düzeyleri ile öğrencilerin vergilerin kaldırılmasına ilişkin görüşleri arasında bir farklılık yoktur.

H1: Annelerin eğitim düzeyleri ile öğrencilerin vergilerin kaldırılmasına ilişkin görüşleri arasında bir farklılık vardır.

Tablo 3.13: Öğrencilerin Vergi Algularında Anne Eğitim Düzeyinin Etkisi

	Okuryazar değil		Okur yazar		İlkokul		Ortaokul		Lise		Üniversite		χ^2	p
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde		
Vergi kavramını duyma														
Evet	19	2,7	37	5,3	240	34,4	111	15,9	199	28,6	91	13,1	5,56	0,35
Hayır	3	4,3	4	5,8	20	29,0	16	23,2	14	20,3	12	17,4		
Vergi alınmasını onaylama														
Evet	10	2,5	20	5,0	125	31,0	70	17,4	126	31,2	52	12,9	12,95	0,22
Hayır	7	4,5	6	3,9	62	40,3	27	17,5	34	22,1	18	11,7		
Kararsız	5	2,4	15	7,2	73	34,9	30	14,4	53	25,4	33	15,7		
Vergi ödemeyi isteme														
Evet	11	2,7	21	5,2	131	32,5	64	15,9	120	29,8	56	13,9	8,95	0,53
Hayır	2	1,2	6	3,6	62	37,3	27	16,3	46	27,7	23	13,9		
Kararsız	9	4,5	14	7,1	67	34,0	36	18,3	47	23,9	24	12,2		
Vergilerin kaldırılmasına ilişkin görüşler														
İyi olurdu	2	2,9	8	11,8	25	36,8	10	14,7	14	20,6	9	13,2	7,46	0,18
Kötü olurdu	8	2,0	17	4,4	126	32,6	59	15,2	126	32,6	51	13,2	10,78	0,05
Bilmiyor	6	3,5	10	5,7	63	36,2	26	14,9	45	25,9	24	13,8	1,35	0,92
	6	4,4	7	5,1	46	33,6	32	23,4	28	20,4	18	13,1	9,23	0,10

Tablo 3.13’de annesinin eğitim düzeyi ilkokul olan öğrencilerin daha sıklıkla vergi kavramını duydukları, bunu lise (%28,6) ve üniversite (%13,1) mezunu olanların izledikleri görülmektedir. Okur-yazar olmayan (%2,7) annelerin çocuklarının vergi kavramını en az oranda duydukları da tablodan anlaşılmaktadır. Yapılan ki-kare analizine göre annelerin eğitim düzeyi ile öğrencilerin vergi kavramını duymaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($p=0,35$).

Tablo 3.13 incelendiğinde, anneleri lise mezunu olan öğrencilerin vergi alınmasını en yüksek (%31,2) oranda onayladıkları, sırasıyla ilkokul (%31,0), ortaokul (%17,4) ve üniversite (%12,9) mezunu olanların izlediği görülmektedir. Okur-yazar olmayan annelerin çok az oranda (%2,5) çocukları vergi alınmasına onay vermektedirler. Ki-kare analizi sonucuna göre p olasılık değeri %5’den büyüktür, iki değişken arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Bu durumda, H_0 hipotezi reddedilememiştir. Bu sonuç, öğrencilerin vergi alınmasını onaylamalarının üzerinde annelerin eğitim düzeylerinin bir etkisinin bulunmadığını göstermektedir.

Öğrenci annelerinin eğitim düzeyi ile vergi ödemeyi istemeleri arasındaki farklılıkların analiz sonuçları Tablo 3.13’de yer almaktadır. Buna göre, öğrencilerin anneleri okur-yazar olmayanların öğrencilerin %2,7’si, okuryazar olanların %5,2’si, ilkokul mezunu olanların %32,5’i, ortaokul mezunu olanların %15,9’u, lise mezunu olanların %29,8’i ve üniversite mezunu olanların %13,9’u vergi ödemeyi istemektedirler. Bu çalışma ile varsayılan hipotez, ki-kare analiz sonucuna göre hesaplanan p olasılık değeri %5’den büyük olduğu için H_0 hipotezi reddedilememiştir. Buna göre öğrencilerin vergi vermeyi isteme durumları ile annelerinin eğitim düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmadığı söylenebilir.

Tablo 3.13 incelendiğinde anneleri hangi eğitim düzeyine sahip olursa olsun öğrencilerin vergilerin kaldırılmasının çoğunlukla kötü sonuçlarının olacağını belirttikleri görülmektedir. Aynı zamanda anneleri ilkokul ve lise mezunu olan öğrencilerin vergilerin kaldırılmasının kötü olacağını daha sıklıkla belirttikleri de

görülmektedir. İyi sonuçlarının olacağını belirten öğrencilerin anneleri daha fazla ilkokul mezunu (%36,8), görüşünde kararsız olanlar da çoğunlukla ilkokul mezunu (%36,2)'dur. İstatistiksel olarak hesaplanan p olasılık değeri ile tablo değerleri karşılaştırıldığında, $p > 0,05$ olduğu için H_0 reddedilememiştir. Bunun anlamı, annelerin eğitim düzeyi ile öğrencilerin vergilerin kaldırılmasının sonuçları hakkındaki görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

3.3.2.7. Babaların Eğitim Durumuna Göre Vergi Algılarındaki Farklılıklar

Annenin eğitim düzeyi gibi babanın eğitim düzeyi de çocukların vergiye attettikleri anlam ile ilişkilidir. Bu bölümde öğrenci babalarının eğitim düzeyinin öğrencilerin vergi algılamalarında nasıl bir etkiye sahip olduğu çapraz tablo analizleri ile ölçülmektedir. Varsayılan hipotezler aşağıdaki gibidir:

H_0 : Babaların eğitim düzeyi ile öğrencilerin vergi kavramını duyma arasında bir farklılık yoktur.

H_1 : Babaların eğitim düzeyi ile öğrencilerin vergi kavramını duyma arasında bir farklılık vardır.

H_0 : Babaların eğitim düzeyleri ile öğrencilerin vergi alınmasını onaylama durumları arasında bir farklılık yoktur.

H_1 : Babaların eğitim düzeyleri ile öğrencilerin vergi alınmasını onaylama durumları arasında bir farklılık vardır.

H_0 : Babaların eğitim durumları ile öğrencilerin vergi ödemeyi isteme durumları arasında bir farklılık yoktur.

H_1 : Babaların eğitim durumları ile öğrencilerin vergi ödemeyi isteme durumları arasında bir farklılık vardır.

H_0 : Babaların eğitim durumları ile öğrencilerin vergilerin kaldırılmasının sonuçlarına ilişkin görüşleri arasında bir farklılık yoktur.

H_1 : Babaların eğitim durumları ile öğrencilerin vergilerin kaldırılmasının sonuçlarına ilişkin görüşleri arasında bir farklılık vardır.

Tablo 3.14: Öğrencilerin Vergi Algularında Baba Eğitim Düzeyinin Etkisi

	Okuryazar değil		Okur yazar		İlkokul		Ortaokul		Lise		Üniversite		χ^2	p
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde		
Vergi kavramını duyma														
Evet	12	1,7	34	4,9	138	19,8	105	15,1	243	34,9	165	23,6	11,73	0,03*
Hayır	5	7,3	4	5,8	16	23,2	13	18,8	18	26,1	13	18,8		
Vergi alınmasını onaylama														
Evet	5	1,2	22	5,5	69	17,1	66	16,4	137	34,0	104	25,8	12,96	0,22
Hayır	4	2,6	6	3,9	37	24,0	26	16,9	50	32,5	31	20,1		
Kararsız	8	3,8	10	4,8	48	23,0	26	12,4	74	35,4	43	20,6		
Vergi ödemeyi isteme														
Evet	7	1,7	21	5,2	68	16,9	62	15,4	131	32,5	114	28,3	22,97	0,01*
Hayır	2	1,2	7	4,2	34	20,5	27	16,3	68	41,0	28	16,8		
Kararsız	8	4,1	10	5,1	52	26,4	29	14,7	62	31,5	36	18,2		
Vergilerin kaldırılmasına ilişkin görüşler														
İyi olurdu	5	7,4	8	11,8	16	23,5	9	13,2	20	29,4	10	14,7	19,30	0,02*
Kötü olurdu	4	1,0	18	4,7	69	17,8	58	15,0	135	34,9	103	26,6	11,19	0,04*
Kararsız	3	1,7	8	4,6	39	22,4	28	16,1	54	31,0	42	24,1	1,66	0,89
Bilmiyor	5	3,6	5	3,6	30	21,9	23	16,8	52	38,0	22	16,1	7,02	0,21

* $p < 0,05$

Tablo 3.14 incelendiğinde, babaları lise mezunu olan öğrencilerin daha sıklıkla vergi kavramını duydukları, bunu üniversite mezunu (%23,6), ilkokul (%19,8) ve ortaokul mezunu (%15,1) olanların izlediği görülmektedir. Babaları okur-yazar olmayan öğrencilerin en az oranda (%1,7) vergi kavramını duydukları da tablodan anlaşılmaktadır. Yapılan ki-kare analiz sonucuna göre babaların eğitim düzeyleri ile öğrencilerin vergi kavramını duyma durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır ($p=0,03$). Bu durumda H_0 hipotezi reddedilmekte, H_1 hipotezi ise kabul edilmektedir. Buna göre, babaların eğitim düzeyleri öğrencilerin vergi kavramını duymalarında etkili olmaktadır.

Tablo 3.14'e göre babası okur-yazar olmayanların %1,2'si, okur-yazar olanların %5,5'i, ilkokul mezunu olanların %17,1'i, ortaokul mezunu olanların %16,4'ü, lise mezunu olanların %34,0'ı ve üniversite mezunu olanların %25,8'i vergi alınmasını onaylamaktadırlar. Kararsız olanlar da benzer şekilde çoğunlukla babası lise mezunu olanlardır (%35,4). Bu sonuç, istatistiksel olarak incelenecek olursa, hesaplanan 0,22 p olasılık değeri %5 tablo değerinden büyük olduğu için H_0 reddedilememiştir. Bu durum, babalarının eğitim düzeyleri ile öğrencilerin vergi alınmasını onaylama durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmadığını göstermektedir.

Tablo 3.14'den babaları lise mezunu (%32,5) olan öğrencilerin çoğunlukla vergi vermeye gönüllü oldukları anlaşılmaktadır. Bunu üniversite (%28,3), ilkokul mezunu (%16,9) babaya sahip olan çocukların izlediği görülmektedir. Babaları lise (%31,5) ve ilkokul mezunu (%26,4) olan öğrencilerin kararsız olma oranları diğerlerine göre daha yüksektir. Yapılan ki-kare analizine göre hesaplanan p olasılık değeri (0,01) %5 tablo değerinden küçük olduğu için H_1 hipotezi kabul, H_0 hipotezi reddedilmektedir. Bu durumda, babalarının eğitim düzeyleri öğrencilerin vergiyi gönüllü ödeme istekleri üzerinde etkili olmaktadır.

Tablo 3.14 incelendiğinde, babalarının eğitim düzeyleri ne olursa olsun öğrencilerin vergilerin kaldırılmasının çoğunlukla kötü sonuçlarının olacağını belirttikleri görülmektedir. Tablodan babaları lise (%34,9) ve üniversite mezunu (%26,6) olan öğrencilerin vergilerin kaldırılmasının kötü olacağını daha sıklıkla

belirttikleri de görülmektedir. İyi sonuçlarının olacağını belirten öğrencilerin sayısı (68) diğer kararsız (174) ve bilmeyen (137) gruba göre en az sayıdadır. Kararsız olan öğrencilerin babaları sıklıkla lise (%31,0) ve üniversite (%24,1) mezunudur. İstatistiksel olarak hesaplanan p olasılık değeri ile tablo değerleri karşılaştırıldığında, iyi ve kötü sonuçlarının olacağını belirten öğrenciler ile babalarının eğitim düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkin göstergesi olan p olasılık değeri %5'den küçüktür. Buna göre bu grupta H1 hipotezi kabul, H0 hipotezi ise reddedilmektedir. Bu sonuca göre, öğrencilerin vergilerin kaldırılmasının iyi ve kötü sonuçlarının olacağını bildirmeleri babalarının eğitim düzeyine göre farklılık göstermektedir.

3.3.2.8. Annelerin Mesleki Durumlarına Göre Vergi Algılarındaki Farklılıklar

Annelerinin mesleği öğrencilerin vergiyi algılarında, tutum ve davranışlarında önemli rol oynayabilir. Annelerinin devletten aldığı sabit ücretle çalışan memur, emekli ve işçi statüsünde çalışmaları çocukların bu konuda bilinçli ve vergiye karşı daha olumlu tutum ve davranış sergilemesine katkıda bulunabilir. Serbest mesleğe sahip olarak özel sektörde ya da kendine ait bir iş yerinde çalışan annelerin kazancı yetersiz olduğundan ya da değişkenlik göstereceğinden vergiye karşı uyumları olmayabilir, bu durum çocuklarını da etkileyebilir.

Bu bölümde annelerinin mesleki durumlarının öğrencilerin vergi algılarında nasıl bir etkiye sahip olduğu çapraz tablo analizleri ile ölçülmektedir. Oluşturulan varsayımlar aşağıdaki gibidir:

H0: Annelerin mesleki durumları ile öğrencilerin vergi kavramını duyma arasında bir farklılık yoktur.

H1: Annelerin mesleki özellikleri ile öğrencilerin vergi kavramını duyma arasında bir farklılık vardır.

H0: Annelerin mesleki durumları ile öğrencilerin vergi alınmasını onaylama durumları arasında bir farklılık yoktur.

H1: Annelerin mesleki durumları ile öğrencilerin vergi alınmasını onaylama durumları arasında bir farklılık vardır.

H0: Annelerin mesleki durumları ile öğrencilerin vergi ödemeyi isteme durumları arasında bir farklılık yoktur.

H1: Annelerin mesleki durumları ile öğrencilerin vergi ödemeyi isteme durumları arasında bir farklılık vardır.

H0: Annelerin meslekleri ile öğrencilerin vergilerin kaldırılmasına ilişkin görüşleri arasında bir farklılık yoktur.

H1: Annelerin meslekleri ile öğrencilerin ile vergilerin kaldırılmasına ilişkin görüşleri arasında bir farklılık vardır.

Tablo 3.15: Öğrencilerin Vergi Algularında Annelerin Mesleki Durumlarının Etkisi

	Ev hanımı		Esnaf		Memur		Emekli		Serbest meslek		İşçi		χ^2	p
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde		
Vergi kavramını duyma														
Evet	540	77,5	17	2,4	54	7,7	13	1,9	24	3,4	49	7,0	7,02	0,21
Hayır	51	73,9	1	1,4	6	8,7	0	0,0	1	1,4	10	14,5		
Vergi alınmasını onaylama														
Evet	308	76,4	10	2,5	35	8,7	8	2,0	13	3,2	29	7,2	5,99	0,81
Hayır	124	80,5	1	0,6	11	7,1	2	1,3	6	3,9	10	6,5		
Kararsız	159	76,1	7	3,3	14	6,7	3	1,4	6	2,9	20	9,6		
Vergi ödemeyi isteme														
Evet	316	78,4	9	2,2	36	8,9	9	2,2	11	2,7	22	5,5	11,02	0,35
Hayır	122	73,5	4	2,4	14	8,4	2	1,2	6	3,6	18	10,8		
Kararsız	153	77,7	5	2,5	10	5,1	2	1,0	8	4,1	19	9,6		
Vergilerin kaldırılmasına ilişkin görüşler														
İyi olurdu	56	81,2	2	2,9	2	2,9	0	0,0	4	5,8	5	7,2	5,41	0,36
Kötü olurdu	299	77,3	8	2,1	33	8,5	10	2,6	12	3,1	25	6,5	6,00	0,30
Kararsız	130	74,7	5	2,9	18	10,3	2	1,1	4	2,3	15	8,6	3,53	0,61
Bilmiyor	107	78,1	3	2,2	7	5,1	1	0,7	5	3,6	14	10,2	3,98	0,55

Tablo 3.15 incelendiğinde, vergi kavramını duyan öğrencilerin %77,5'inin annesi ev hanımıdır. Bunu memur (%7,8) ve işçi (%7,0) olarak çalışan annelerin çocukları izlemektedir. Vergi kavramını en az oranda duyan öğrenci grubu annesi emekli (%1,9) olan öğrencilerdir. Aynı tabloda vergi kavramını duymayan öğrencilerin anneleri en yüksek oranda sırasıyla ev hanımı (%73,9), işçi (%14,5) ve memurdur (%8,7). Yapılan ki-kare analizi sonucuna göre annelerinin mesleki durumları ile öğrencilerin vergi kavramını duyma durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır ($p>0,05$).

Tablo 3.15'de, vergi alınmasını onaylayan öğrencilerin annelerinin büyük çoğunlukla ev hanımı oldukları, çalışan anneye sahip olan öğrencilerin vergi alınmasını onaylama durumları çok az oranlarda olduğu görülmektedir. Analiz sonucuna göre p olasılık değeri %5'den büyüktür, iki değişken arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır. Buna göre H_0 hipotezi reddedilememiştir. Bu sonuç, öğrencilerin vergi alınmasını onaylamalarının üzerinde annelerinin mesleklerinin etkili olmadığını göstermektedir.

Tablo 3.15'e göre, vergi ödemeyi isteyen öğrencilerin annelerinin %78,4'ü ev hanımı, %8,9'u memur, %5,5'i işçi, %2,7'si serbest meslek sahibi, %2,2'si emekli,%2,2'si de esnaftır. Benzer durum vergi ödemeyi istemeyen öğrenciler arasında da mevcuttur. İstatistiksel olarak hesaplanan p olasılık değeri ile tablo değerleri karşılaştırıldığında, annelerin mesleki durumları ile öğrencilerin vergi ödemeyi istemeleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın göstergesi olan p olasılık değeri %5'den büyüktür. Buna göre bu grupta H_0 hipotezi reddedilememiştir. Bu sonuç, öğrencilerin vergi ödemeyi istemelerinde annelerin mesleklerinin etkili olmadığını göstermektedir.

Tablo 3.15 incelendiğinde, vergilerin kaldırılmasının iyi sonuçlarının olacağını düşünenlerin annelerinin %80,9'unun ev hanımı, %7,4'ünün işçi, %5,9'unun serbest meslek sahibi, %2,9'luk eşit oranlarda esnaf ve memur oldukları görülmektedir. Kötü sonuçlarının olacağını düşünenlerin de %77,3'ü ev hanımı, %8,5'i memur, %6,5'i işçi, %3,1'i serbest meslek sahibi, %2,6'sı emekli, %2,1'i esnaftır. Kararsız olanların %74,7'si hanımı, %10,3'ü memur, %8,6'sı işçidir. Yapılan ki-kare analiz sonuçlarına

göre vergilerin kaldırılmasına ilişkin görüşleri ile annelerinin meslekleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>0,05$).

3.3.2.9. Babaların Mesleki Durumlarına Göre Vergi Algılarındaki Farklılıklar

Annelerinin mesleğinde olduğu gibi babaların mesleği de öğrencilerin vergiyi algılarında, tutum ve davranışlarında önemli rol oynayabilir. Bu bölümde babaların mesleki durumlarının öğrencilerin vergi algılarında nasıl bir etkiye sahip olduğu çapraz tablo analizleri ile ölçülmektedir. Oluşturulan varsayımlar aşağıdaki gibidir:

H0: Babalarının mesleki durumları ile öğrencilerin vergi kavramını duyma arasında bir farklılık yoktur.

H1: Babalarının mesleki durumları ile öğrencilerin vergi kavramını duyma arasında bir farklılık vardır.

H0: Babalarının mesleki durumları ile öğrencilerin vergi alınmasını onaylama durumları arasında bir farklılık yoktur.

H1: Babalarının mesleki durumları ile öğrencilerin vergi alınmasını onaylama durumları arasında bir farklılık vardır.

H0: Babaların meslekleri ile öğrencilerin vergi ödemeyi isteme durumları arasında bir farklılık yoktur.

H1: Babaların meslekleri ile öğrencilerin vergi ödemeyi isteme durumları arasında bir farklılık vardır.

H0: Babaların mesleki durumları ile öğrencilerin vergilerin kaldırılmasının sonuçlarına ilişkin görüşleri arasında bir farklılık yoktur.

H1: Babalarının mesleki durumları ile öğrencilerin vergilerin kaldırılmasının sonuçlarına ilişkin görüşleri arasında bir farklılık vardır.

Tablo 3.16: Öğrencilerin Vergi Algularında Babaların Mesleki Durumlarının Etkisi

	İşsiz		Esnaf		Memur		Emekli		Serbest meslek		Asker		İşçi		χ^2	p
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde		
Vergi kavramını duyma																
Evet	26	3,7	85	12,2	108	15,5	45	6,5	138	19,8	14	2,0	281	40,3	6,63	0,35
Hayır	3	4,3	3	4,3	13	18,8	7	10,1	15	21,7	0	0,0	28	40,6		
Vergi alınmasını onaylama																
Evet	12	3,0	46	11,4	73	18,1	19	4,7	84	20,8	7	1,7	162	40,2	18,02	0,11
Hayır	3	1,9	16	10,4	19	12,3	16	10,4	30	19,5	2	1,3	68	44,2		
Kararsız	14	6,7	26	12,4	29	13,9	17	8,1	30	18,7	5	2,4	79	37,8		
Vergi ödemeyi isteme																
Evet	17	4,2	44	10,9	69	17,1	25	6,2	82	20,3	11	2,7	155	38,5	10,76	0,54
Hayır	2	1,2	19	11,4	25	15,1	13	7,8	34	20,5	1	0,6	72	43,4		
Kararsız	10	5,1	25	12,7	27	13,7	14	7,1	37	18,8	2	1,0	82	41,6		
Vergilerin kaldırılmasına ilişkin görüşler																
İyi olurdu	2	2,9	5	7,4	5	7,4	6	8,8	13	19,1	2	2,9	35	51,5	7,76	0,25
Kötü olurdu	12	3,1	47	12,1	69	17,8	22	5,7	82	21,2	6	1,6	149	38,5	6,27	0,39
Kararsız	4	2,3	20	11,5	25	14,4	18	10,3	33	19,0	3	1,7	71	40,8	5,94	0,43
Bilmiyor	12	8,8	16	11,7	21	15,3	6	4,4	25	18,2	3	2,2	54	39,4	12,75	0,04*

* $p < 0,05$

Tablo 3.16'ya göre vergi kavramını duyan öğrencilerin babaları çoğunlukla işçi (%40,3), serbest meslek (%19,8), memur (%15,5) ve esnaftır (%12,2). Vergi kavramını duymayanların da çoğunluğu işçi (%40,6), serbest meslek sahibi (%21,7), memur (%18,8) ve emeklidir (%10,1). Bu sonuç, istatistiksel olarak incelenecek olursa, test istatistiği tablo değerinden küçük olduğundan H_0 reddedilememiştir. Bu durum, babaların mesleki durumları ile öğrencilerin vergi kavramını duymaları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmadığını göstermektedir.

Tablo 3.16'da vergi alınmasını onaylayan öğrencilerin babalarının %40,2'sinin işçi, %20,8'inin serbest meslek sahibi, %18,1'inin memur, %11,4'ünün esnaf, %4,7'sinin emekli, %3,0'ının işsiz, %1,7'sinin asker olduğu görülmektedir. Vergi alınmasını onaylamayanların da %44,2'si işçi, %19,5'i serbest meslek sahibi, %12,3'ü memur, %10,4'lük eşit oranlarda esnaf ve emeklidir. Benzer dağılım kararsız grup içinde de görülmektedir. İstatistiksel olarak hesaplanan p olasılık değeri ile tablo değerleri karşılaştırıldığında, $p > 0,05$ olduğu için H_0 reddedilememiştir. Bunun anlamı, babalarının meslekleri ile öğrencilerin vergilerin alınmasını onaylama hakkındaki görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

Tablo 3.16'ya göre, öğrencilerin babaları işçi olanların %38,5'i, serbest meslek sahibi olanların %20,3'ü, memur olanların %17'i, esnaf olanların %10,9'u vergi ödemeyi istemektedirler. Vergi ödemeyi istemeyen öğrencilerin babalarının %41,6'sı işçi, %18,8'i serbest meslek sahibi, %13,7'si memur, %12,7'si esnaftır. Bu çalışma ile varsayılan hipotez ki-kare analizi ile %5 anlamlılık düzeyinde sınanmaktadır. Buna göre; test istatistiği tablo değerinden küçük olduğundan H_0 hipotezi reddedilememiştir. Bu sonuçlara göre öğrencilerin vergi vermeyi isteme durumları ile babalarının meslekleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmadığı söylenebilir.

Tablo 3.16 incelendiğinde, babaları hangi mesleğe sahip olursa olsun öğrencilerin vergilerin kaldırılmasının çoğunlukla kötü sonuçlarının olacağını belirttikleri görülmektedir. İstatistiksel olarak hesaplanan p olasılık değeri ile tablo değerleri karşılaştırıldığında, p olasılık değeri sadece sonuçlarının ne olacağını

bilmeyen grupta %5'den küçük olduğu için H1 kabul, H0 reddedilmektedir. Buna göre, babaların mesleki durumları ile öğrencilerin vergilerin kaldırılmasının sonuçları hakkındaki görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

3.3.2.10. Ailenin Aylık Gelirine Göre Öğrencilerin Vergi Algılarındaki Farklılıklar

Mükelleflerin vergi algılarında, vergiye karşı tutum ve davranışlarda gelir düzeyinin ne yönde etkisi olduğu tartışmalıdır. Bunun sonucu olarak öğrencilerin de ailelerin gelir düzeyine göre vergi algılarında farklılıklar olabilir. Bu kısımda, ankete katılan öğrencilerinin anket sorularına verdikleri cevaplar ile ailelerinin sahip olduğu gelir düzeyi arasındaki ilişkinin ölçüldüğü farklı çapraz tablolar yer almaktadır. Bu çalışma ile ilgili varsayılan hipotezler aşağıdaki gibidir:

H0: Ailenin aylık gelir düzeyi ile öğrencilerin vergi kavramını duyma arasında bir farklılık yoktur.

H1: Ailenin aylık geliri ile öğrencilerin vergi kavramını duyma arasında bir farklılık vardır.

H0: Ailenin aylık geliri ile öğrencilerin vergi alınmasını onaylama durumları arasında bir farklılık yoktur.

H1: Ailenin aylık geliri ile öğrencilerin vergi alınmasını onaylama durumları arasında bir farklılık vardır.

H0: Ailenin aylık geliri ile öğrencilerin vergi ödemeyi isteme durumları arasında bir farklılık yoktur.

H1: Ailenin aylık geliri ile öğrencilerin vergi ödemeyi isteme durumları arasında bir farklılık vardır.

H0: Ailenin aylık geliri ile öğrencilerin vergilerin kaldırılmasına ilişkin görüşleri arasında bir farklılık yoktur.

H1: Ailenin aylık geliri ile öğrencilerin ile vergilerin kaldırılmasına ilişkin görüşleri arasında bir farklılık vardır.

Tablo 3.17: Öğrencilerin Vergi Algularında Ailenin Aylık Gelir Düzeyinin Etkisi

	630 TL ve altı		631-1500TL		1501-2370 TL		2371 TL ve üzeri		Bilmiyor		χ^2	p
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde		
Vergi kavramını duyma												
Evet	98	14,1	232	33,3	197	28,3	100	14,3	70	10,0	5,89	0,20
Hayır	12	17,4	27	39,1	11	15,9	9	13,0	10	14,5		
Vergi alınmasını onaylama												
Evet	53	13,2	126	31,3	124	30,8	63	15,6	37	9,2	18,08	0,02*
Hayır	25	16,2	63	40,9	35	22,7	21	13,6	10	6,5		
Kararsız	32	15,3	70	33,5	49	23,4	25	12,0	33	15,8		
Vergi ödemeyi isteme												
Evet	53	13,2	124	30,8	122	30,3	63	15,6	41	10,2	12,45	0,13
Hayır	21	12,7	61	36,7	44	26,5	25	15,1	15	9,0		
Kararsız	36	18,3	74	37,6	42	21,3	21	10,7	24	12,2		
Vergilerin kaldırılmasına ilişkin görüşler												
İyi olurdu	9	13,2	29	42,6	15	22,1	8	11,8	7	10,3	2,82	0,58
Kötü olurdu	51	13,2	122	31,5	121	31,3	61	15,8	32	8,3		
Kararsız	31	17,8	58	33,3	42	24,1	20	11,5	23	13,2		
Bilmiyor	19	13,9	50	36,5	30	21,9	19	13,9	19	13,9		

*p<0,05

Tablo 3.17 incelendiğinde, vergi kavramını duyan öğrencilerin ailelerinin %14,1'inin 630 TL ve altı, %33,3'ünün 631-1500 TL, %28,3'ünün 1501-2370 TL, %14,3'ünün 2371 TL ve üzeri gelire sahip olduğu, %10,0'ının da aylık gelirlerini bilmediği görülmektedir. Yapılan ki-kare analizi sonucuna göre ailenin aylık geliri ile öğrencilerin vergi kavramını duyma durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($p=0,20$). Bu durumda H_0 hipotezi reddedilememiştir. Buna göre, ailenin aylık gelir durumu öğrencilerin vergi kavramını duymalarında etkili olmamaktadır.

Tablo 3.17'ye göre ailenin aylık geliri 631-1500 TL olanlar (%31,3) ile 1501-2370 TL (%30,8) olan öğrencilerin vergi alınmasını onaylama oranları birbirine yakındır. Ancak vergi alınmasını onaylamayan öğrencilerin aylık gelir düzeyi çoğunlukla (%40,9) 631-1500 TL arasındadır. Kararsız olan öğrenci grubunun da daha fazla ailesinin aylık gelirinin 631-1500 TL arasındadır. Bu sonuç, istatistiksel olarak incelenecek olursa, hesaplanan 0,02 p olasılık değeri %5 tablo değerinden küçük olduğu için H_0 red, H_1 kabul edilmektedir. Bu durum, ailenin aylık gelir düzeyi ile öğrencilerin vergi alınmasını onaylama durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunduğu göstermektedir.

Öğrenci ailelerinin aylık gelir düzeyi ile vergi ödemeyi istemeleri arasındaki farklılıkların analiz sonuçları Tablo 3.17'de yer almaktadır. Buna göre, vergi alınmasını onaylama durumlarında olduğu gibi vergi ödemeyi isteme durumlarında da ailenin aylık geliri 631-1500 TL olanlar (%30,8) ile 1501-2370 TL (%30,3) olan öğrencilerin vergi ödemeyi isteme oranları birbirine yakındır. Vergi ödemeyi istemeyenler ise daha fazla oranda ailesi aylık 631-1500 TL gelire sahip olanlardır. Bu çalışma ile varsayılan hipotez ki-kare analizi ile %5 anlamlılık düzeyinde sınanmaktadır. Buna göre; hesaplanan p olasılık değeri %5'den büyük olduğu için H_0 hipotezi reddedilememiştir. Buna göre öğrencilerin vergi vermeyi isteme durumları ile ailenin aylık gelir düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmadığı söylenebilir.

Tablo 3.17 incelendiğinde, 631-1500 TL ve 1501-2370 TL arasında gelire sahip olanların vergilerin kaldırılmasının kötü sonuçları olacağına ilişkin görüşlerinin

oranlarında belirgin bir fark olmadığı görülmektedir. İyi sonuçlarının olacağını daha sıklıkla 631-1500 TL gelire sahip olanların belirttikleri, kararsız ve bilmeyen grubun da benzer şekilde ailesi 631-1500 TL aylık gelire sahip olan öğrencilerden oluştuğu görülmektedir. Yapılan ki-kare testi sonucuna göre sadece ailenin gelir düzeyi ile vergilerin kaldırılmasının kötü olacağını düşünen öğrenciler arasında cinsiyetleri istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmaktadır. Buna göre bu grupta H1 hipotezi kabul edilip, H0 reddedilmektedir. Bu sonuç ailenin gelir düzeyinin öğrencilerin vergilerin kaldırılmasının kötü sonuçlarının olacağı görüşü üzerinde bir etkisinin olduğunu, diğer görüşleri üzerinde etkili olmadığını göstermektedir.

SONUÇ

İnsanların birlikte yaşadığı toplulukların büyümesiyle birlikte ortaya çıkan birtakım siyasal, sosyal ve ekonomik ilişkilerin gereği oluşan ortak ihtiyaçların giderilmesi amacıyla bazı finansal kaynaklara gereksinim duyulmuştur. Vergi de, toplumun iyiliği ve refahını sağlamak üzere, en gelişmiş ülkelerde bile devletin önemli gelir kaynağını oluşturan, bu nedenle devletin birey ve kurumlardan hukuki cebir altında almış olduğu karşılıksız değerlerdir.

Kişilerin çeşitli nedenlerle devlete bu vergiyi vermemeleri durumunda devletin giderleri gelirleri aştığından bütçe açık verecektir. Bu durum, devlet ekonomisini olumsuz yönde etkileyecek, işsizlik, enflasyon, borçlanma sonucu faiz ödemelerinde sıkıntı gibi istikrarsızlıklar oluşacak ve devlet büyük zarara uğrayacaktır. Oluşabilecek kötü sonuçları engelleyerek, mali ve ekonomik yönden daha güçlü bir devletin devamı, devletin sağlayacağı olanaklardan daha üst düzeyde yararlanabilen bir toplumun sağlanabilmesi için en gerekli süreç, toplumda doğru vergi algısının ve davranış şekillerinin oluşturulmasıdır.

Vergi algısının ve bilincinin yerleşmesi için, küçük yaşlarda ailede başlayıp okulda devam edecek, iyi bir geleceğin koşulu olan vergi ile ilgili temel eğitimlerin verilmesi, vergi vermenin bireylerin topluma karşı bir sorumluluk olduğunun, verginin kişiye bir yük olmadığını, kamu hizmetlerinin sürdürülebilmesi için ödenmesi gerekli olan bir değer olduğunun benimsetilmesi önemlidir. Ayrıca, çocukların vergiye karşı olan yanlış algılarının, olumsuz düşüncelerinin düzeltilmesi, gelecekte vergi bilincinin oluşmasında etkili olacaktır.

Zonguldak İli ilköğretim okullarında öğrenim gören öğrencilerin vergi algısını ve vergi algısına etki eden faktörleri incelemek amacıyla yapılan bu çalışmada, öğrencilerin vergi kavramını ilk olarak ailelerinden, daha sonra televizyon, çevredeki kişiler ve okuldan öğrendikleri saptanmıştır. Öğrencilerin de vergi eğitimini çoğunlukla ailelerinin yanında öğretmenleri ve vergi idaresi çalışanlarından almak istedikleri görülmüştür.

Öğrencilerin tamamına yakını vergi kavramını duymalarına karşın yaklaşık yarısı vergiyi hiç tanımlamamış ya da yanlış tanımlamıştır. Geriye kalan diğer yarısı da devletin ihtiyaçlarının karşılanması için verilmesi gereken para ve vatandaşlık görevi olarak görmektedirler. Çalışmada ayrıca öğrencilerin yarısı vergilerin kaldırılmasının kötü sonuçlarının olacağını düşünmekte, geriye kalanın büyük çoğunluğu ise ya kararsız ya da sonuçlarının ne olacağını bilmemektedir. Diğer önemli bir bulgu da öğrencilerin büyük çoğunluğu vergi vermeyenleri kötü bir vatandaş ve hırsız olarak nitelendirmektedirler. Tüm bu sonuçlar çocuklarda vergi algısının ve bilincinin geliştirilmesinde henüz istenilen noktaya gelinmediğini, ancak yol alındığını göstermektedir. Vergi algısında henüz istenilen düzeye gelinmediğinin diğer bir göstergesi de, öğrencilerin yarısının vergi alınmasını doğru bulmamaları ve vergi vermeyi istememeleridir.

Vergi algısının ve kişilerin vergiye karşı gösterdikleri tutum ve davranışların yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, gelir durumu, meslek, yaşanan yer gibi çok çeşitli faktörlerden etkilendiği bilinmektedir. Çalışmada öğrenim gördükleri ilçe, yaş ve cinsiyet, anne eğitim düzeyi, annenin eğitim düzeyi ve mesleği, babanın mesleğinin öğrencilerin vergi algılarında etkili olmadığı görülmüştür. Buna karşın öğrencilerin eğitim düzeyinin, baba mesleğinin, ailenin gelir durumunun vergi algılarında istatistiksel olarak anlamlı şekilde önemli bir faktör olduğu belirlenmiştir.

Çalışmada, öğrencilerin eğitim düzeyi arttıkça vergi algıları artmıştır. Babalarının eğitim düzeyi yükseldikçe öğrencilerin vergi kavramını duyma, vergi ödemeyi isteme, vergilerin kaldırılmasının kötü sonuçlar doğuracağını düşünme oranları da artmıştır. Ailesi orta düzey gelire sahip olan öğrencilerin vergi alınmasını daha sıklıkla onayladıkları, vergilerin kaldırılmasının kötü sonuçlar doğuracağını belirttikleri görülmüştür.

Elde edilen sonuçlar çerçevesinde aşağıdaki önerilerde bulunabiliriz:

1. İlköğretim öğrencilerinin verginin kamu ihtiyaçlarının karşılanmasında kendileri açısından da önemli olduğu, bundan olumlu ya da olumsuz şekilde etkileneceklerinin kavratılması sağlanmalıdır.

2. Vergi bilincini kazanmalarında öncelikle ailelerinden aldıkları eğitimi geliştirmek için, aile, okul,halk eğitim müdürlükleri ve vergi idaresi işbirliği içinde eğitsel programlar yapılmalıdır.
3. Vergi idaresi öğrencilerde olumlu vergi algısı oluşturmak üzere projeler düzenlemeli, öğrencilerin bu projelerde aktif rol almaları sağlanmalıdır.
4. Öğrencilerin vergi konusunda duyarlılığını artırabilecek ve vergiyi daha kolay kavrayabilecekleri alışverişlerde fiş, fatura almalarını aşılmalıdır, bunun için etkinlikler düzenlemelidir.
5. İlköğretim öğrencilerinin vergi ile ilgili kurumlarda aktif rol almalarına (fahri müfettişlik gibi) olanak sağlanmalıdır. Başta aileler ve öğretmenlerin bu konuda onlara örnek olmaları için gerekli çalışmalar yapılmalıdır
6. Televizyon, gazete, internet gibi iletişim araçlarında vergi ile kamu hizmetleri arasında bağlantı kuran programlara, yazılara yer verilmelidir. Buna karşın vergi algısını olumsuz etkileyecek televizyon, internete ilişkin yasal düzenlemeler getirilmeli, bu iletişim araçlarında kontrollü olmaları konusunda aileler bilgilendirilmelidir.
7. Okullarda vergi algısını artıracak ve vergi bilincini geliştirecek dersler konulmalı, bu derslerin içeriği kolay kavramalarını sağlamak üzere resimlerle, hikayeler, fıkralar vb ile zenginleştirilmelidir.
8. Vergi idaresi çalışanları özellikle vergi haftasında öğrencilere görsel materyaller kullanarak vergiyi anlatmalıdır, kurumlara geziler düzenlemelidir. Olumlu davranış sergileyen çocuklara hediyeler vererek teşvik etmelidir. Ancak bu faaliyetlerin sadece vergi haftası ile sınırlı kalmaması sağlanmalıdır.
9. Vergi idaresi tarafından İlköğretim okullarında öğretmenlere, mümkünse tüm öğrencilere dağıtılmak üzere öğrencilerin vergi kavramını doğru anlaması amacıyla rehberler hazırlanması ve okullarda vergi kulübü kurulması sağlanmalıdır.
10. Vergi idaresi tarafından okullarda vergi kavramını daha etkin anlatılmasını sağlamak üzere öğretmenlere vergi konulu sertifika eğitimi düzenlenmelidir.

KAYNAKÇA

- Ahioğlu-Lindberg, Nihal (2011); "Piaget ve Ergenlikte Bilişsel Gelişim", *Kastamonu Eğitim Dergisi*, Cilt:19, No:1,ss.1-10.
- Akdoğan, Abdurrahman (1999a); *Kamu Maliyesi*, Gazi Kitapevi, Ankara.
- Akdoğan, Abdurrahman (1999b); "Vergilendirme Politikası, Gelir ve İkame Etkileri Açısından İzlenebilecek Gelir Vergisi Politikasının Değerlendirilmesi", *GÜ.İİBF Dergisi*, Sayı:2,ss. 97-104.
- Aksoy, Şerafettin (1998); *Kamu Maliyesi*, Filiz Kitabevi, İstanbul.
- Aksoy, Şerafettin (1999); *Vergi Hukuku ve Türk Vergi Sistemi*, 5. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul.
- Aktan, Coşkun Can (2006); "Vergi Psikolojisinin Temelleri ve Vergi Ahlakı", *Vergileme Ekonomisi ve Vergileme Psikolojisi*, (Editörler: C.C.Aktan, D. Dileyici ve İ.Y. Vural), Seçkin Yayıncılık, Ankara, ss. 125-136.
- Aktan, Coşkun Can ve Hilmi Çoban (2006); "Vergileme Ekonomisi ve Vergileme Psikolojisi Perspektiflerinden Vergiye Karşı Tutum ve Davranışları Belirleyen Faktörler", *Vergileme Ekonomisi ve Vergileme Psikolojisi*, (Editörler: C.C. Aktan, D. Dileyici ve İ.Y. Vural), Seçkin Yayıncılık, Ankara ss. 137-157.
- Aktan, Coşkun Can ve İstiklal Vural (2004); "Vergi Rekabeti", *Erciyes Üniversitesi İİBF Dergisi*, Sayı:22,ss.1-18.
- Aktan, Coşkun Can, Dilek Dileyici ve Özgür Saraç (2002); *Vergi, Zulüm ve İsyân*, Phoenix Yayınları, Ankara.
- Aktan, Coşkun Can, Dilek Dileyici ve Özgür Saraç (2006); "Vergilere Karşı Tepkiler ve Vergilerin Ahlaki ve Sosyo-Psikolojik Sınırları", *Vergileme Ekonomisi ve Vergileme Psikolojisi*, (Editörler: C.C. Aktan, D. Dileyici ve İ.Y. Vural), Seçkin Yayıncılık, Ankara, ss. 158-171.
- Alabede, James O ve Zaimah Bt. Zainol Arifin (2011); "Determinants of Tax Compliance Behaviour:A Proposed Model for Nigeria", *International Research Journal of Finance and Economics*, Issue: 78, ss.121-136.
- Alm, James ve Jorge Martinez-Vazgues (2007); "Tax Morale and Tax Evasion in Latin America", *International Studies Program Working Paper*, s. 47.
- Alm, James, Michael McKee ve William Beck (1990); "Amazing Grace Tax Amnesties and Compliance", *National Tax Journal*, Cilt:43, No:1, ss.23-37.

- Altunısık, Remzi, Recai Coşkun, Serkan Bayraktaroğlu ve Engin Yıldırım (2004); *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri-SPSS Uygulamalı*, Geliştirilmiş 3. Baskı, Sakarya Kitapevi, Sakarya.
- Bağdigen, Muhlis (2004); “1994 Yılı Hane Halkı Gelir Dağılımlına Yönelik 1994 Sonrası İzlenen Vergi Politikaları: Genel Bir Analiz”, *Öneri Dergisi*, Vol:6, No:22, ss. 291-300,
- Bakkal, Ufuk (2007); *Kayıt Dışı Ekonomi*, Derin Yayınları, İstanbul.
- Bayhan, Pınar, Arzu Yükselen ve Bahar K. Kaysılı (2007); “Çocukların Ekonomiyle İlgili Kavramlara Yönelik Algılarının Yaşlara Göre İncelenmesi”, *Eğitim ve Bilim*, Volume: 32, No:143, ss.3-12.
- Bayraklı, Hasan Hüseyin, Naci Tolga Saruç ve İsa Sağbaş (2004); “Vergi Kaçırmayı Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi ve Vergi Kaçaklarının Önlenmesi: Anket Çalışmasının Bulguları”, *19. Maliye Sempozyumu, Uludağ Üniversitesi*, Bursa, Mayıs, ss.204-254.
- Benk, Serkan, Ahmet Ferda Çakmak ve Tamer Budak, (2011); “An Investigation of Tax Compliance Intention: A Theory of Planned Behavior Approach”, *European Journal of Economics, Finance and Administrative Sciences*, No:28, ss.180-188.
- Bilici, Nurettin (2010); *Vergi Hukuku*, 23. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Boy, Kadir (2002); “Kayıt Dışı Ekonomi ve Gelir İdaresinin Yeniden Yapılanma Gerekliliği”, *Vergi Dünyası*, Sayı:247,ss.21-29.
- Cansız, Harun (2006); “Vergi Mükelleflerinin Vergiyi Algılama Hakkındaki Görüşleri: Afyonkarahisar İli Örneği”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi*, Cilt:8, Sayı:2, ss.115-138
- Cloyd, Bryan C ve Connie D. Weaver (2012); “Engaging Students in the Politics of Tax Policy: The Tax Attitudes Survey Project”, *Journal of Accounting Education*, Vol:30, Issue:1, ss.22-34.
- Csontos, Laszlo, Janos Kornai ve Istvan György Toth (1998); “Tax Awareness and Reform of the Welfare State: Hungarian Survey Results”, *Economics of Transition*, Vol:6,No:2, ss.287-312.
- Çağan, Nami (1972); “Türk Hukukunda Vergi Cezalarının Affı”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt:29, Sayı:1-4, ss.11-122.
- Çakır, Hüseyin (2010); “Çocuklarda Vergi Bilinci Oluşturmaya Yönelik İnternet Sayfası Tasarımı”, *Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı:1, ss. 18-33.

- Çamlıca, Mustafa (1996); “Uluslararası Vergiden Kaçınma, Vergi Kaçakçılığı ve Vergi Anlaşmalarının İstismarı”, *Vergi Sorunları Dergisi*, Sayı: 93, s.95.
- Çataloluk, Cuma (2008); “Vergi Karşısında Mükelleflerin Tutum ve Davranışları”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı:20, ss.213-228.
- Çelik, Celal (2005); “Vergi Kaçakçılığı İle Mücadelede Alınması Gereken Önemli Tedbirler”, *Vergi Dünyası*, Sayı:284, ss.1-8.
- Çelikkaya, Ali ve Hüseyin Gürbüz (2008); “Mükelleflerin Vergiye Karşı Tutum ve Davranışlarını Etkileyen Çeşitli Değişkenler Arasındaki İlişkinin Analizi”. *Sosyo Ekonomi*, Sayı:2, ss.23-53.
- Çetin, Güneş (2007); “Vergi Aflarının Vergi Mükelleflerinin Tutum ve Davranışları Üzerindeki Etkisi” *Yönetim ve Ekonomi*, Cilt: 14, Sayı:2, ss.171-187.
- Çiçek, Halit (2006); “Psikolojik ve Sosyal Yönden Yükümlülerin Vergiye Karşı Tutum ve Tepkileri (İstanbul İli Çalışması),” *İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası*, Yayın No: 65, ss. 21-182.
- Çiçek, Halit, Mehmet Karakaş ve Abdunnur Yıldız (2008); “Güneydoğu Anadolu Bölgesi’nde Vergi Yükümlülerinin Vergiyi Algılama Tutum ve Analizi: Bir Alan Araştırması”, *Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı*, Ümit Ofset Matbaacılık, Ankara.
- Çomaklı, Şafak (2008); “Mükellef Sosyo Psikolojisi Açısından Vergi Ödemeyi Etkileyen Genel Faktörler”, *Vergi Dünyası*, Sayı:322, ss:113-120.
- Daştan, Abdulkерim (2011); “Muhasebe Meslek Mensuplarının Vergi Kayıp ve Kaçaklarının Önlenmesindeki Rolü: Doğu Karadeniz Bölgesine Yönelik Bir Araştırma”, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Sayı:2, ss.181-206.
- Demir, Müslim (2009); “Toplumun Vergiye Karşı Tutum ve Davranışlarını Etkileyen Faktörler”, *Akademik Bakış*, Sayı:18, ss.1-10.
- Devrim, Fevzi (1996); *Kamu Maliyesine Giriş*, Anadolu Matbaacılık, İzmir.
- Devrim, Fevzi (2002); *Kamu Maliyesine Giriş*, İzmir.
- Dikmen, M. Orhan. (1964); *Maliye Dersleri*, Sermet Matbaası, İstanbul.
- Doğan, Hasan Zafer (1987); *İnsan Davranışları ve İnsan İlişkileri*, Uğur Ofset Matbaacılık, İzmir.
- Dönmez, Recai (1992); *Teoride ve Uygulamada Vergi Afları*, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.

- Dülgeroğlu, Ercan (1975); “Vergilemenin Psikolojik Etkileri”, *Bursa İktisadi ve Ticari Bilimler Akademisi Dergisi*, Cilt:4, ss.223-244.
- Edizdoğan, Nihat (1991); *Kamu Maliyesi*, 2. Baskı, Ekin Kitabevi, Bursa.
- Edizdoğan, Nihat (2000); *Kamu Maliyesi 2 (Kamu Gelirleri ve Vergi Teorisi)*, 5. Baskı, Ekin Kitabevi, Bursa.
- Edizdoğan, Nihat (2004); *Kamu Maliyesi*, Ekin Kitabevi, Bursa.
- Ejder, Haydar Lütfü (2000); “Türkiye’de Vergi Politikaları”, *GÜİBF Dergisi*, Sayı:4, ss127-132.
- Ekinci, Filiz (2012); “Gelir Vergisi Tarifesi: Almanya ve Türkiye Uygulamasının Karşılaştırılması”. *DPUJSS*, Vol:II, Number:32, ss.191-200.
- Elkind, David (1999); *Çocuk ve Toplum: Gelişim ve Eğitim Üzerine Denemeler*, (Çev:D. Öngen), Ankara.
- Erginay, Akif (1994); *Kamu Maliyesi*, Savaş Yayınları, Ankara.
- Erginay, Akif (1995); *Kamu Maliyesi*, Turhan Kitabevi, Ankara.
- Eripek, Süleyman (1998); “İlköğretim Çağı Çocuklarının Bilişsel, Bedensel ve Kişilik Özellikleri”, *Eğitim Bilimlerinde Yenilikler*, (Editör:A. Hakan), Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, s.93-107.
- Eroğlu, Onur (2010); “Osmanlı Devleti’nin Son Dönemlerinden Cumhuriyet’in İlk Yıllarına Kamu Maliyesi”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt:12, Özel Sayı, ss.57-89.
- Eskicioğlu, Osman (2007); *Çağdaş Vergi Anlayışının İslam Hukuku Açısından Eleştirisi*, www.enfal.de/vergi.pdf, (Erişim tarihi:20/01/2013).
- Feld, Lars P ve Bruno S. Frey (2002); “Trust Breeds Trust: How Taxpayers Are Treated,” *NBER Workin Paper*, No: 98, ss. 2-18.
- Furnham, Adrian (2005); “Understanding the Meaning of Tax: Young Peoples’ Knowledge of the Principles of Taxation”, *The Journal of Socio-Economics*, Number:34, ss.703-713.
- Gencil, Ufuk ve Elif Kuru (2012), “Vergi Kültürü ve Vergi Politikaları Etkileşimi: Türkiye Değerlendirmesi”, *Yönetim Bilimleri Dergisi*, Cilt: 10, Sayı: 20, ss.29-60.
- Gerçek, Adnan ve Mehmet Yüce (1998); “Mükelleflerin Vergiye Yaklaşımı Açısından Türk Vergi Sisteminin Değerlendirilmesi”, *Bursa Ticaret Ve Sanayi Odası Yayını*, Bursa.

- GİB (2013) www.gib.gov.tr/fileadmin/user_upload/.../vergibilir01102010.ppt
Vergibilir Projesi. (Erişim tarihi:19.02.2013).
- Gilfillan, W. Marc (2009); History of Taxation, Part One: Taxation and Ancient Egypt, <http://www.marccpa.com/taxes/history-of-taxation-part-one-taxation-and-ancient-egypt/>, (Erişim tarihi: 15.01.2013).
- Giray, Filiz (2006); *Maliye Tarihi*, Ezgi Yayınları, Bursa.
- Gök, A. Kerim (2007); “Vergi Direncinin Gelişimi”, *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, Sayı:1,ss.143-163.
- Gökbunar, Ali Rıza (1998); “Vergileme İlkeleri ve Küreselleşme,” *Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, Sayı: 4, ss. 1-23.
- Günce, Gülseren (1973); *Çocukta Zihin Gelişimi Piaget Kuramına Toplu Bakış*, Baylan Matbaası, Ankara.
- Harrah, Jacklyn ve Monroe Fiedman (1990); “Economic Socialization in Children in a Midwestern American Community”, *Journal of Economic Psychology*, Sayı:11, ss.:495-513.
- Hazman, Güler Gürler (2009); “Vergi Bilincini Etkileyen Muhtemel Dışsal Etkenlerin Lojistik Regresyon Analizi İle Tespiti”, *Akademik İncelemeler*, Cilt:4, Sayı:1.ss.53-71.
- Heper, Fethi ve Şennur Hoşyumruk (2002); “Vergi Cennetleri İle İlgili Çalışmalarda Son Durum I”, *Yaklaşım Dergisi*, Yıl:10, Sayı:116, ss.38-43.
- İlhan, Gökalp (2007);“Vergi Ödemeyi Etkileyen Faktörler”, *Akademik Bakış*, Sayı:12,ss.1-13.
- İpek, Selçuk ve İlknur Kaynar (2009a); “Demografik Faktörlerin Vergi Uyumuna Etkisi: Bir Anket Çalışmasının Sonuçları”, *Maliye Dergisi*, Sayı:157, ss.116-130.
- İpek, Selçuk ve İlknur Kaynar (2009b); “Vergiye Gönüllü Uyum Konusunda Çanakkale İli’ne Yönelik Ampirik Bir Çalışma”, *Yönetim ve Ekonomi*, Cilt:16, Sayı:1, ss.173-190.
- İpek, Selçuk, İlknur Kaynar, Mehmet Öksüz (2012); “Vergi Aflarının Yükümlü Psikolojisi Açısından Değerlendirilmesi: Trakya Bölgesi Örneği”, *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, Cilt 4, Sayı:1, ss. 245-254.
- İzgi, Kadriye ve Naci Tolga Saruç (2011); “Sosyo-Kültürel Faktörlerin Vergi Ahlakı Üzerindeki Etkisi: Üniversite Öğrencileri İle Yapılan Anket Çalışması”, *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, Cilt:3, Sayı:2, ss.133-142.

- Kağıtçıbaşı, Çiğdem (2004); *İnsan ve İnsanlar, Psikolojiye Giriş*, Gözden Geçirilmiş 10. Baskı, Evrim Basım-Yayım-Dağıtım, İstanbul.
- Kale, Tuğba (2012); “7-20 Yaş Arası Bireylerin; Fiziksel, Bilişsel, Ahlaki ve Kişilik Gelişimleri”, Erişim adresi: mail.baskent.edu.tr. (Erişim tarihi: 10.07.2012).
- Kaplow, Louis (2006); “Taxation,” *NBER Working Paper*, No:12061, ss. 1-119.
- Karakoç, Yusuf (2011); *Genel Vergi Hukuku*, 5. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara.
- Karakoç, Yusuf (2012); “Vergi Hukukuna İlişkin Genel Bilgiler”, *Genel Vergi Hukuku*, (Editör:R Dönmez), Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir.
- Kasipillai, Jeyapalan ve Abdul Jabbar Hijattulah (2006); “Gender and Ethnicity Differences in Tax Compliance”, *Asian Academy of Management Journal*, Vol:11, No:2, ss.73-88.
- Kasipillai, Jeyapalan, Norhani Aripin ve Noor Afza Arman (2003); “The Influence of Education on Tax Avoidance and Tax Evasion”, *eJournal of Tax Research*, Vol:1, No:2, ss. 134-146.
- Kayan, Ahmet (2000); “Verginin Tarihsel Gelişimi ve Sebep Olduğu Bazı Önemli Olaylar”, *Maliye Dergisi*, Sayı:135,ss80-87.
- Kıvanç, Hakan (2007); “Vergi Reformunun Çerçevesi ve Türkiye’deki Gelişimi”, http://www.alomaliye.com/2007/hakan_kivanc_vergi_reform.htm,(Erişim tarihi: 23.01.2013).
- Kızılot, Şükrü ve Şafak Çomaklı, (2004); “Vergi Kayıp Kaçakları ve Kayıtdışı Ekonomi İlişkisi ve Boyutlarının Mevzuat Açısından İncelenmesi”, *19. Türkiye Maliye Sempozyumu*, Antalya.
- Kirchler, Erich ve Doris Praher (1990); “Australian Children’s Economic Socialization: Age Differences”, *Journal of Economic Psychology*, Sayı:11, ss. 483-494.
- Köseoğlu, Mustafa ve Rahmi Yamak (2012); *Uygulamalı İstatistik*, Celepler Matbaacılık, Trabzon.
- Kumluca, İbrahim (2003); “Vergiye Gönüllü Uyumu Etkileyen Faktörler”, *Vergi Sorunları*, Sayı:180,s.91.
- Kumrulu, Ahmet (1988); “Türkiye’de Vergi Politikası Gelişmeleri: Karar Alma Süreci ve Sapmalar (1950-1985)”, *A.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi*, C:XL, s.195.
- Küçükcalay, A. Mesud ve Ali Çelikkaya (2002); “Genel Olarak Osmanlı Vergi Sistemi ve Bir Vergi Tahsil Yöntemi Olarak İltizam”, *Türkler Ansiklopedisi*, (Editör: H.C. Güzel, K.Çiçek ve S. Koca), Cilt:10, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, ss.878-892.

- Laufenburger, Henry (1964); *Vergiler ve Tarihi*, (Çev: R. Hanyal), Kardeş Matbaası, Ankara.
- Laufenburger, Henry (1967); *Maliyenin Ekonomik ve Psikolojik Teorisi*, (Çev: İ.H. Ülkmen), Sevinç Yayınevi, Ankara.
- Leiser, David, Guje Sevon ve Daphna Levy (1990); "Children's Economic Socialization: Summarizing the Cross-cultural Comparison of Ten Countries", *Journal of Economic Psychology*, Sayı:11, ss. 591-614.
- Lyck, Lise (1990); "Danish Children's and Their Parents' Economic Understanding, Reasoning and Attitudes", *Journal of Economic Psychology*, Number:11, ss. 583-590.
- Mc Gee Robert W (1997); "The Ethics of Tax Evasiona and Trade Protectionism an Islamic Perspective", *Commentaries on Law&Public Policy*, Number:1, ss.250-262.
- McGee, Robert W, Serkan Benk, Halil Yıldırım ve Murat Kayıkçı (2011); "The Ethics of Tax Evasion: A Study of Turkish Tax Practitioner Opinion", *European Journal of Social Sciences*, Vol:18, No:3, ss.468-480.
- McGee, Robert W, Simon S. M. Ho ve Annie Y. S. Li, (2008); "A Comparative Study on Perceived Ethics of Tax Evasion: Hong Kong Vs the United States", *Journal of Business Ethics*, No: 77, ss.147-158
- McNeill William H (1994); *Dünya Tarihi*, (Çev. A. Şenel), 3.Baskı, İmge Kitabevi, Ankara
- Mihai, Mus-tascu, (2012); "Tax Revenues Under World Religions: A Panel Analysis", *MPRA Paper*, No:40337, :<http://mpr.ub.uni-muenchen.de/40337>, (Erişim tarihi:30.01.2013)
- Musgrave Richard (2004); *Kamu Maliyesi Teorisi*, (Çev: O. Şener, Y. Methibay), Asil Yayın Dağıtım Ltd. Şti, Ankara.
- Mutlu, Abdullah (2009); "*Tanzimattan Günümüze Türkiye'de Vergileme Zihniyetinin Gelişimi*", Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Ümit Ofset Matbaacılık, Ankara.
- Nadaroğlu, Halil (1992); *Kamu Maliyesi Teorisi*, Beta Yayıncılık, İstanbul.
- Nadaroğlu, Halil (1996); *Kamu Maliye Teorisi*, Beta Basım Dağıtım, İstanbul.
- Neumark, Fritz (1970); "*Gelişmiş Ülkelerde Maliye Politikasında Yeni Eğilimler*", Türk Vergi Sisteminin Ekonomik Gelişmeler Üzerindeki Etkileri, Ekonomik ve Sosyal Etütler Konferans Heyeti Yayınları, İstanbul.

- Oberholzer, Labuschagne (2005); "A Survey of the Perceptions of Previously Disadvantaged South Africans on Taxation", *Critical Perspectives on Accounting*, Number:16, ss.247-275.
- Orviska, Marta ve John Hudson (2002); "Tax Evasion, Civic Duty and Law A Biding Citizen," *European Journal Of Pelitical Economy*, Cilt: 19, ss. 83-102.
- Öçalan, Muharrem (2006); "Çocuk Algılamasında İmgelerin Önemi, Eğitimbilimsel Açıdan Çocuk Edebiyatında İmge Kullanımı", Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Merkezi, Erişim adresi: <http://www.turkoloji.cukurova.edu.tr/>. (Erişim Tarihi: 10.12.2012).
- Öğülmüş, Selahiddin, Cem Babadoğan, Ömer Kutlu, Hüseyin Çakır, Sezgin İnal, Nazmi Karayağdı, Meltem Babadoğan ve Dilek Tokgönül (2009a); *Vergibilir: Çocuklarda Vergi Bilinci Geliştirme Eğitimi Programı. 3-5. Sınıf Öğrenci Kitabı*, Gelir İdaresi Başkanlığı, Ankara (<http://www.vergibilir.gov.tr/ogrencikitabi.pdf>)
- Öğülmüş, Selahiddin, Cem Babadoğan, Ömer Kutlu, Hüseyin Çakır, Sezgin İnal, Nazmi Karayağdı, Meltem Babadoğan ve Dilek Tokgönül (2009b); *Vergibilir: Training Programme for Developing Tax Awareness in Children. 3-5. Class Teacher Handbook*, Gelir İdaresi Başkanlığı, Ankara http://www.gib.gov.tr/fileadmin/vergibilir/vergibilir_teacher.pdf
- Ömürbek, Nuri, Hüseyin Güçlü Çiçek ve Serdar Çiçek (2007); "Vergi Bilinci Üzerine Bir İnceleme: Üniversite Öğrencileri Üzerinde Yapılan Anketin Bulguları", *Maliye Dergisi*, Sayı:153, ss.102-122.
- Öncel, Mualla, Nami Çağan, Ahmet Kumrulu (1985); *Vergi Hukuku*, Cilt:1, 2. Baskı, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara.
- Öncel, Yenal (1980); "Türk Vergi Sisteminin Tarihi Evrimi", *Maliye Dergisi*, Sayı: 47, ss.56
- Önder, İzzettin (1993); *Türkiye'de Kamu Maliyesi, Finansal Yapı ve Politikalar, İktisat Politikası Seçenekleri*, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Öz, Ersan (2004); "OECD, Vergi Rekabeti ve Vergi Reformlarının Geleceği", *Mevzuat Dergisi*, Sayı:145, ss.205-214.
- Özdemir, Ali Rıza ve Hasan Ayvalı (2007); "Vergi Bilincine Sahip Bireylerin Fiş Fatura Alma Alışkanlığı", *Maliye Dergisi*, S: 153, ss.51-73.
- Özer, İlhan (1976); *Türk Kamu Maliyesi ve Sorunları*, TODAİE Yayını, Ankara, s.5
- Özer, İlhan (1993); "Vergilemede İki Temel Sorun", *İstanbul Sanayi Odası Dergisi*, Yıl:27, Sayı:324.ss.74

- Öztürk, İlhami ve Ahmet Ozansoy (2011); “Ücret Gelirleri Üzerindeki Vergi Yükünün Analizi”, *Maliye Dergisi*, Sayı:161, ss.197-214.
- Palil, Mohd Rizal ve Ahmad Fariq Mustapha (2011); “Determinants of Tax Compliance in Asia: A case of Malaysia”, *European Journal of Social Sciences*, Vol: 24, Number:1,ss.7-26.
- Piaget Jean ve Barbel Inhelder (1969); *The Psychology of The Child*, Basic Books Inc, London.
- Richardson, Grant (2006); “Determinants of Tax Evasion: A Cross-Country Investigation”, *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation*, Vol:15, No:2.
- Roland-Levy, Christine (1990); “A Cross-National Comparison of Algerian and French Children’s Economic Socialization”, *Journal of Economic Psychology*, Number:11, ss.567-581.
- Sağbaş, İsa ve Adem Başoğlu (2005); “İlköğretim Çağındaki Öğrencilerin Vergileri Algılaması: Afyonkarahisar İli Örneği”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, Cilt: VII, Sayı: 2, ss.123-144.
- Saraçoğlu, Fatih (2008); “Yaş, Cinsiyet, Medeni Durum ve Eğitim Durumunun Vergiye karşı Tutum Üzerine Etkilerinin Anket Sonuçları Çerçevesinde Değerlendirilmesi”, *KMU İİBF Dergisi*, Yıl:10, Sayı:15, ss.17-32.
- Saruç, Naci Tolga ve İsa Sağbaş (2003); “Vergi Etiğinin Ölçümü: Türkiye Üzerinde Ampirik Bir Çalışma,” *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 1, ss. 79-96.
- Schmölders, Gunter (1968); *Mali Psikoloji*, Maliye Enstitüsü Konferansları, Onbeşinci Seri, İ.Ü.İ.F. Maliye Enstitüsü Yayınları, No:34, İstanbul.
- Schmölders, Gunter (1976); *Genel Veri Teorisi*, (Çev: S. Turhan), İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Schmölders, Gunter (1980); *Vergi Yönetiminin Vergilemenin Etkinliği Üzerine Etkisi*, (Çev: Ö.F. Batirel), Yeni Vergiler Yasa Tasarısı ve Vergi Güvenlik Semineri Tebliğler Kitabı, İİTİA Ekonomi Fakültesi, Kamu Maliyesi Enstitüsü Yayınları, No:1, İstanbul.
- Sofuoğlu, Ahmet (1997); “Vergi Kaçakçılığı Ve Mücadele Yolları”, *Vergi Dünyası*, S: 191, ss.132-132.
- Sönmez, Nezihe (1971); *Vergileme Olayında Kişisel Ekonomik Denge Yönünden Mükelleflerin Davranışları*, Ticaret Matbaacılık T.A.Ş., İzmir.
- Şafak, Mehmet (1994); “Vergilemede Demokrasi”, *Vergi Dünyası* S:157,ss.11-18

- Şenyüz, Doğan (1995); *Vergilendirmede Yükümlü Psikolojisi*, Bursa.
- Şenyüz, Doğan (2011); *Vergi Ceza Hukuku*, 5. Baskı, Ekin yayınevi, Bursa.
- Şimşek Laçın, Canan ve Ramazan Tezcan (2008); “Factors Influence The Development of Children’s Ideas About Science Concepts”, *Elementary Education Online*, Vol:7, S:3, ss.569-577.
- Taytak, Mustafa (2010); “İlköğretim II. Kademe Öğrencilerinde Vergi Bilincinin Tespiti: Ampirik Bir Araştırma”, *Maliye Dergisi*, Sayı: 158, ss. 496-512.
- TC Anayasası (2001); Seçkin Yayıncılık, Ankara
- Torgler, Benno (2003); “To Evade Taxes or Not To Evade That is The Question”, *Journal of Socio-Economics*, No: 32, ss. 283-302.
- Tosuner, Mehmet (1989); *1980 Sonrası Türk Vergi Sisteminin Yapısı ve Gelişimi*, Bayraklı Matbaacılık, İzmir
- Tuncel, Kamil (2003); “Vergi Yükünün Adil Paylaşımı: Bir Çözüm Önerisi”, *Vergi Sorunları*, S:175, ss.131-175.
- Tuncer, Mehmet (2005); “Vergi yardımcılarının vergi uyumuna etkisi”, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Vol:7, Sayı :1,ss. 217-228.
- Turhan, Salih (1975); *Vergileme ve İktisadi Büyüme*, İ. Ü. Maliye Enstitüsü Konferansları, Seri:23, İstanbul.
- Turhan, Salih (1982); *Vergi Teorisi*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Turhan, Salih (1993); *Genel Vergi Teorisi ve Politikası*, Filiz Kitabevi, İstanbul.
- Turhan, Salih (1996); *Vergi Teorisi ve Politikası*, 6. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul.
- Türk, İsmail (1999); *Kamu Maliyesi*, 3. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara.
- User, İnci (1992); *Vergilemenin Sosyal Psikolojik Sınırı*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Üyümez, M.Erkan (2012); “Vergi Borcunun Sona Ermesi”, *Genel Vergi Hukuku*, (Editör: R. Dönmez), Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir.
- Wahl, Ingrid, Barbara Kastlunger ve Erich Kirchler (2010); “Trust in Authorities and Power to Enforce Tax Compliance: An Empirical Analysis of the “Slippery Slope Framework””, *Law&Policy*, Vol:32,No:4,ss.383-390.
- Wenzel Michael (2004); “An Analysis of Norm Processes in Tax Compliance”, *Journal of Economic Psychology*, Number:25, ss.213-228.

- White, Richard (1994); "Dimensions of Content", *The Content of Science: A Constructivist Approach to Its Teaching and Learning*, (Editörler: F. Peter, R. Gunstone, R. White), The Falmer Press, London, ss.255-262.
- Wosinski, Marek ve Maria Pietras (1990); "Economic Socialization of Polish Children in Different Macro-economic Conditions", *Journal of Economic Psychology*, Sayı:11, ss. 515-528.
- Yapıcı, Şenay ve Mehmet Yapıcı (2006); "Çocukta Bilişsel Gelişim", *Üniversite ve Toplum*, Cilt:6, Sayı:1,ss.1-7.
- Yazıcıoğlu, Yahşi ve Samiye Erdoğan (2004); *Spss uygulamalı bilimsel araştırma yöntemleri*. Detay Yayıncılık, Ankara.
- Yeniçeri, Harun (2005); "Vergi Yükümlülerinin Vergi Karşısındaki Tutum ve Davranışlarının Gelir Düzeyine Göre Karşılaştırılması", *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, Sayı:31, ss.279-299.
- Yetkiner, Erkan (2001); "Vergi Cennetleri ve Yabancı Sermayenin Vergi Cenneti Ülkeleri Seçme Nedenleri", *Vergi Dünyası*, Yıl:20, Sayı:235, ss.92
- Yüce, Mehmet (2004); "Verginin Mali Amacı Açısından Kırgız Vergi Sisteminin Değerlendirilmesi", *Mevzuat Dergisi*, Yıl:7, Sayı:78.
- Zabukovec, Vlasta ve Marko Polic (1990); "Yugoslavian Children in a Situation of Rapid Economic Changes", *Journal of Economic Psychology*, Sayı: 11, ss.:529-543.

EKLER

EK 1: ANKET FORMU

İLKÖĞRETİM ÇAĞINDA VERGİ ALGISININ İNCELENMESİ: ZONGULDAK İLİ ÖRNEĞİ

Sevgili öğrenciler,

Bu çalışma ile sizlerin vergi algınızın değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Bu nedenle sorulara özenle yanıt vermeniz, ileride sizlere bu konuda verilecek eğitimlere katkı sağlayacaktır. Aşağıdaki formda size uygun gelen seçenekleri belirleyerek, seçeneğin yanında bulunan kutucuğa çarpı (X) işareti koyunuz. Verdiğiniz yanıtlar ile ilgili olarak hiçbir şekilde olumsuz yönde etkilenmeyeceksiniz. Teşekkür ederim

Kadir ÇELİK

BEÜ. Maliye Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi

ANKET FORMU

I. BÖLÜM (Demografik Özellikler)

Okulunuzun adı (Belirtiniz):.....

Sınıfınız :

1. Birinci sınıf 2. İkinci sınıf 3. Üçüncü sınıf
4. Dördüncü sınıf 5. Beşinci sınıf 6. Altıncı sınıf 7.
Yedinci sınıf 8. Sekizinci sınıf

Cinsiyetiniz:

1. Erkek 2. Kız

Doğum tarihiniz(gün/ay/yıl olarak belirtiniz) ...../...../.....

Oturduğunuz yer :

1. Şehir merkezi 2. İlçe 3. Kasaba 4. Köy

Annenizin eğitim durumu:

1. Okur-yazar değil 2. Okur-yazar 3. İlkokul
4. Ortaokul 5. Lise 6. Üniversite

Babanızın eğitim durumu:

1. Okur-yazar değil 2. Okur-yazar 3. İlkokul
4. Ortaokul 5. Lise 6. Üniversite

Annenizin mesleği:

1. Ev hanımı 2. Esnaf 3. Memur
4. Emekli 5. Serbest Meslek 6. İşçi

Babanızın mesleği:

1. İşsiz 2. Esnaf 3. Memur
4. Emekli 5. Serbest Meslek 6. Asker
7. İşçi

Ailenizin aylık gelir durumu:

1. 0- 630 TL arası   2. 631 – 1500 TL arası
 3. 1501-2370 TL arası   4. 2371 TL ve üzeri

II. BÖLÜM (Vergi Algısının Değerlendirilmesi)**Vergi kelimesini daha önce hiç duydunuz mu?**

1. Evet 2. Hayır

Yanıtınız evet ise, vergi kelimesini ilk nereden duydunuz? (Birden fazla kutucuğu işaretleyebilirsiniz)

1. Televizyondan   2. Kitaptan   3. İnternette
 4. Okuldan   5. Ailemden   6. Gazete, dergi vb
 7. Çevremden

Sizce vergi eğitimi kim tarafından verilmelidir? (Birden fazla kutucuğu işaretleyebilirsiniz)

1. Aile 2. Vergi idaresi çalışanı 3. Okulda öğretmenler 4. Televizyon programı ve reklamlarla
 5. Gazete ve dergilerle
 6. Diğer (Belirtiniz).....

Sizce vergi nedir? Tanımlayınız**Devletin vergi almasını doğru buluyor musunuz ?**

1. Evet 2. Hayır 3. Kararsızım

Cevabınız hayır ise, devletin vergi almasını neden doğru bulmuyorsunuz? (Birden fazla kutucuğu işaretleyebilirsiniz)

1. Vergiler doğru yere harcanmadığı için
 2. Vergi ödemeyen insanlar olduğu için
 3. Çok fazla vergi türü olduğu için
 4. Sürekli vergi alındığı için
 5. Vergiye ödenen paralar çok yüksek olduğu için
 6. Diğer (belirtiniz).....

Siz olsanız, vergi vermek ister misiniz ?

1. Evet 2. Hayır 3. Kararsızım

Sizece vergisini ödemeyen insanlar nasıl biridir? (Birden fazla kutucuğu işaretleyebilirsiniz)

1. Kötü bir vatandaş	☐	2. Kurnaz	☐
3. Hırsız	☐	4. Zeki	☐
5. İyi bir vatandaş	☐	6. Ödeyecek durumda olmayan biri	☐
7. Kararsızım	☐	8. Fikrim yok	☐
9. Diğer (Belirtiniz).....			

Ülkemizde tüm vergiler kaldırılırsa nasıl sonuçları olurdu? (Birden fazla kutucuğu işaretleyebilirsiniz)

1. İyi	☐
2. Kötü,	☐
3. Kararsızım	☐
4. Bilmiyorum	☐
5. Diğer (Belirtiniz).....	